

www.politikin-zabavnik.co.yu

ПОЛИТИКИН

BIH	2.40	KM
Македонија	75.00	ДЕН
Slovenija	2.09	EUR
Sverige	28.00	SEK
USA	3.50	USD
Hrvatska	15.00	KN
Црна Гора	1.20	EUR

ISSN 0032-339-X

9 770032 339010
PRINTED IN SERBIA

ЗАБАВНИК

11. 7. 2008. • ИЗЛАЗИ ПЕТКОМ ГОДИНА LXX • ЦЕНА 99 ДИНАРА • БРОЈ 2944

ЗАНИМАЊЕ
КУШАЧ
СЛАДОЛЕДА

КРАДЉИВЦИ
ЋАВОЉЕ
ШАЛЕ

ВИТЕЗОВА
ПРОДУЖЕНА
РУКА

ВАСИОНСКА
КУЋА
ОГЛЕДАЛА

За све од 7 до 107!

Ripley

Веровали или не!

ГДЕ ЛИ САМ ПОГРЕШИО?

КАРТА СВЕТА

ГОЛУБ ПИСМОНОША ПРЕЛЕТЕО ЈЕ ГРЕШКОМ ГОТОВО 5000 КИЛОМЕТАРА ТОКОМ КУПА ФРАНЦУСКЕ И СЛЕТЕО НА ОСТРВО СВЕТИ ЕУСТАХИЈЕ НА КАРИБИМА.

ОВО СУ МОЖИ ДУПЛИКАТИ!

ЦИГЛЕ ЗА МЕЊАЊЕ!

МЕЂУНАРОДНО УДРУЖЕЊЕ САКУПЉАЧА ЦИГЛИ ЗАБРАЊУЈЕ СВОЈИМ ЧЛАНОВИМА ДА ЦИГЛЕ КУПУЈУ ИЛИ ПРОДАЈУ ЗА НОВАЦ.

ТЕГ ОД 22 КИЛОГРАМА 522 ПУТА У ТОКУ ЈЕДНОГ САТА ПОДИГАО ЈЕ СТУАРТ БАРЕЛ ИЗ РЕЗЛИЈА, У ЕНГЛЕСКОЈ.

© 2006 Ripley Entertainment Inc. 11-26

Dist. by United Feature Syndicate Inc.

ЈЕСТЕ ли већ чули да...

... куле термитњаца које граде термити могу да досегну и седам метара висине ■

... острво Тасманија некад је било део аустралијског континента, али је пре око дванаест хиљада година ниво мора порастао и од Тасманије начинио острво ■

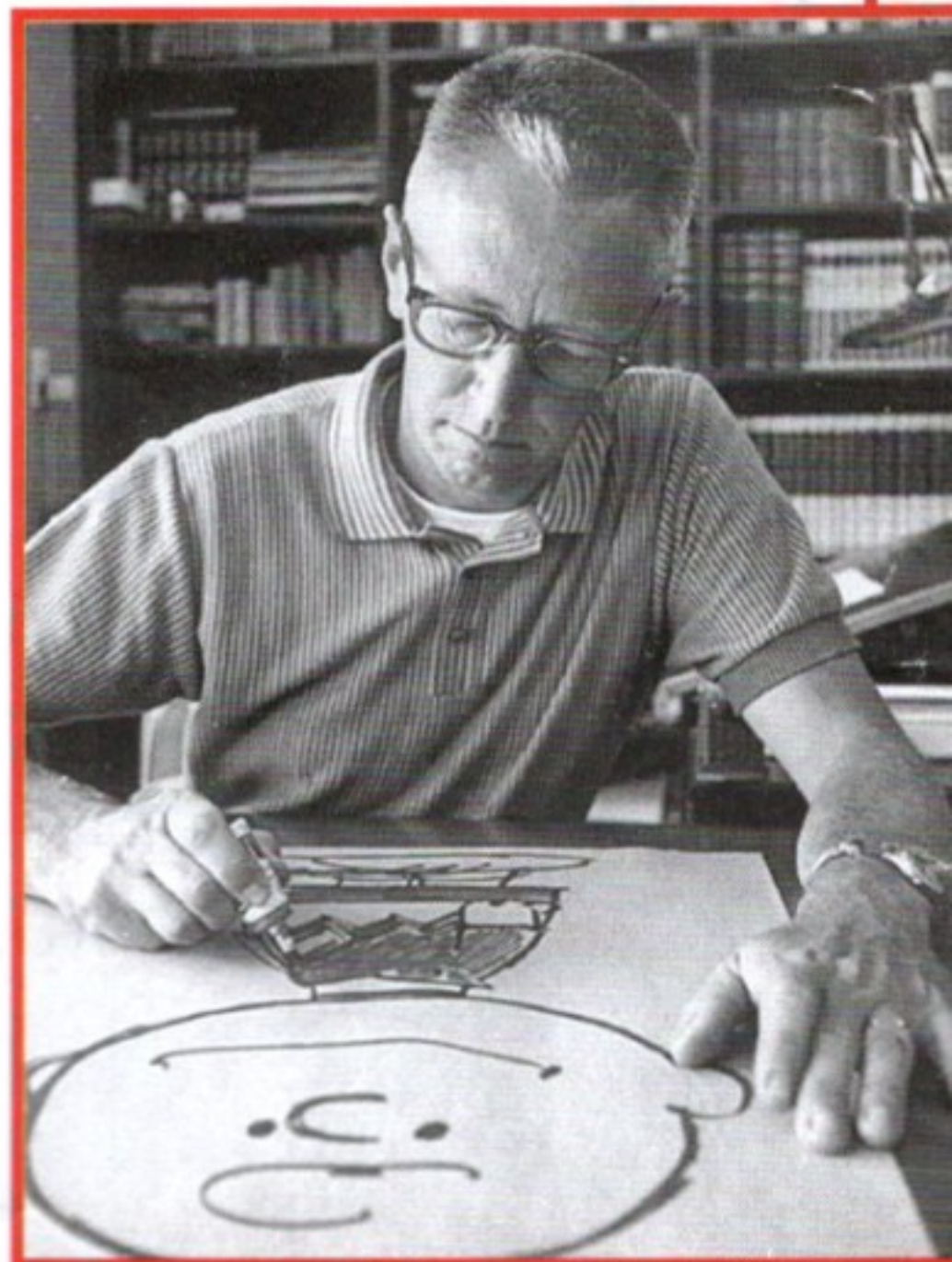
... тигар може да живи у заточеништву до двадесет шест година, односно у дивљини петнаест година ■

... прво пресађивање срца код човека извршио је 1967. године у Јужноафричкој Републици хирург Кристијан Барнард ■

... чак осамдесет одсто родитеља у Аустралији желело би да аустралијска влада забрани рекламирање брзе хране, слаткиша и слатких напитака на телевизији будући да је гојазност деце достигла размере заразе ■

... „Нинтендо“ најављује нову видео-игру која ће се појавити на тржишту у новембру ове године и чији ће циљ бити не само да забави играче, већ и да их излечи од навике пушења цигарета (уколико су пушачи) ■

... ђулад за топове у 15. веку била су тешка и по три стотине килограма, а летела су на даљину од неколико километара ■

... „Снупи“, стрип Чарлса Шулца (1922–2000), најпродаванији је стрип од једног каиша на свету. Више од осамнаест хиљада каишева доживљаја Снупија и његових пријатеља објављено је од 1959. до 2000. године ■

... у Сирији се стакло производило још пре пет хиљада година ■

ПОДНИКИН
ЗАБАВНИК

11. 7. 2008.

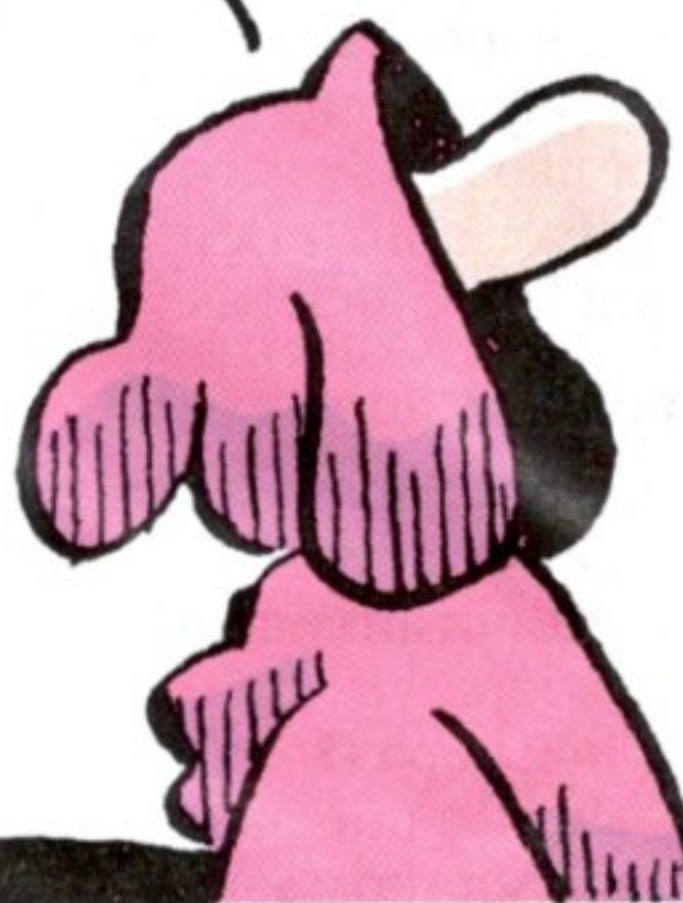
DIK BROWNE

ХОГАР СТРАШНИ

ДОЗВОЛИ МИ ДА ТИ
ИСПРИЧАМ ТУЖНУ ПРИЧУ
О МНОГИМ СЛАВНИМ
СПОРТИСТИМА!

СВИ ОНИ МИСЛЕ
ДА МОГУ
ДОВЕКА!

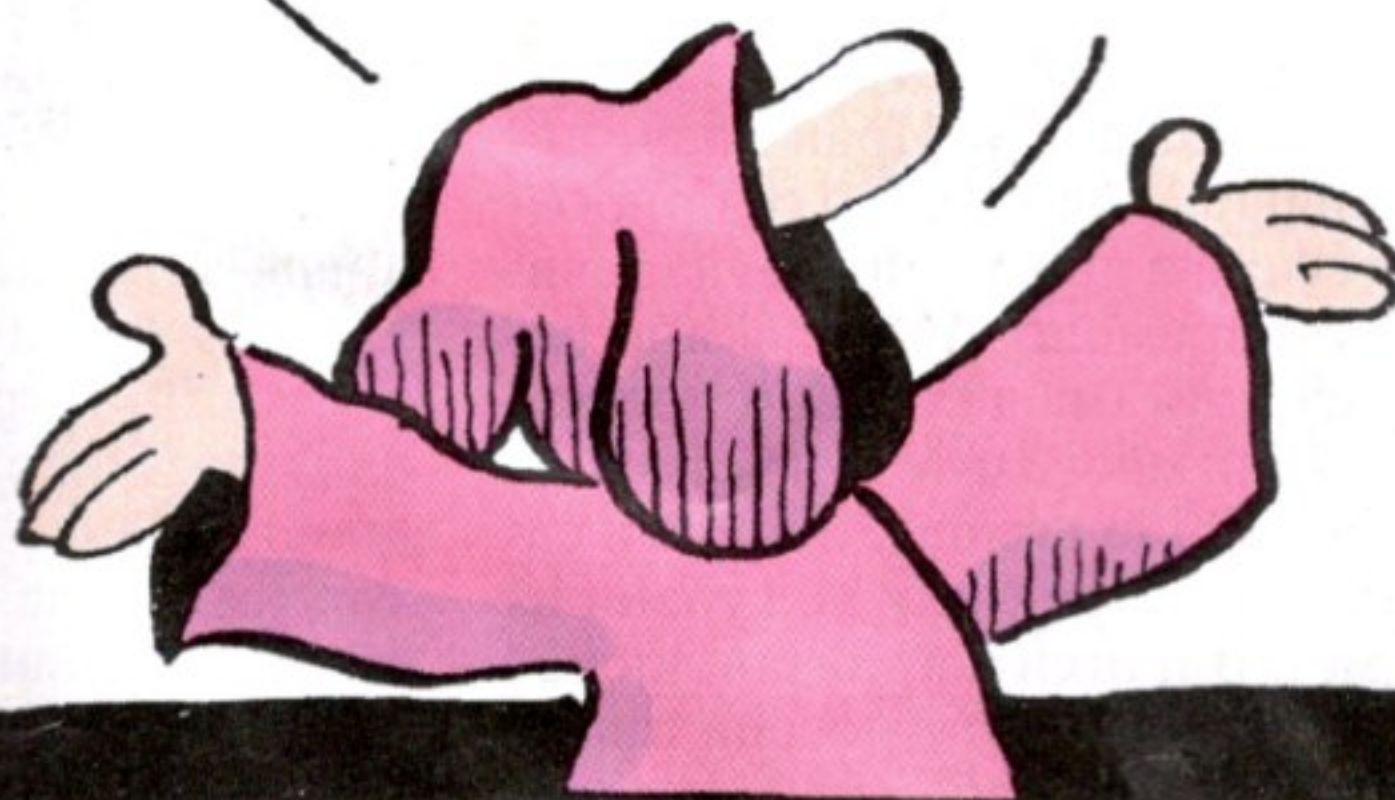

ПРВО КАЖУ:
„ИМАО САМ ЛОШУ
ГОДИНУ...”

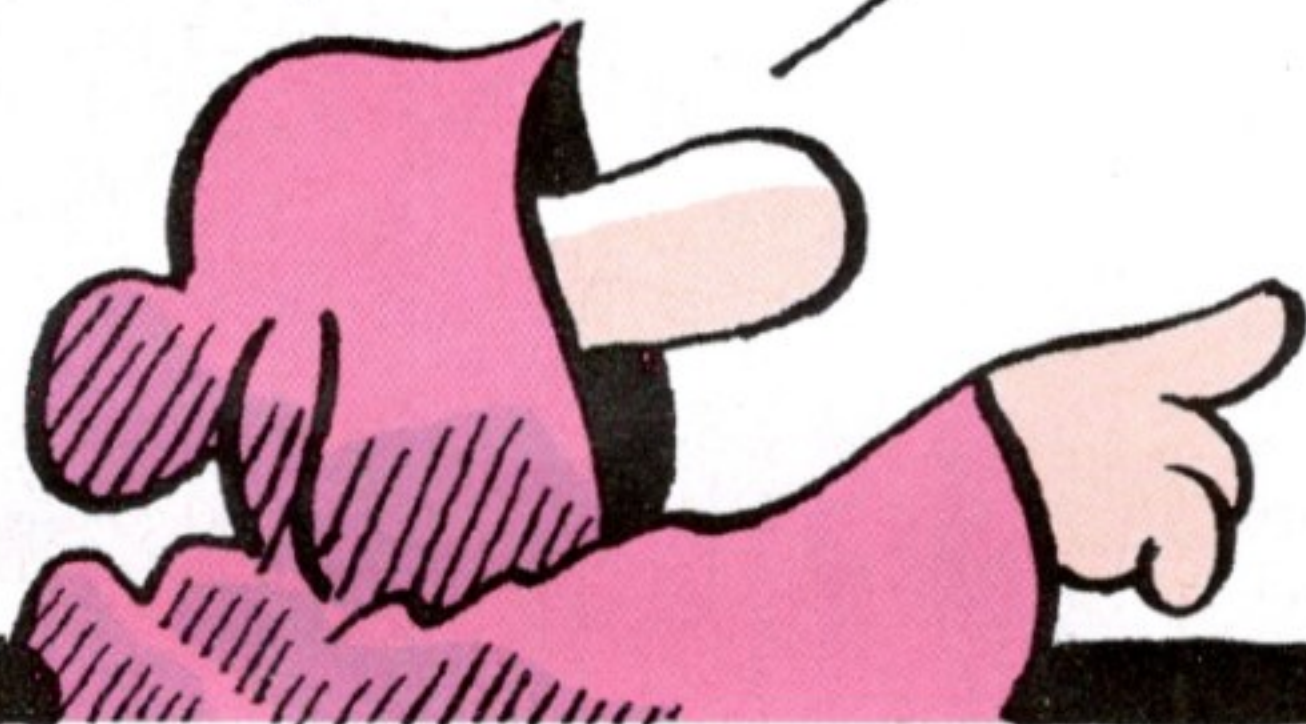
ОНДА КАЖУ:

„СТАЛНО СЕ
ПОВРЕЂУЈЕМ!”

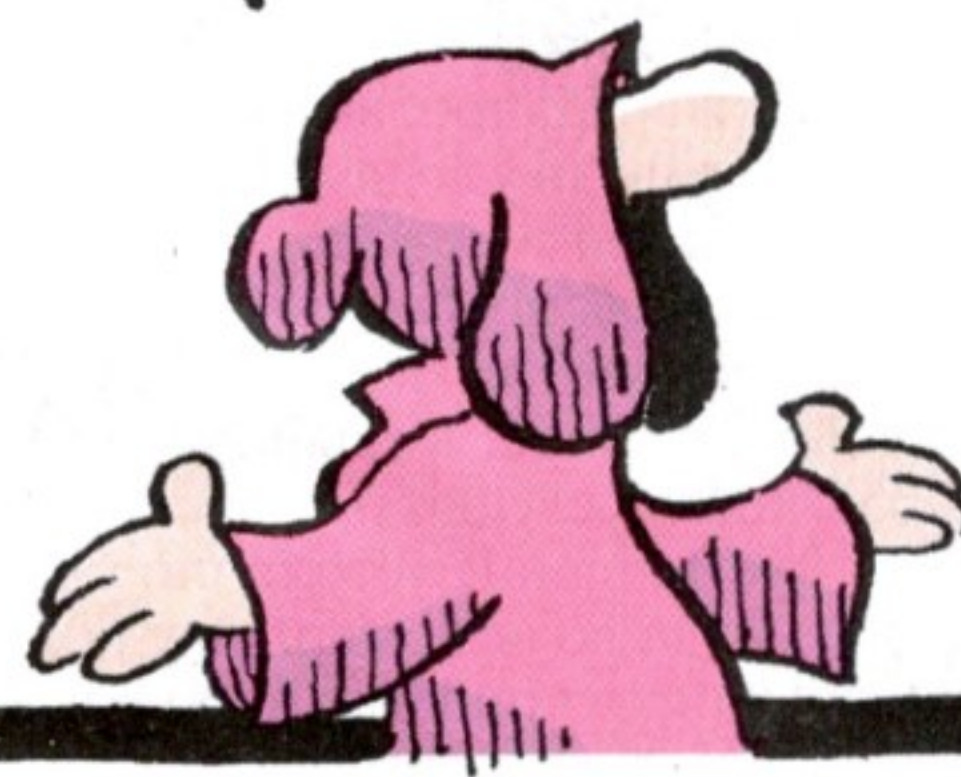

ПА ЗАТИМ:

„ЈОШ ЈА НИСАМ
ЗА БАЦАЊЕ!”

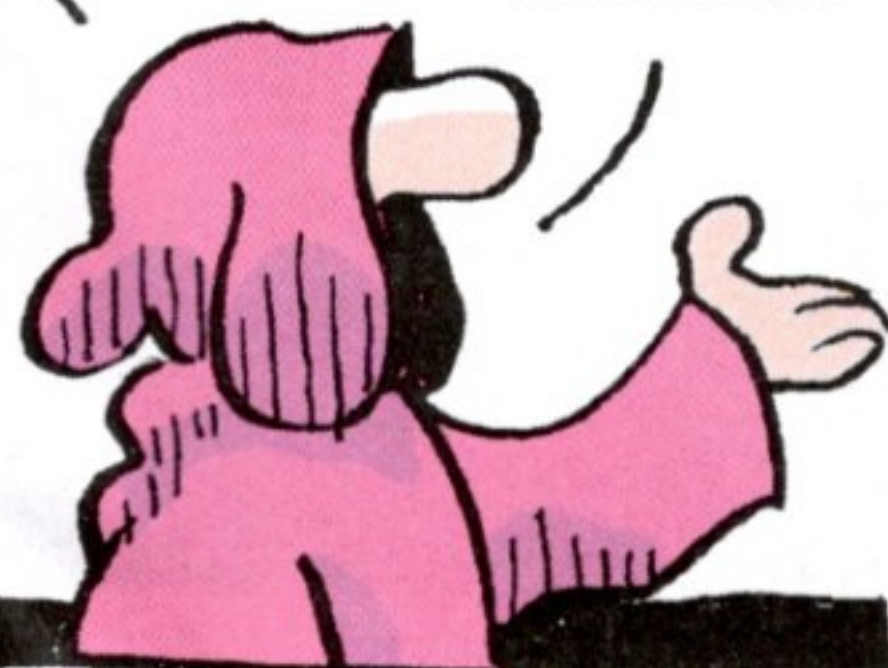

КОНАЧНО:
„МОЖДА БИ
ТРЕБАЛО ДА
СЕ ПРОДАМ
ДОК ЈОШ
МОГУ!”

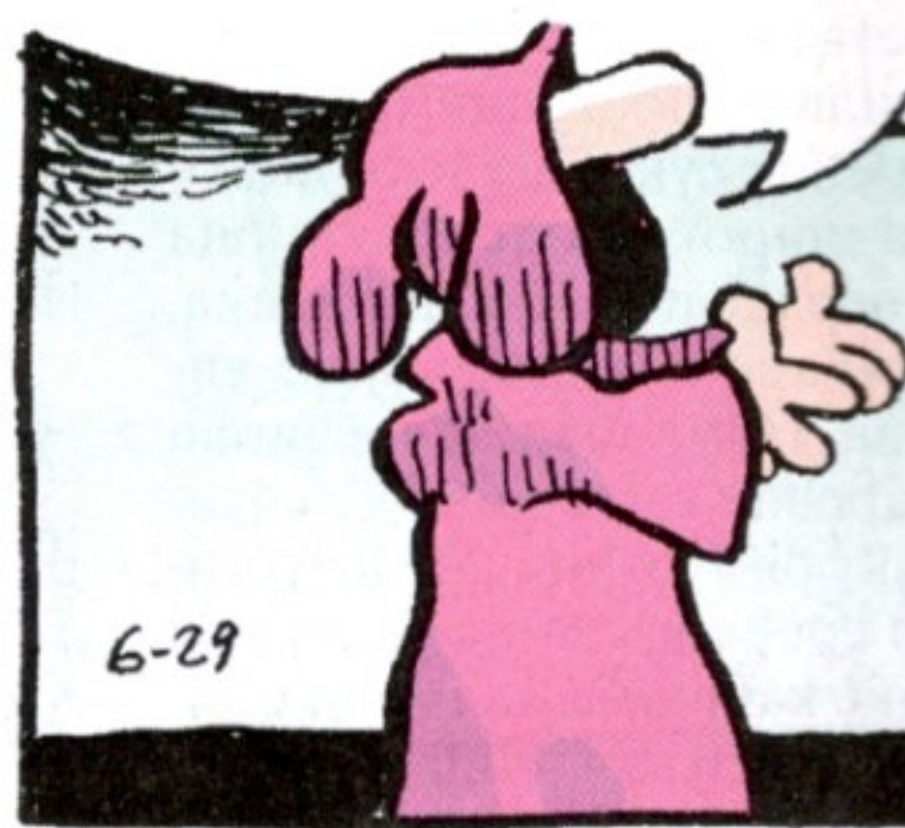

ВЕРУЈ МИ,
ХОГАРЕ...

ТО СЕ
ДОГАЂА
СВАКОМЕ,
ПРЕ ИЛИ
КАСНИЈЕ!

МОЖДА ЈЕ И ТЕБИ ВРЕМЕ
ЗА ПЕНЗИЈУ!

ЦАР ОДСЕ

Једна од историјских личности која се налазила у сенци великог претходника истог имена, био је и византијски цар Јустинијан II (685–695, 705–711). Јер, нема сумње, кад се помене име Јустинијан, сви, не без разлога, помисле на чувеног цара Јустинијана I Великог (527–565), обновитеља царства, значајног законодавца и, уопште, једне од највећих личности у светској историји. Тек понеки упућенији љубитељ историје сетиће се да је осим „последњег римског цара на византијском престолу” постојао и Јустинијан II, последњи представник Ираклијеве династије.

На престолу

Живот Јустинијана II наликује правом путоловном роману, али роману са страшним завршетком. Био је син Константина IV (668–685) и царице Анастасије, унук Констанса II (641–668), чукунунук цара Ираклија (610–641). Његов отац, који се прославио победом над Арабљанима приликом њихове прве опсаде византијске престонице (674–678), што је био догађај од светског историјског значаја, преминуо је веома млад. Имао је само тридесет пет година. Наследио га је син Јустинијан II који је рођен је у Цариграду око 668. године. Већ 680/681. он је постао очев савладар, а кад је 685. ступио на престо имао је тек седамнаест година.

Као и остали припадници Ираклијеве династије, Јустинијан II одликовао се природним способностима и државничком даровитošћу, али, истовремено, био је склон непромишљеним одлукама и суровим поступцима који су донели много штете не само њему и династији којој је припадао, него и самој Византији. Ни за тренутак не губећи из вида значај, место и положај византијског цара у средњовековном свету, носећи тешко бреме успомена на Јустинијана I, млади василевс спремно се ухватио у коштац са замашним и сложеним задацима које је подразумевало седење на трону владара Византијског царства. Међутим, показало се да је искушење било превелико и скопчано с разним замкама и опасностима.

Пре свега захваљујући сјајној победи Константина IV, Византија је на Истоку имала врло угодан положај. Напротив, после катастрофе коју су доживели у водама Босфора и на повратку, Арабљани су се нашли у тешком положају. Након смрти Муавије (661–680) калифат је постао поприште озбиљних унутрашњих трзавица и немира. Калиф Абдалмалик (685–705), који је ступио на престо исте године кад се Јустинијан II устоличио у Цариграду, морао је да води помирљиву политику. Византијски цар прибегао је притиску тако што је војсковођу Леонтија послао против Арабљана који су држали Јерменију, а истовремено је ободрио на непослушност племе Мардаита које је живело на подручју византијско-арабљанске границе. Арабљани су морали да попусте, па је нови уговор о миру, утаначен 688. године, донео Византији знатне користи. Повећан је годишњи данак на који се калифат обавезао Константину IV, а приходи са острва Кипра, из Јерменије и Иберије (Грузије) били су подељени између две уговорне стране. Од тог времена Кипар се више столећа налазио у необичном положају – у сувласништву две силе, царства и калифата, не припадајући ни једној ни другој.

Пошто је средио прилике на Истоку, Јустинијан II окренуо се европским провинцијама царства. Већ 687/688. пребацио је коњицу из Мале Азије у Тракију с јасном намером да поведе велики рат против Словена и Бу-

У историји се догађа да нека велика личност својим именом једноставно „заузме” толики простор да касније истоимени и ипакђе знамениити појединци никако не могу да га потисну

гара. Радило се о времену кад је византијска власт на многим деловима Балканског полуострва била умногоме уздрмана. Следеће 688/689. најпре је уследио сукоб с Бугарима, а онда велики поход против Словена. Како записује хроничар Теофан, цар је продро до Солуна и „покорио велике масе Словена, неке у боју, а неки су му сами пришли”. Јустинијан II прославио је победу тријумфалним уласком у Солун и богатим даровима цркви Светог Димитрија, заштитника другог града царства. Покорене Словене преселио је на простор Мале Азије и од њих створио војску која је бројала тридесет хиљада војника. Међутим, Словени се нису прославили јер су већ 693. године у новом сукобу царства и калифата пребегли Арабљанима и тиме допринели да Византинци буду поражени.

Крајем 691. године Јустинијан II сазвао је сабор у Цариграду који је трајао до 1. септембра 692. године и био је допуна Петог и Шестог васељенског сабора, па се због тога зове Пето-шести сабор. Будући да је одржан у Трулској сали на царском двору, зове се још и Трулски сабор. На њему су донета 102 канона који се тичу различитих питања црквеног уређења а настоје да учврсте хришћански морал у народу и свештенству. На овом сабору до изражаја су дошле и неке разлике између Рима и Цариграда, па је папа Сергије I (687–701) одбио да призна Пето-шести сабор. Јустинијан II покушао је чак да ухапси римског првосвештеника, као што је својевремено његов деда Констанс II ухапсио и подвргао тортури папу Мартина I (649–655). Међутим, времена су се променила, па се царев изасланик, који је требало да изврши Јустинијанову заповед, једва спасао тражећи помоћ самог Сергија. Јустинијан II први је међу византијским царевима који је на новац стављао представу Исуса Христа.

Млади цар водио је у великој мери политику против племства и није се либио да посегне за веома насилним поступцима што је доводило до отворених сукоба. Неке његове мере, пре свега широка колонизациона политика и немилосрдна пореска политика, непосредно су погађале и шире слојеве византијског друштва. Нарочито безобзирна била су двојица царевих сарадника Стефан и Теодот. За разлику од Јустинијана I, Јустинијан II није имао среће да око себе окупи способне државнике каквих је било у околини његовог великог имењака. Није требало да прође много времена да се незадовољство

ЧЕНОГ НОСА

Јустинијан II први слева, а његов отац Константин IV четврти слева

византијског живља претвори у побуну којом је Јустинијан II свргнут с престола и протеран у далеки Херсон, на Криму. Десило се то крајем 695. године: Јустинијану II одсечен је нос и послат је у прогонство, његови сарадници јавно су спаљени на тргу, а војсковођа Леонтије (695–698) постао је цар.

Освета

Одсецање носа и, уопште, сакаћење, обичаји су који су у Византију продрли са Истока. Кад су у питању византијски цареви, овим свирепим казнама желело се да се осујети њихов поновни долазак на престо јер се рачунало на тај страшни физички недостатак. Пре Јустинијана II такву казну искусио је Ираклијев син из другог брака Ираклона (641), а после и цар Леонтије (698). Међутим, неутољива Јустинијанова жеља за влашћу, сада на наказан начин стопљена са жељом за осветом, нису сломили вољу осакаћеног цара. Он је носио металну маску на лицу, није се мирио с оним што га је стигло и сматрао је да његова улога у византијској историји није завршена.

Временом се на Јустинијана II, који је боравао у далекој провинцијској забити, готово сасвим заборавило. Пошто је за цариградску владу постао незанимљив, у Херсону је уживао извесну слободу. Међутим, његов дух није мировао и он је почео сасвим отворено да говори о жељама да изнова заседне на византијском престо. Житељи Херсона уплашили су се да на себе не навуку некакву сумњу како пружају подршку његовим намерама и одлучили су или да га убију или да га као сужња отпреме у Константинопол. Међутим, промућурни Јустинијан II предухитрио их је и побегао у тврђаву Дорас, одакле је успоставио везе с Хазарима и 703. године оженио се сестром хазарског кагана. Иначе, бившем цару био је то други брак, а његова прва супруга била је царица Евдокија. Нова супруга Јустинијана II, прва страна принцеза која се удала за једног византијског цара, добила је звучно име Теодора. Тако се на челу Византије нашао још једном супружнички пар истих имена – Јустинијан и Теодора. Међутим, мора се признати да се овај „млађи“ пар налазио у дубокој сенци оног „старијег“, донекле наликујући њиховом сурогату, и никако му није успевало да изађе из те сенке. Из брака Јустинијана II и Теодоре потицао је дечак Тиберије, последњи мушки потомак славне Ираклијеве династије.

Најновији догађаји узнемирили су тадашњег византијског цара Тиберија II Аписмара (698–705). Без много оклевања он је владару Хазара упутио изасланство с даровима и молбом да му што пре преда Јустинијана II живог или мртвог. Каган није остао отпоран на ова примамљива обећања, па је одлучио да свог зета држи под присмотром. У исто време наложио је својим поверљивим људима да убију Јустинијана II. Међутим, за каганове намере и одлуке дознала је Теодора која је о томе обавестила супруга и омогућила му да избегне опасност.

Уследиле су нове ништа мање занимљиве и опасне Јустинијанове пустоловине. Он лично убио је лица која су га пратила и, препустивши своју супругу тастовој

бризи, некадашњи византијски цар кришом је напустио боравиште и обрео се на броду који га је чекао у приправности. Са својим присталицама отпловио је дуж обале Крима до луке Символа где је ступио у везу с њему ода-ним људима у Херсону. Догодило се да је брод којим је пловио преко Црног мора захватила бура и сужеверни морнари који су пратили бившег (и будућег!) цара, препоручивали су василевсу да опрости грехе својим противницима, рачунајући да ће се у том случају Бог смиловати и умирити невреме. Ношен силном, готово суманутом жељом за осветом, он се, упркос олујном ветру који је претио да једноставно здружи брод, заклео да неће поштедети ниједнога и да ће их све побити.

Околност да није деловао сам указује на чињеницу да је Јустинијан II морао имати одређени број присталица које су здушно подржавале његов поновни долазак на престо. Кад је допловио до ушћа Дунава, наишао је на гостопримство Бугара. Извесни Стефан, који је ради преговора био упућен кану Тервелу (701–718), изложио је план бугарском владару и дао му велика обећања, тако да је одлука да се помогне бившем византијском цару донета без колебања. Са своје стране, Бугари су Јустинијана II примили с највећим почастима и он је међу њима провео јесен и зиму 704/705. године. У пролеће су Бугари, заједно са Словенима, предузели поход на Цариград. Из наведених догађаја види се да цариградска влада није предузела никакве озбиљније мере против Јустинијана и његових савезника већ се поуздавала у проверену чврстину бедема мегалополиса на Босфору. Неочекивани догађаји показали су да је таква процена била погрешна и да је цариградска влада потценила „цара одсеченог носа“.

Без било каквог отпора Бугари су дошли до зидина византијске престонице и три дана стајали испред њих у очекивању предаје града у коме се налазила значајна странка присталица последњег представника Ираклије-ве династије. Иако до отворене предаје није дошло, Јустинијан II, који никад није губио присуство духа, нашао је сасвим неочекивано решење. Уз помоћ малог броја војника, он се ноћу тајно, кроз цев градског водовода, увукао у град, за кратко време сломио отпор противника и загосподарио престоницом на Босфору. Истовремено, побринуо се да бугарски одреди остану испред зидина и онда их је, уз богате дарове и скупочено царско посуђе, послао кући. Бугарском кану доделио је почасну титулу цезара, у то време највишу после царске и резервисану само за лица из царске породице. Из оскудних изворних података тешко је схватити како му је пошло за руком да тако лако извојује победу.

Године 705, на запрепашћење својих противника, Јустинијан II поново се попео на цариградски трон и на тај начин формално ставио ван снаге „обичајно“ право да неко коме је одсечен нос не може бити цар. Остао је упамћен као „ринотмет“, то јест василевс коме је одсечен нос.

Његова друга владавина (705–711) претворила се у најгору тиранију. Како је оштроум-

Јустинијанови
златници
за прве
владавине,
с носем...

но запажено, током десетогодишњег раздобља својих невоља Јустинијан II мало тога је научио, али ништа није заборавио.

Он се најпре свирепо обрачунао с двојицом људи – претходним царевима Леонтијем и Тиберијем II Апсимаром – који су седели на престолу у време његовог изгнанства (695–705). Није му било довољно што први, већ без носа и затворен у манастир,

није причињавао опасност. Други је одустао од борбе против новог – старог цара, и привремено се спасао бекством из Цариграда. Ипак, обојица су у ланцима доведени пред Јустинијана II који је ликовио и уживао у освети. Овога пута имао је задовољство да гледа циркуску представу и да истовремено гази противнике, док је народ клицао: „На змију и гуштера ћеш стати и газићеш лава и змаја.“ (Псалам 91, 13) Затим су обојица бивших царева јавно обезглављена на једном од престоничких тргова.

Сурове казне нису мимоишле ни многа друга лица која су учествовала у Јустинијановом свргавању. Патријарх Калиник (694–706), који је крунисао Леонтија и Тиберија II Апсимара, ослепљен је и протеран у Рим. Био је то први познати случај казне ослепљењем у Византијском царству. Најстрашније је било погубљење Ираклија, брата цара Тиберија II, војсковође који се прославио у ратовима против Арабљана, које је обављено на градским зидинама. Захваљујући осветнички настројеном владару, Византија је постала поприште невиђене страховладе и немилосрдних чистки у којима су живот изгубиле стотине војних и грађанских чиновника за које је постојала било каква сумња да су присталице претходне владе.

Међутим, истине ради, византолози с правом истичу и другу, лепшу страну цара Јустинијана II, што, опет, говори колико је био личност саткана од највећих супротности. Они наглашавају и његов дирљиво нежан однос према жени Теодори. Тако је једном на бродовима по њу послао почасно изаслаштво у Хазарију, а кад су бродови пострадали у бури, спремно је упутио ново посланство. Уосталом, да није имао тако верних присталица, никад не би успео да оствари подвиг поновног доласка на византијски трон. Познато је да је након Теодориног доласка у Цариград, Јустинијан II крунисао супругу и њиховог сина Тиберија.

Сурови крај

Незадовољство које су изазвале сурове мере Јустинијана II непрестано је расло. На његову несрећу, и спољнополитички положај Византије бивао је све неповољнији. Рат-

на срећа прешла је на страну Арабљана, а и положај царства на Апенинском полуострву видно се погоршао. С великом безобзирношћу подозриви цар устремио се на Равену и опустошио је овај град. Будући да је желео да у Италији побољша свој углед, понашао се врло благонаклоно према папи Константину (708–715). Штавише, цар је римског првосвештеника свечано дочекао у Цариграду 710. године. Учинио је то на такав начин да је донекле повредио самољубље престоничког свештенства.

Посебно је занимљив царев однос према месту свог прогонства Херсону у коме је доживео разна понижења. То је био разлог да на ту страну пошаље чак три казнене експедиције. Прва је направила прави масакр у граду, после друге су се кримски градови окупили око Јерменина Вардана који се прогласио за цара, па је упућена и трећа. Кад је војсковођа који је предводио подухват схватио да не може да изврши Јустинијаново наређење, а свестан колико ризикује уколико се врати необављена посла, променио је страну и подржао узурпатора Вардана. Побуњеничка флота с будућим царем на челу кренула је пут Цариграда.

У веома тешким приликама Јустинијан II обратио се старом савезнику и пријатељу, бугарском кану Тервелу, и затражио помоћ у војсци. Онда је прешао у Малу Азију да би сакупио војску, а логор је поставио близу града Синопе на обалама Црног мора. Припремао се за борбу, али више није био у стању да надзире ток догађаја који су се вртоглаво смењивали. Ипак, најгоре од свега било је то да су га присталице ужурбано напустиле. Због тога је и нови цар Вардан (711–713), који је добио грчко име Филипик, веома лако овладао Цариградом.

У жељи да што безболније оконча новонастало стање, Филипик Вардан великодушно је помиловао све одреде који су још стајали уз старог цара, а бугарским

четама обезбедио је миран повратак у отаџбину. Остављен од свих, Јустинијан II био је заробљен и убрзо га је снашла страшна судбина. Глава му је одрубљена 7. новембра 711. године и донета пред цара Филипика Вардана који ју је најпре послао у Рим, а затим и у Равену, где је била изложена на јавном месту.

Смрт није могао да избегне ни Јустинијанов син јединац Тиберије. Премда се дечак склонио у олтар цркве Богородице у Влахерни, није му било спаса. Људи новог цара буквално су га отргли од светог престола за који се грозничаво држао. Нису помогле ни сузе ни очајнички покушаји дечакове бабе, царице Анастасије, мајке Јустинијана II, која је ризиковала свој живот да спасе унука. Људи новог цара убили су несрећног дечака и на тај начин и физички уништили последње представнике Ираклије-ве династије која је сто година владала Византијом ■

Радивој Рагућ

ПОДНИКИ
ЗАБАВНИК

11. 7. 2008.

СВЕМИРСКА
МОДА

МАНЕКЕНИ МЕЂУ ЗВЕЗДАМА

За туристе који ће се ускоро отиснути на васионска путовања, креатори су већ почели да смишљају modele погодне за бестежинско стање. Прошлог новембра ревија је одржана у Јапану, а ове године очекују се у Америци и Европи

Мода за астронауте? Зар се они не облаче у скафандре, с обавезном провидном кацигом на глави? Можда је тако било до сада зато што су само одабрани и за то обучавани људи летели у свемир. Пошто се убрзано ради на програму васионског туризма, изгледа да ће сада и обични смртници имати прилику да се отисну у Земљину орбиту и уживају у бестежинском стању. Ако се већ нађу стотинама километара удаљени од наше планете, вероватно ће у ту пустоловину желети да се упусте прикладно одевени.

Тако су макар поверовали приређивачи првог такмичења за осмишљавање свемирске моде, које се прошлог новембра одиграло у Токију. Читав догађај подржала је Јапанска агенција за васионска истраживања (JAXA) која је за председника жирија поставила креатора Ерија Мацуија. Један од спонзора било је америчко предузеће „Рокитплејн Кислер“, са седиштем у Оклахома Ситију.

Очигледно се радило о великом изазову јер се на такмичење јавило око хиљаду креатора, професионалаца и аматера, из Земље излазећег сунца. Прву награду освојио је Мидори Умецу. Да је такмичење веома озбиљно схваћено говори податак да су одговорни људи из „Рокитплејна“ већ у преговорима с Умецуом који би требало да осмисли још костима за путнике које ће, ако све буде по плану, већ 2009. године послати у свемир.

– Жеља нам је да туристима путовање остане у незаборавном сећању – каже Чак Лајер, један од директора у „Рокитплејну“. – Ако у васиону одлете обучени у одећу која као да је сишла са страница научно-фантастичних филмова, сигурно ће доживљај бити још упечатљивији.

Ово предузеће из Оклахома Ситија увелико се спрема да током ове године слична такмичења приреди у Америци и у Европи ■

НА ЗВЕЗДАНОЈ ПИСТИ НАШЛИ СУ СЕ

Прва награда

МИДОРИ УМЕЦУ
За мајку и њено дете

– Чим сам видео Умецуову замисао, свемирска одећа за мајку и дете – наглашава један од чланова жирија – знао сам да имамо победника. Већ сама идеја да у бестежинском стању уживају и бебе, била је довољно оригинална. А и костим је изузетно маштовит ■

Друга награда

ЈУ ЈЕОНЏУНГ
Комбинезон и висока мода

Креатор је, како је објаснио, желео да споји наизглед неспојиво: свемирски комбинезон и високу моду. Очигледно му је то и пошло за руком јер је награђен другим местом. Одговорни из „Рокитплејна“ тврде да се ради о изузетно надахнутој замисли ■

Трећа награда

РЕИКО ХОСОИ
Ваздушни „зека“ за одрасле

Напокон један модел који има вишенаменску употребу: одело за које сам креатор каже да подсећа на „зеку“ – оделце за бебе. Око врата има механизам који личи на хармонику. С хармоником су повезане две пластичне цеви које се протежу дуж рукава и извирују испод манжетне. Кад се у ове цеви убаци ваздух, одело се надува као балон и човек може да лети по кабини у бестежинском стању ■

Награда по избору

ЈАХА АСАМИ ОКУТУ
Бестежинска тоалета

На Земљи се овај модел не разликује много од кимона – традиционалне јапанске одеће. Међутим, у васиону, због бестежинског стања, десетине слојева направљених од црних трака лепршају, одижу се од хаљине и откривају светлуцаву подлогу ■

ЗАДАЦИ ЗА 21. ВЕК

ВАСИОНСКА КУЋА ОГЛЕДАЛА

Већина научника сматра да је васиона равна и бесконачна. Међутим, неки подаци указују да је то само варка и да можда живимо у ограниченој и прилично малој васиони, чији је облик сличан фудбалској лопти...

Величина и облик васионе вековима су будили машту људи. Грчки филозофи Платон и Аристотел сматрали су да има коначну величину и јасну границу. С друге стране, Демокрит и Епикур мислили су да живимо у бесконачно великој васиони испуњеној атомима и вакуумом. Облик васионе тешко је замислити јер живимо у њој и немамо способност да

замислимо четвородимензионални простор. Ипак, за стручњаке ово питање веома је важно, јер облик васионе говори и каква је њена коначна судбина.

Данас, 2500 година касније, захваљујући стварним подацима прикупљеним савременим уређајима, космолози и астрофизичари најзад могу да дају поузданије одговоре о облику васионе. Изненађује да би тачан одговор могао да се налази између два поменућа античка гледишта – што значи да ва-

Да ли ће постојећа васиона нестати услед топлотне смрти изазване непрестаним ширењем? Или ће можда завршити у великом сажимању због густине материје и јаке гравитације?

сиона има коначну величину, да се шири, али да нема границу, почетак и крај.

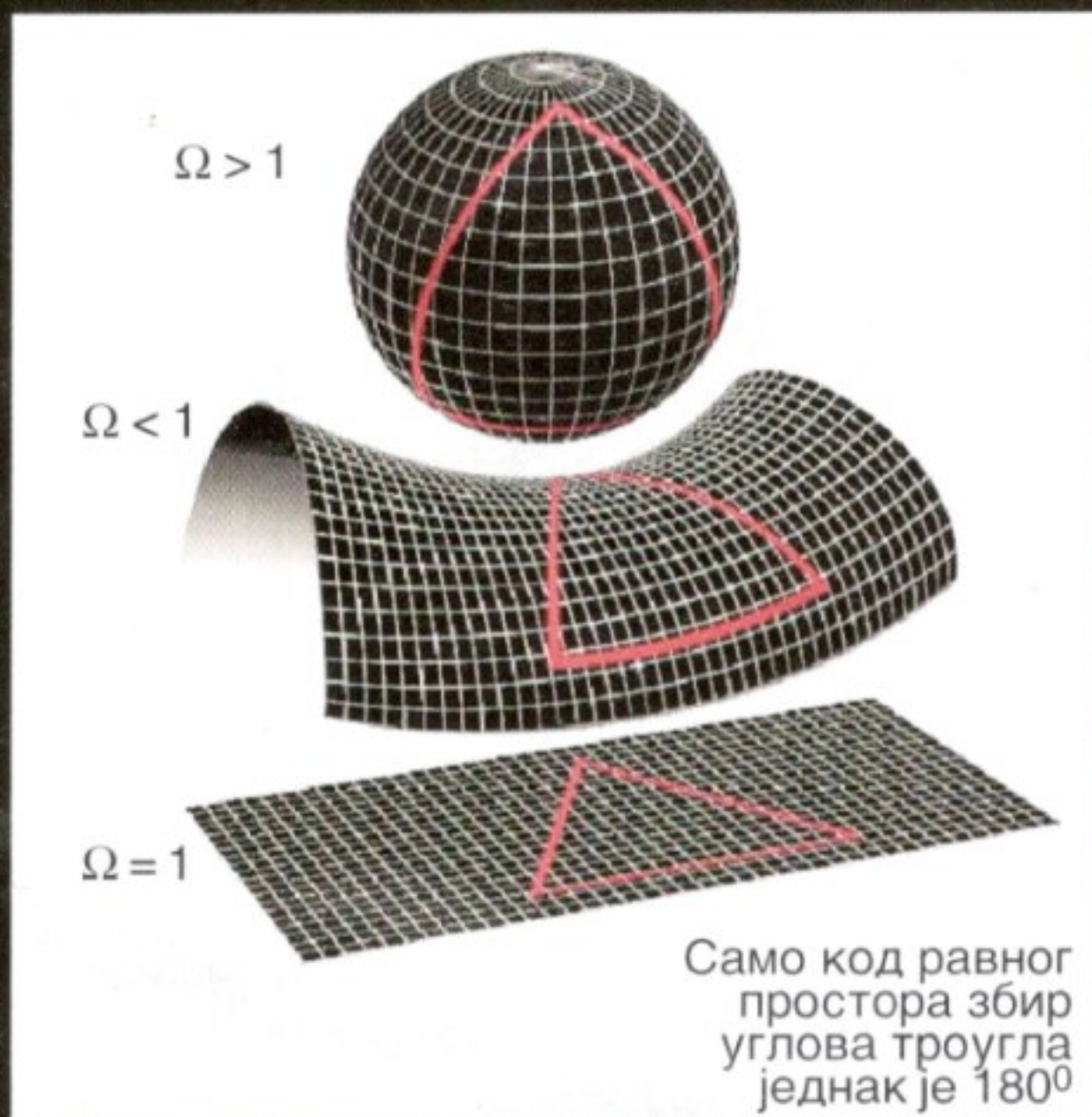
Главоломна геометрија

Прва предвиђања о величини и облику васионе која су могла да се подвргну провери потичу од Ајнштајнове опште теорије релативности. Масивна тела као што су звезде и планете криве простор око себе. Овај ограничени поремећај одговоран је за појаву гравитације. То такође значи да средња закривљеност це-

простору; позитивну закривљеност ($\Omega > 1$), што значи да би паралелне линије могле да се секу, као што је случај на површини сфере, и негативну закривљеност (када је $\Omega < 1$), код које се паралелне линије разилазе, као што је случај код хиперболичног облика седла.

Александр Фридман сматрао је да васиона може да буде закривљена.

Од облика васионе зависи њена будућност.

ле васионе зависи од густине материје и енергије у њој. Општа релативност такође каже и како та закривљеност може да се израчуна. Поред средње густине материје, њена вредност зависи и од константе ламбда, назване и космичка константа. Ипак, често се изводи упрошћавање и ова константа се не узима у обзир. У том случају особина васионе, да ли је коначна или бесконачна, зависи само од средње густине материје. Ако је она већа или мања од одређене „критичне вредности“ (10^{-29} g/cm^3), закривљеност је позитивна односно негативна, а васиона коначна или бесконачна.

Ова густина обично се изражава грчким словом Ω (омега), којим се означава однос између стварне густине васионе и густине при којој би васиона била равна (еуклидовска). Према томе, могуће су три закривљености васионе: равна, сферична и хиперболична. Односно, васиона може да има нулту закривљеност (равна васиона, кад је $\Omega = 1$), што значи да ће две паралелне линије увек бити на истом одстојању, као што је случај у еуклидовском

Шта кажу астрономска осматрања? Она су наговестила да је средња густина око десет пута мања од критичне вредности. У том случају (занемаривши космичку константу и тополошке особине васионе), васиона би била бесконачна. Ипак, ради се о великом упрошћавању. Ми не можемо да видимо сву материју васионе. Јасно је да постоји знатна количина скривене материје, вероватно довољна да се достигне критична вредност густине и да васиона буде равна (отворена у простору и времену). А ако се у обзир узму космичка константа и топологија простора, ствари

постају још много сложеније. (Топологија је грана математике која се бави раздвајањем облика на основу тога како су међусобно повезане тачке на њиховим површинама.)

Пре неколико година сонда WMAP направила је карту космичког микроталасног зрачења високе резолуције која је дала кључне податке о закривљености простора и његовом ширењу. Удружени с другим астрономским подацима, ови подаци су показали да је Ω нешто мало већа од јединице, што даје предност благо сферичној васиони с позитивном кривином. Најједноставније овакво тело је хиперсфера. Ово тело одавно је присутно у космолошким теоријама.

Тумачећи нову Ајнштајнову теорију релативности 1922. године, руски математичар Александар Фридман открио је да васиона није

Вишеструко повезан, увијен простор прави властите копије.

статична и да ако је материја присутна изнад „критичне вредности“, гравитација ће бити довољно јака да се цела васиона закриви у сферу. Површина обичне сфере има само две димензије, па, да би описао тродимензионални простор васионе, Фридман је ову замисао проширио на оно што математичари зову „хиперсфера“ – сфера са 3Д површином. У хиперсферној васиони, ако неки астронаут полети у било ком правцу, вратиће се на полазно место, слично поморцима који обилазе 2Д сферну површину Земље. Сфера је најједноставнији пример простора који је ко-

начан, а нема границе (почетак и крај). Међутим, није једина.

Оптичка варка?

Замислимо раван лист хартије завијен у ролну и, затим, да овако добијени цилиндар може да се споји на крајевима. Добиће се торус, тело слично ђевреку. Ако бисмо живели на површини торуса, постојале би две могуће путање којима можемо да се вратимо на полазно место – једна дуж торуса, укруг, а друга попречно, кроз његову шупљину у средини. Због овога стручњаци кажу да торус има другачију топологију од сфере. Сфера је једноставно повезана, док је торус вишеструко повезано тело. Облик који без прекида може да се претвара у неки други (без сечења или лепљења), тополошки је исти с њим. Прстен, ђеврек или шољица за кафу тополошки су исти. Тениска лопта није, јер не може да се претвори у облик ђеврека, ако се не избуши рупа у средини.

Закривљеност је најбитнија за облик целе васионе, али важне су и опште тополошке особине васионе. Сферична васиона је коначна, али све коначне васионе нису искључиво сферичне. На пример, равна и хиперболична васиона могу да буду и коначне и бесконачне, што зависи од њихових топологија. Даље, 3Д торус и обичан раван простор описани су истим једначинама опште теорије релативности, мада је први коначан, а други бесконачан простор.

Космозологи су до сада увек претпостављали да је простор васионе једноставно повезан, што значи да постоји само једна непосредна путања светлости од извора до посматрача. Једноставно повезани, раван или хиперболичан простор били би заиста бесконачни. Међутим, ништа не приморава васиону да мора да има најједноставнију топологију. Код многоструко повезаног простора у облику торуса, постоји више могућих путања светлости (дуж торуса, или попречно, кроз његов отвор). У том случају посматрач би видео многоструке слике сваке од галаксија и могао би погрешно да их протума-чи као различите галаксије у бесконачној васиони. Слично као кад посетилац у кући огледала види велики број својих

ликова. Тако васиона можда личи на циновску кућу огледала, „калеидоскоп“, стварајући привид да је много већа него што заправо јесте. Да ли заиста живимо у таквој васиони?

Загонетка микроталасног зрачења

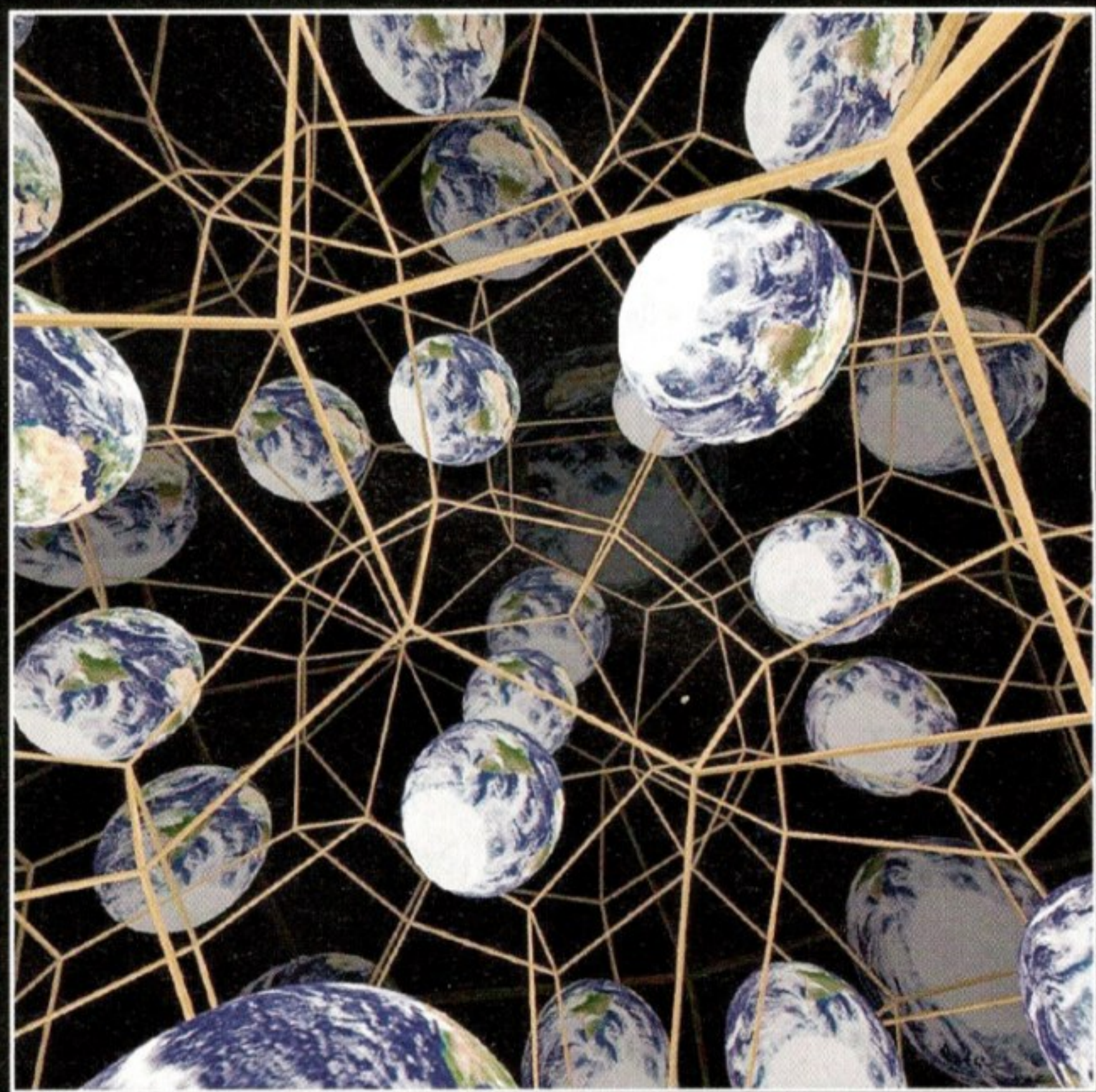
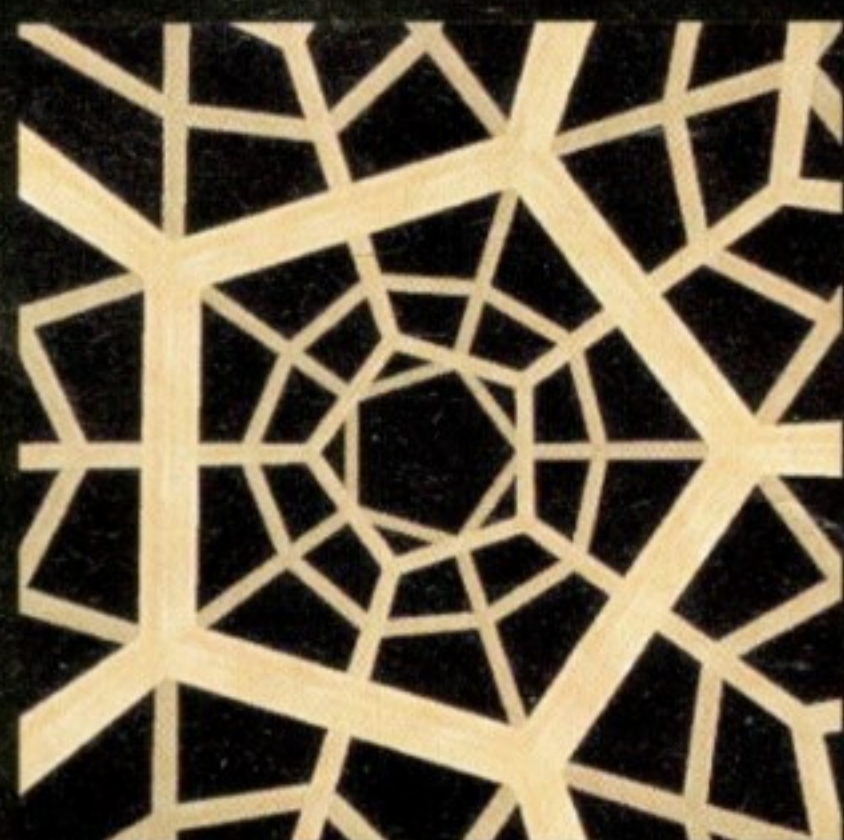
Астрофизичари су закључили да је најбољи начин да се одреди облик васионе проучавање такозваног микроталасног позадинског зрачења, односно повратак на њен почетак. Тада су се васионом простирали звучни таласи који су начинили слабашино колебање у густини првобитне плазме (састављене од фотона, електрона и бариона). После око 380.000 година васиона се већ довољно раширила и охладила да би могли да се створе атоми. Више није било слободних електрона који су пре тога ометали пут фотонима, па су се они распршили по васиони носећи са собом важне податке о колебању густине првобитне материје (из које су касније настале све галаксије). Данас, 13,7 милијарди година касније, ово зрачење се охладило до 2,7 степена Келвина (што је у микроталасном опсегу). Колебање густине утиснуто је у ово зрачење у виду топлијих и хладнијих тачака.

Између звука и топологије простора постоји веза која најбоље може да се схвати примером с песком и мембраном бубња. Ако се по површини бубња поспе песак,

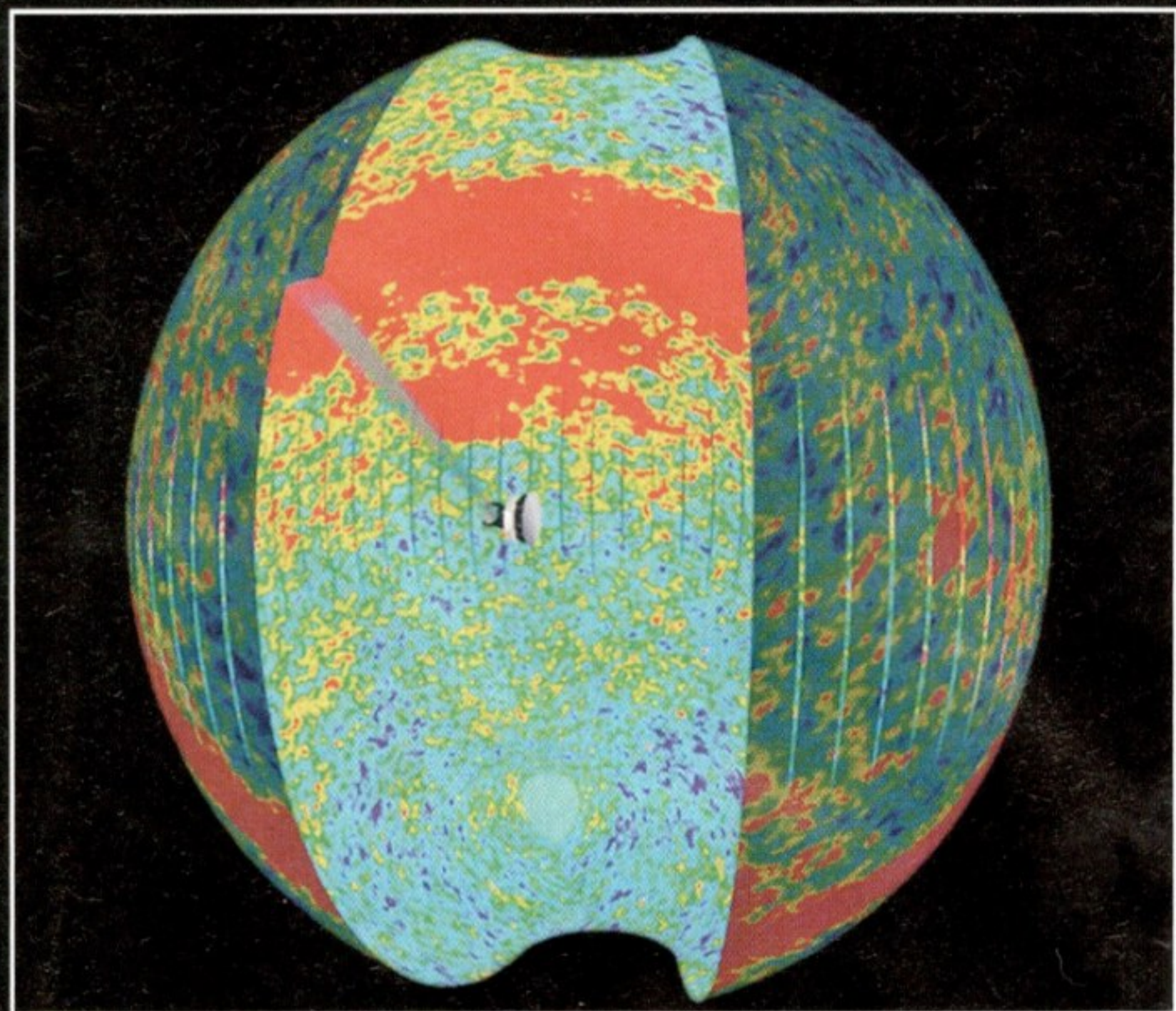
а потом се у њега удари, зрна песка направиле различите шаре – верну слику о тренутном облику мембране. Али, распоред тих шара зависи и од облика целог бубња, то јест, од његове топологије. Пошто се сматра да је топологија васионе непроменљива током времена, верује се да колебање температуре позадинског зрачења може да открије и облик васионе.

Ово температурно колебање могуће је раставити у збир сферичних хармоника, баш као што и звук неког музичког инструмента може да се растави на обичне хармонике. Кад се промене температуре нанесу на график у зависности од угла (односно угаоне даљине на небу), добија се „спектар снаге“. Висина и положај врхова ове таласасте линије представљају геометрију, закривљеност простора васионе.

Међутим, подробније проучавање „спектра снаге“ указало је на један збуњујући податак који се није уклапао у слику бесконачне васионе – недостатак таласања на највећој лествици. Њега су неки стручњаци проту-

Копије Земље у додекаедарској васиони.

Облик васионе утиснут је у микроталасно зрачење.

мачили као знак да васиона није довољно велика да их подржи, односно, да има ограничену величину. Послужимо се и овде примером из свакодневног живота – највећа таласна дужина којом уже (причвршћено на оба краја) може да трепери, ограничена је тим растојањем. Веће растојање – већа таласна дужина; мање растојање – мања таласна дужина. За главног заговорника ове замисли, француског астрофизичара Жан-Пјера Лиминеа то је био знак да је васиона ипак коначна.

„Васиона не може да садржи таласе који су већи од ње саме. У досадашњим космолошким истраживањима увек се претпостављало да има једноставно повезану топологију. Сада треба

једну страницу коцке, вратите се кроз супротну. Заправо, Лимине сматра да топологија васионе најбоље може да се опише спајањем супротних страница, не коцке, већ Поенкареовог додекаедра – тела с 12 страница од којих је свака закривљена правилан петоугао. (Додекаедар је једно од Платонових чврстих тела којима је овај антички филозоф покушавао да опише васиону.)

Кругови на небу

Овај простор може да се прикаже као тело с 12 петоугаоних лица, чије су супротне стране међусобно залепљене после обртања за 36 степени. Само на овај начин могуће је да се од додекаедра добије сферичан (позитивно закривљен) простор. Ипак, постоји једна битна разлика између овог облика и фудбалске лопте. Јер, кад би неко изашао кроз једну петоугаону страницу, одмах би се вратио у овакву лопту с друге стране, после обртања за 36 степени. Ракета која би напуштала додекаедар одмах би се у њега вратила кроз супротну страницу. Светлост фарова вашег аутомобила могла би да осветли његову задњу страну. Такав вишеструко повезан и увијен простор могао би да ствара и вишеструке слике истог објекта, било да је то фотон или цела планета. Исти фотони микроталасног зрачења појавили би се више пута на небу. То значи да ће поједини делови на карти микро-

Жан-Пјер Лимине: Васиона је циновска кућа огледала.

размотрити вишеструко повезане моделе васионе”, каже он.

Најједноставнија вишеструко повезана топологија која би могла да опише васиону је хиперторус, уобичајен 2Д торус претворен у тродимензионално тело. Док се уобичајени торус добија спајањем супротних ивица равнотелог простора, хиперторус би се добио спајањем супротних страница коцке. У том случају, ако изађете кроз

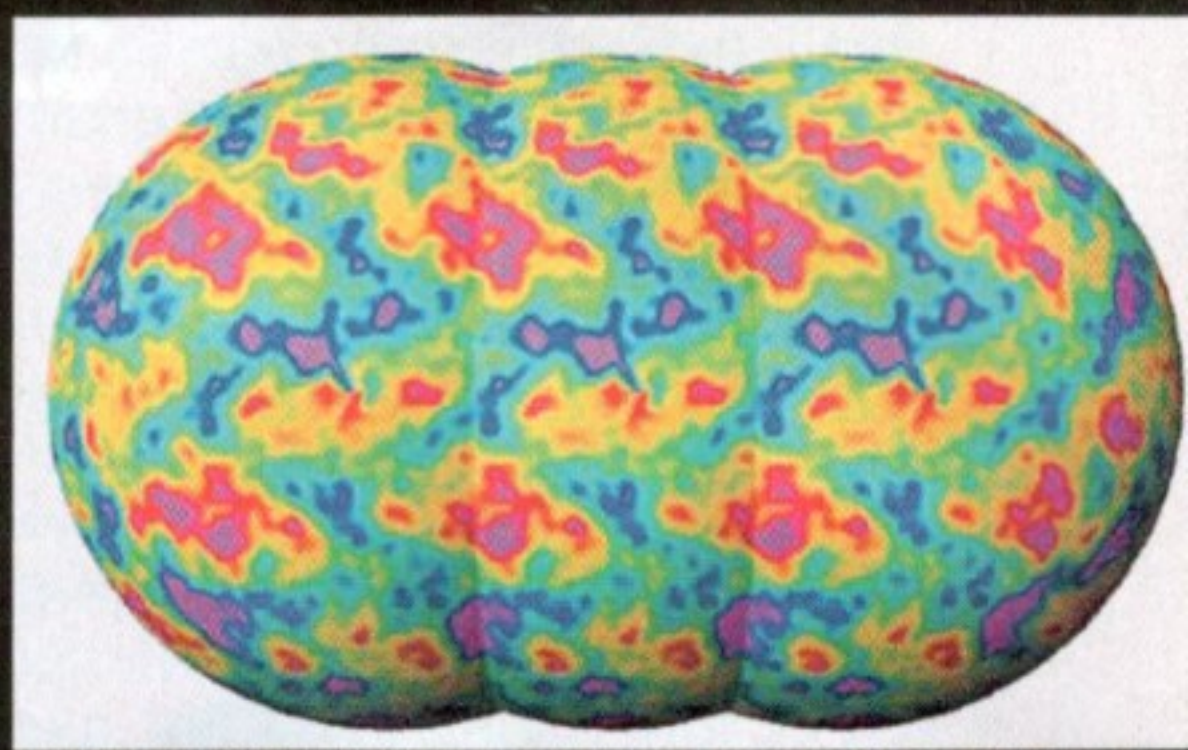
таласног зрачења имати своје копије и да је простор васионе можда мањи од видљиве васионе. Како наћи доказе за то?

– Није лако открити да ли живимо у малој васиони или не. Видимо небо испуњено галаксијама, али то не мора да значи да далеке галаксије нису лажна слика ближњих. Замислимо најпростији случај да је васиона хиперторус

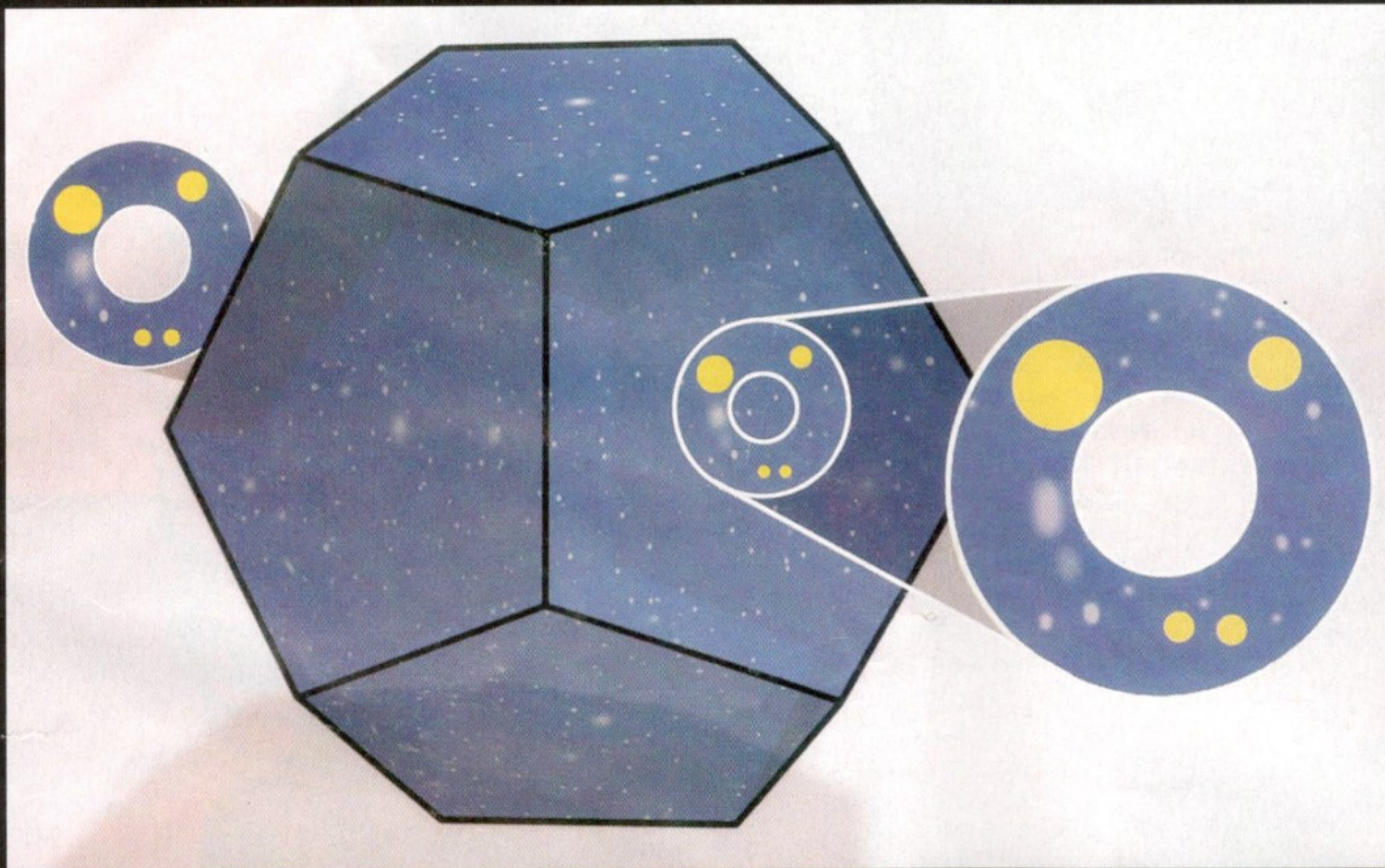
с полупречником мањим од десет милијарди светлосних година. У том случају светлосни зраци имали би времена да више пута обиђу васиону, па би за свако васионско тело постојало више слика.

Претпоставка о вишеструко повезаној васиони не може да се одбаца. Зато би лажне слике стварних галаксија могле да се појаве у различитим правцима, с различи-

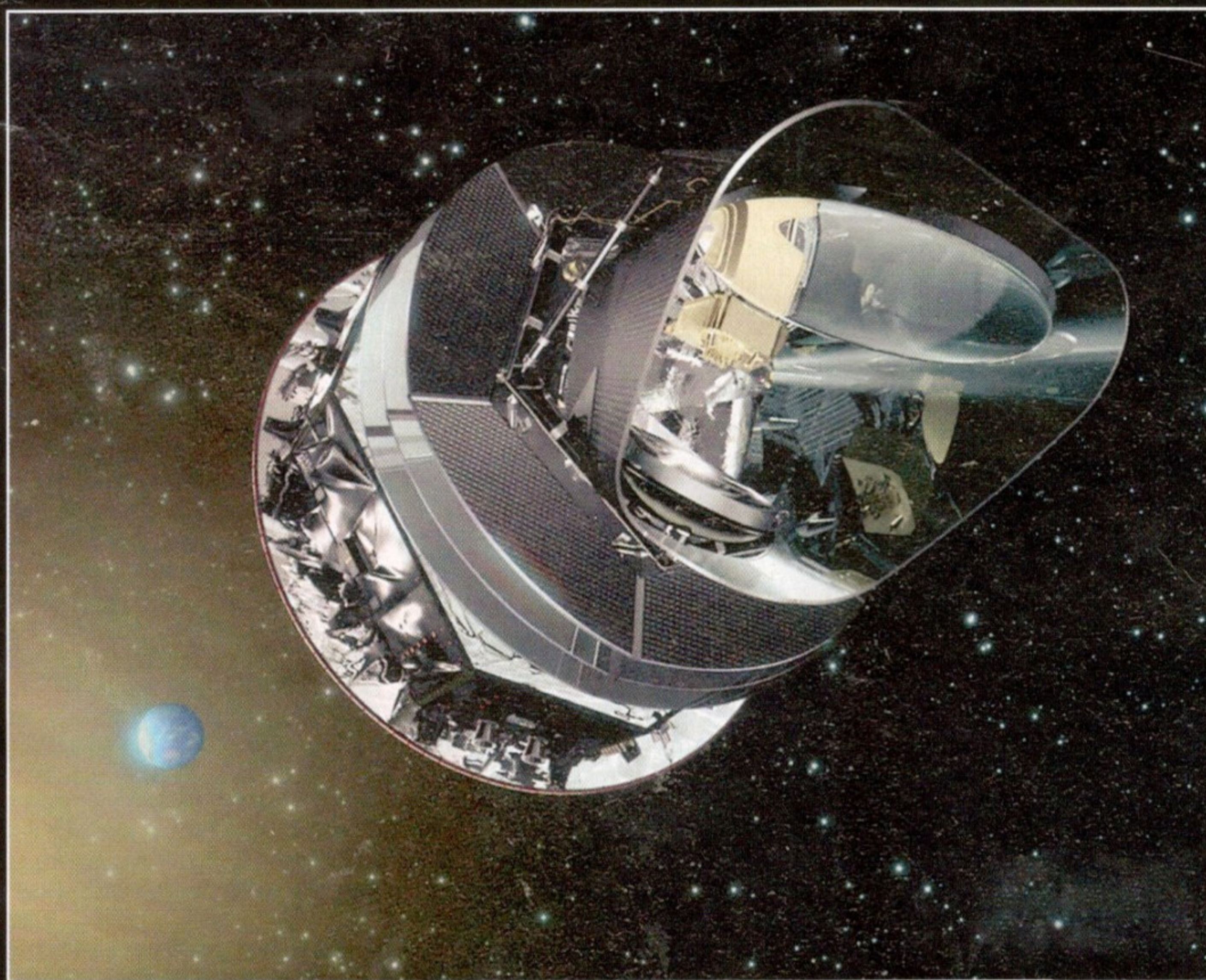
тим сјајем, под различитим углом и с различитим развојним временима. Али, било би сасвим немогуће да се препознају као такве! Васиона би нам изгледала огромна, неувијена, испуњена милијардама галаксија, док би заправо била много мања, увијена („изгужвана“) и с много мање стварних објеката. Једна огромна оптичка варка! – каже Лимине.

Поклапање температурног колебања микроталасног зрачења дуж пресека сфере саме са собом.

Васионски простор у облику додекаедра правио би идентичне кругове на ноћном небу.

Да ли ће европска сонда „Планк“ разрешити тајну о облику васионе?

Доказ да заиста живимо у таквој кући огледала било би откриће упарених кругова у микроталасном зрачењу (кругови са истоветним температурним разликама). Јер, микроталасно космичко зрачење као сфера окружује Земљу, па би и ова сфера могла да се преклапа сама са собом. Тамо где је дошло до преклапања сфере микроталасног зрачења стварао би се круг – слично као што и два спојена мехура сапунице стварају круг. Зато би са Земље могле да се виде две копије овог круга (њихове слике у огледалу), на супротним странама ноћног неба. Потрага за њима је почела.

У почетку је изгледало да је Лиминеова замисао доживела неуспех, јер на мапама микроталасног зрачења нису нађени кругови са оваквим особинама. То је значило да постојеће гледиште о бесконачној и просто повезаној васиони остаје на снази. Ипак, пољски астрономи под вођством Будевина Рукеме одлучили су да изведу детаљније истраживање, пошто су посумњали да би случајан шум у уређајима WMAP летелице могао да ослаби и прикрије топлошке сигнале. Како би испитивање учинили осетљивијим, тачнијим, донекле су преправили начин потраге за упареним круговима. На крају, Рукемин тим је објавио да је нашао кругове који потврђују да је васиона коначна и да има облик Поенкареовог додекаедра.

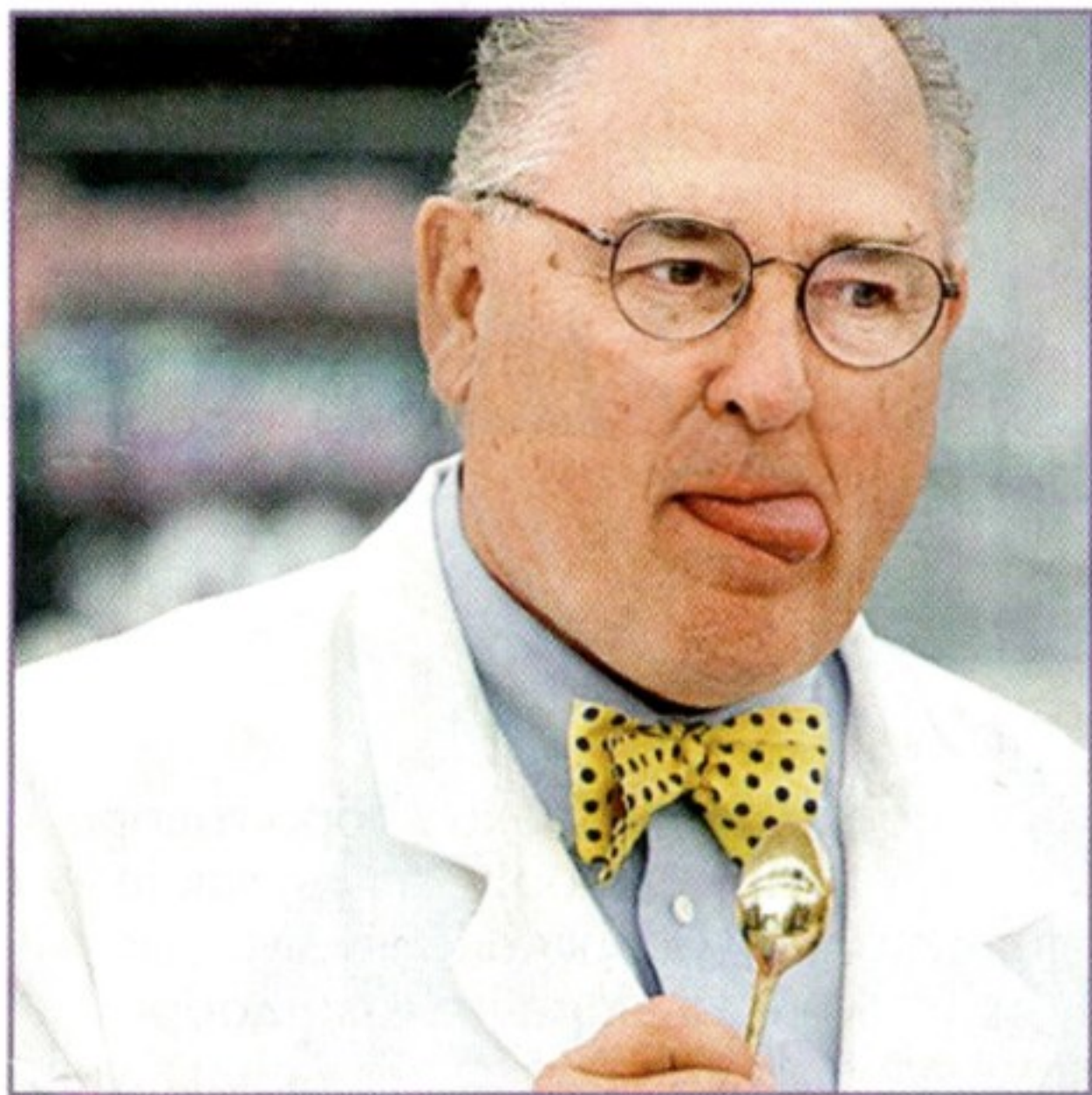
Међутим, други стручњаци још не деле такво мишљење. Зато је прикупљање нових и бољих података вероватно једини начин да се ова загонетка реши. А то би могло да се догоди ускоро – после лансирања европске сонде „Планк“, опремљене до сада најбољим уређајима ■

Горан Војиновић

ЗАНИМАЊЕ – КУШАЧ СЛАДОЛЕДА

ЧОВЕК КОЈИ ХЛАДИ НЕПЦА

*Ко зна колико је литара током
дугогодишњег, готово свакодневног
кушања сладоледа појео човек чије
је занимање да оцени да ли је
сладолед добар или не...*

Прва дама Сједињених Америчких Држава, љубазна и увек насмејана Доротеа Медисон (1768–1849), супруга Џејмса Медисона, четвртог председника САД, изазвала је праву буру у јавности кад је на крају свечане вечере у Белој кући, по њеном налогу, уместо колача послужен – сладолед. Било је то 1812. године. Већ сутрадан о неодољивом укусу посланице из кухиње Беле куће брујао је цео Вашингтон. Американци су додуше имали прилике и пре тога да окусе сладолед, али тако префињени рецепти за припремање ледене посланице нису им били познати. А кад су и њих упознали, препустили су се уживању...

Готово двеста година доцније, Сједињене Америчке Државе и даље су на првом месту у свету кад је реч о потрошњи

сладоледа. На другом месту је Нови Зеланд, на трећем Данска, затим следе Аустралија и Белгија. Иако је Италија земља која се сматра правом колевком сладоледа и у којој се одржава сваке године бар двадесетак фестивала у част посланице што се на Апенинском полуострву служи још од времена цара Нерона (дакле, од 1. века), Италијани нису међу првих десет највећих потрошача сладоледа. Испред Италије су и Шведска, Канада, Норвешка, Ирска и Швајцарска.

Будући да је код њих потрошња сладоледа велика, амерички произвођачи такмиче се у квалитету производње и стално је усавршавају, измишљају нове технологије и припрему, а пре свега нове укусе. Индустријска производња можда се не може мерити са занатским умећем сладоледија, пре свега оних из Италије које је изгледа тешко превазићи, али вреди покушати.

„Dreyer's”, познати амерички произвођач сладоледа, запошљава велики број радника, међу којима посебан углед ужива Џон Харисон. Јер, његов је посао веома одговоран, али божанствен и... веома сладак. Наиме, господин Харисон је званични кушач сладоледа.

Укратко, он добија плату зато што свакодневно куша одређене количине сладоледа и на тај начин оцењује производ. Чуло укуса Џона Харисона развијеније је

**Стручњак
за сладолед:
Џон Харисон
са својом
златном
кашичицом.**

него код осталих људи, тако да је он у стању да осети и најмању грешку, односно промену укуса. А до сада је окусио на стотине хиљада литара сладоледа.

Да би заштитио чуло укуса, Џон Харисон свакодневно негује своју усну дупљу: сваког јутра пије посебан чај, не једе зачињену храну, лук, љута јела поготово не, а осим тога не пуши и не пије. О парфемима и лосионима после бријања и не размишља.

Задатак главног кушача великог произвођача сладоледа какав је „Дрејер”, јесте да прихвати или одбаци сваки новонаправљени сладолед, узимајући свакога дана три кутије из производног погона. Он куша сладолед на почетку производње, на средини, као и на самом крају, проверавајући да ли је дошло до неких промена.

Џон Харисон истиче да његов посао није баш тако лагодан као што би могло да се помисли. Свакодневно прима велики број писама, превасходно од деце која га питају коју школу треба да заврше да би постали оно што је он – кушачи сладоледа.

„Кад вам је лизање сладоледа свакодневни посао и кад осећате велику одговорност јер од вас зависи да ли ће производ бити доброг или лошег укуса, онда то није исто задовољство као кад опуштено лижете сладолед у парку”, објашњава знатижељницима господин Харисон. „Четири колена уназад, моји преци бавили су се производњом сладоледа, тако да сам од детињства у Мемфису био у прилици да учим како се прави сладолед. Онда сам почео да увежбавам сопствено чуло укуса тако што сам

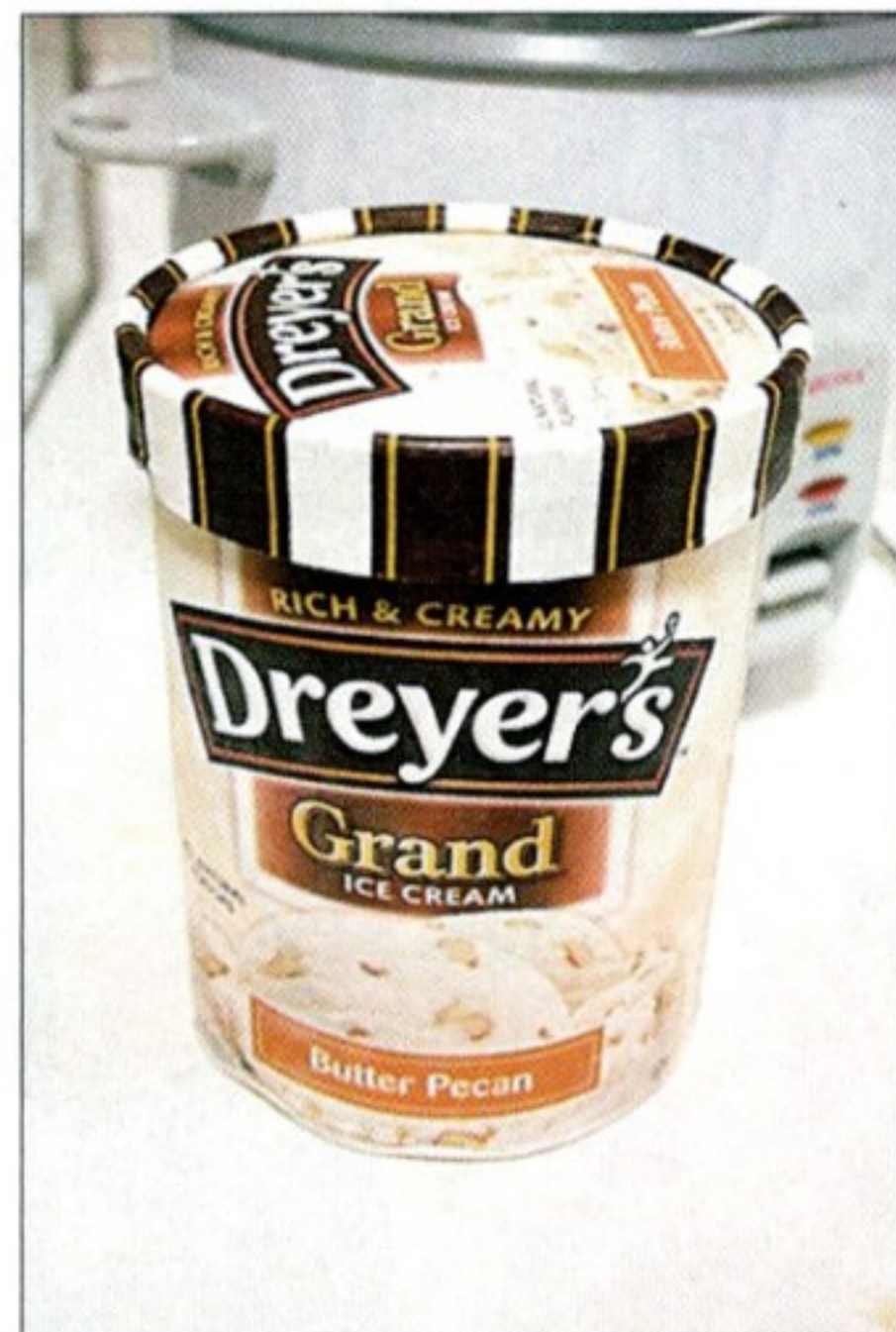
погађао који су све састојци коришћени, односно, какав је тачан рецепт. Данас се на многим универзитетима на којима се изучава технологија прехранбених производа учи и ово чиме се ја бавим.”

На питање о чему најпре води рачуна кад окуси неки сладолед, Џон Харисон је одговорио:

„Покушавам да утврдим какав је однос и постоји ли склад између најважнијих састојака, шећера, одређеног укуса (ваниле, на пример), млека или воде... Чим лизнем сладолед, могу да оценим какав је њихов однос. Кутију са сладоледом обично сечем напола, како бих утврдио како су састојци помешани. Иначе, сладолед увек једем златном кашичицом. Користим златну кашичицу јер сматрам да она једина не мења укус у додиру са сладоледом, односно сладолед не мења укус у додиру са златом, што није случај с кашичицама од пластике или дрвета. Међутим, тог правила не треба сви да се придржавају. Ако је добар, сладолед може да се једе и неком обичном кашичицом – и биће и даље укусан” ■

М. О.

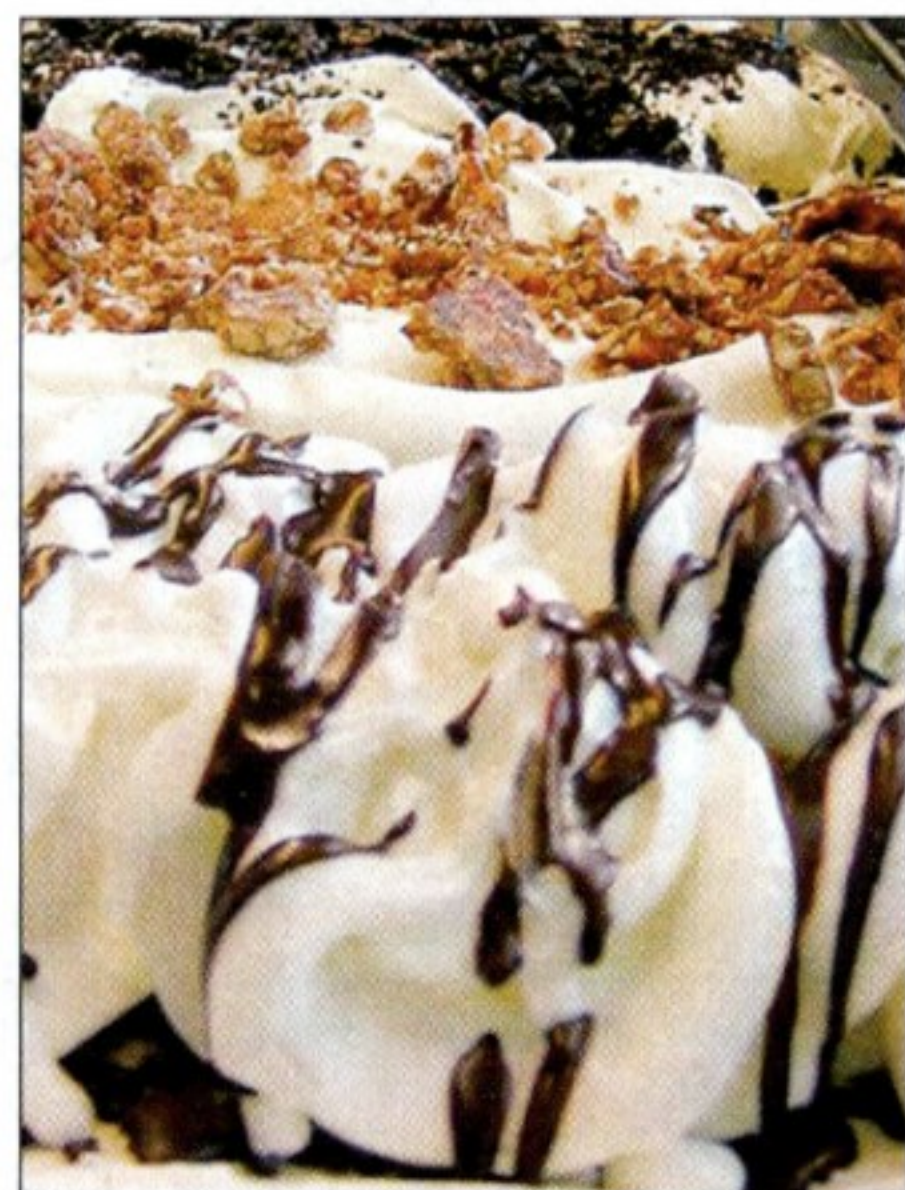
**Што веће
паковање
„Дрејеровог”
сладоледа,
то боље.**

**Слатки
сендвичи са
сладоледом**

**Божанствени
спој: ванила,
чоколада
и карамелисани
лешник.**

Илустровао Андреј Војковић

ДВОСТРУКЕ ЛИЧНОСТИ

Људи који имају два матерња језика, односно, подједнако добро говоре два језика, на извесан начин имају и двоструку личност – закључак је истраживача са Универзитета у Њујорку, односно Висконсину. Мозак билингвичара различит је од мозга људи који не говоре једнако добро неки страни језик као матерњи. Наиме, како тврди професор Дејви Луна, двојезичари лако прелазе из једног душевног стања у друго те ствари доживљавају безмало на два различита начина ■

ИНТЕРНЕТ КРОЗ ПРОЗОР

Била је мирна, идилична јунска ноћ за грађане у малом предграђу Хановера који су већ били у својим постељама. Али, било је мирно и спокојно све до тренутка кад је један педесетједногодишњи Немац одлучио да свима прекине сан и избаци рачунар кроз прозор. Кад се зачуо страховит прасак и кад су се делићи разлетели свуда по тротоару, неко је позвао полицију која је одмах похитала на место догађаја. Али, уместо казне за узнемиравање јавног реда и мира, разбеснели Немац наишао је на разумевање. Наиме, полицајци су с благим изразом лица и са саосећањем у очима пратили излагање изгредника док им је објашњавао како је сваке ноћи водио тешку битку с непослушном тастатуром и екраном по коме се стално исписују неке чудне поруке. Једноставно је морао нешто да учини. Наравно, они нису имали срца да га казне. А и како би? И сами су добро познавали те недаће, као кад би проводили бесане ноћи у куцању извештаја о оваквим интервенцијама. Међутим, пошто је комшилук тражио задовољење, замолили су га да бар почисти делове рачунара са улице. На крају, сви су се мирно разишли, али док су остали спавали, рана јутарња светлост ипак је обасјавала лица двојице полицајаца док су куцали извештај ■

ВРАТИ МОБИЛНИ

После жучне свађе с млађим братом, једна једанаестогодишњакиња из италијанског гарда Л'Аквила, побегла је од куће. У ствари, онако бесна, упутила се према оближњој шуми. Убрзо је родитељима почела да шаље узнемирујуће SMS поруке и они су се уплашили. Обавестили су полицију и кренули у потрагу. Будући да се налазила недалеко од куће, видевиши да су родитељи изашли, девојчица се ушуњала у кућу и сакрила испод писаћег стола. Одатле је наставила да шаље вапијуће поруке: „Спасите ме, бојим се!“ Наравно, полицајци су је убрзо нашли. Родитељи су у први мах били пресрећни што је жива и здрава, а онда су се – наљутили. Одузели су јој мобилни телефон ■

ПЛАНЕТА НА ДИЈЕТИ

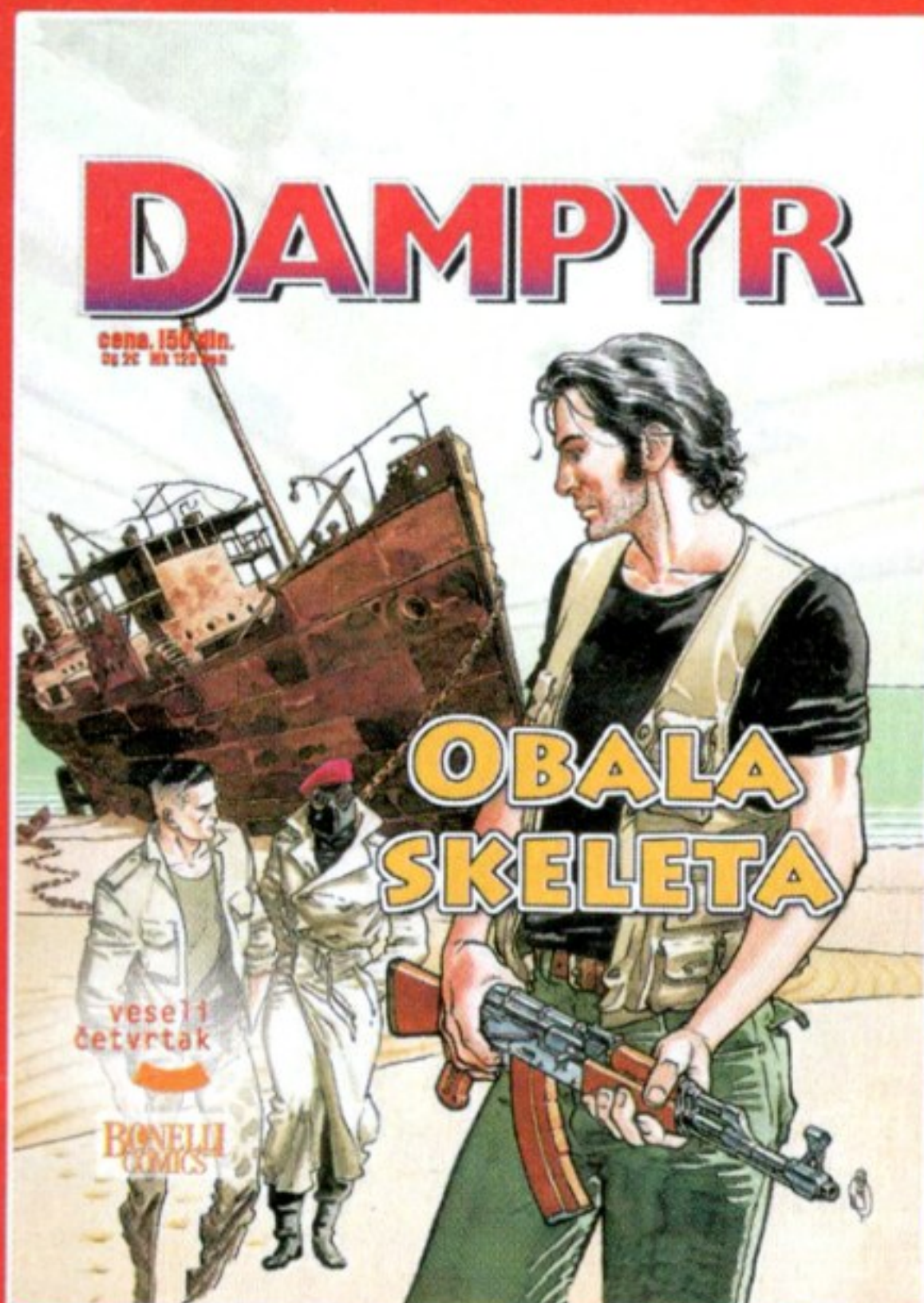
Једна група научника саопштила је вест која је узбуркала јавност – планета Земља ужа је за пет милиметара. Према претходном мерењу, спроведеном 2000. године, пречник Земље износио је тачно 12.756 километара и 274 метра. Али, према најновијим подацима који су прикупљени коришћењем радио и ласерске технологије, Земља је на неки начин „свршала“ за готово пет милиметара. Иако обичним становницима то ништа не значи, научници, који ипак не знају разлог ове појаве, кажу да је ово значајан податак за мерење нивоа мора, што је опет веома важно за мерење климатских промена на планети. Једно је сигурно – мода прекомерних дијета и мршављења недаћа је светских размера ■

ЗАБРАЊЕНИ „ИСТРАЖИТЕЉИ“

Иако је у већини америчких судница забрањено да порота чита новинске текстове у вези са случајем о коме заседа, један судија у граду Охају дао је сасвим нов смисао схватању колико су медији погубни кад је у питању предстојеће суђење. Судија Патриша Они из Хамилтона забранила је у својој судници током трајања поступка не само новине, већ и гледање омиљеног серијала „Истражитељи“ (CSI). Ревносни судија тврди да такве серије могу код поротника да створе нереална очекивања у вези с тим шта може а шта не може бити узето у обзир као доказ на суду. Како су навели медији, поротници су били видно тужни због тога што им је ускраћено то изузетно право на разоноду ■

OD ČETVRTKA 10. JULA
NA SVIM KIOSCIMA

veseli
četvrtak

SVAKOG
ČETVRTKA
NOVI JUNAK

MISTER
NO

ZAGOR

DYLAN DOG

АНАТОМИЈА

Признајте: изгледа вам да је лако возити тркачки аутомобил. Са затвореном кружном стазом и тим силним коњским снагама под хаубом, коме треба даровитост, а камоли атлетске способности? Међутим, ако не увежбавате срце као маратонац, не градите мишиће као фудбалер и не доводите тело у кондицију тако

да поднесе температуру до 65 степени Целзијуса, вероватно бисте изазвали несрећу и повредили и себе и друге већ у трећем кругу.

Тркање је једна од најтежих проба издржљивости којој тело у седећем положају може да буде изложено. Силе које дејствују на тркача досежу 5 G. Да би ауто-тркач био успешан, мора да има изузетне способности, да остане смирен и усредсређен сатима док јури својеврсном приземљеном ракетом на свега неколико центиметара раздаљине од другог такмичара који је исто тако луд и жељан победе. Најбољи начин да се припреми за трку јесте вожња по стази. Међутим, за то је

Човек не може да се избори са оштрим кривинама и беспштедним супарницима при брзини која се исказује троцифреним бројевима, а да не буде врхунски спортиста од главе до пете

потребно издвајати десетине хиљада долара дневно. Да би остали у форми и истовремено снижили трошкове, возачи проводе сате и сате у симулаторима вожње, а турбо-погон укључују само кад су у теретани. Ево увида у анатомију аутомобилског тркача ■

11

10

9

1 МОЗАК

При брзини од 320 километара на час, неприпремљени мозак произвешће неочекивани и панични енергетски удар, преплављујући тело адреналином и кортизолом, хормонима који подстичу урођену реакцију „удри или бежи“, наслеђену од праисторијских предака. Кад се победник „Индијанаполиса 500“ Жил Де Феран припремао за трку, тренер га је научио да се одупре том праисторијском инстинкту нарочитим техникама дисања преузетим из јоге ■

2 ОЧИ

Као што неки људи погледом само прелете по страници текста, тако возач на ауто-тркама прелеће погледом по стази тражећи пролаз у претицању. Разлика је, између осталог, и у томе што је овде у опасности живот великог броја људи. Возачи се увежбавају да у магновењу опазе препреке док несвесно искључују из видног поља друге ствари које им скрећу пажњу (на пример, блештаве рекламе поред стазе и на осталим возилима). За увежбавање користе реалистичне видео-игре као што су „Forza Motorsport 2“ или „Gran Turismo 5“ ■

3 ВРАТ

Људска глава тешка је отприлике колико и кугла за куглање. Танак врат возача изложен је великом оптерећењу при брзинама од 5 G. Зато седмоструки победник „Формуле 1“ Михаел Шумахер носи кацигу с додатним оптерећењем док гледа телевизијски програм. То му јача врат. Већина возача има „воловске“ вратове ■

4 TEMПЕРАТУРА

Температура у унутрашњости кокпита може да достигне и 65 степени Целзијуса, а возачи носе заштитно одело од номекса како би преживели опасне сударе. Уобичајено је да током трке изгубе око три литре зноја. За такве напоре не могу да се припремају у климатизованим салама, већ морају да вежбају у топлотним условима блиским сауни ■

5 СРЦЕ

Да би издржали двочасовну трку, стање срца и крвних судова возача мора да буде на врхунском нивоу. Зато већина возача трчи на дуге стазе и вози бицикл. Међутим, тренинг правог маратонца не би им сасвим одговарао, јер би успорили ритам срца толико да би нагли покрети могли изазвати благу несвестицу, што је смртоносна опасност при брзини од 320 километара на час ■

ТРКАЧА

6 РУКЕ

Држање волана тркачког аутомобила је као држање лопте „медицинке“ пред собом два сата. Управо то је део вежбе многих возача. Бразилски шампион „Формуле 1“ Емерсон Фитипалди спремао се држећи плочу тешку 11 килограма у висини рамена и правећи се као да скреће у кривинама ■

7 ГРУДИ

Грудни мишићи играју важну улогу у држању волана и скретању. Тркачки тренер Патрик Џејкобс препоручује вежбање с теговима на клупи. Спортиста лежи на клупи и треба да држи тегове изнад груди, под углом под којим би држао волан, и да их тако подиже и спушта ■

8 ТРБУШНИ МИШИЋИ

Један од највећих изазова у аутомобилском спорту је остати усправан у оштрим кривинама. Возачи ниског раста могу да ублаже тумбање тако што се нагну у својим седиштима. Виши возачи морају да имају јаке трбушне мишиће којима ће обуздавати своју масу док добија убрзање током трке. Лек за то је сто трбушњака сваког дана ■

9 НОГЕ

Притисак на педалу кочнице у оштрим кривинама је као да возач покушава да одгура од себе терет од 136 килограма. Возачи вежбају радећи чучњеве за јачање ногу. Многи тренери траже од својих питомаца да носе и додатно оптерећење како би појачали мишиће у доњем делу леђа ■

10 СТОПАЛА

На патосу тркачког аутомобила температура може да достигне и 93 степена Целзијуса. Заштитна обућа само погоршава ствари. Зато возачи морају да се помире с тим да ће им се стопала поприлично ознојити. Не постоји никаква посебна припрема за ово, изузев можда шетње по ужареном угљевљу... ■

11 ШАКЕ И ПРСТИ

За јачање шака и прстију неки тренери препоручују направе са опругама и пенасте кугле. Џејкобс, који је некада био дизајнер тегова, има још један савет – грчевито стискање шипке с теговима док се раде вежбе на клупи за јачање грудних мишића ■

Илустровао Драган Максимовић

ЖИВОТ ПИШЕ ДРАМЕ

Тај дан, 15. мај 1941. године, почео је налик на свако друго мајско јутро у Калифорнији. Небо без иједног облачка, са сунцем које је свом снагом сијало. Лагани поветарац мрешкао је блиставу воду у заливу Сан Дијего. У тамошњој поморској авио-бази на Норт Ајленду, све је било мирно. У 9.45 Волтер Осипоф, двадесеттворогодишњи морнарички потпоручник из Акрона у Охају, на аеродрому у бази укрцао се у транспортни DC-2 да би са својом групом обавио рутинске падобранске скокове. Скоро истовремено, поручник Бил Лаури,

ЧУДО

тридесетчетворогодишњи пробни пилот из Њу Орлеанса, спремао се за слетање у свом осматрачком авиону SOC-1. На писти га је чекао Џон Макантс, четрдесетједногодишњи главни механичар из Џордана, у Монтани, да би му припремио авион за још један лет.

Пре него што је сунце тог дана достигло зенит, поменута тројица нашла су се, игром случаја, удружена у једном од најузбудљивијих подухвата спасавања у ваздуху који су икада забележени.

Осипоф се повремено бавио падобранством, а раније је, на колеџу, био звезда у рвању и гимнастици. Прво је службовао у Националној гарди, а 1938. године прешао је у морнарицу.

DC-2 је полетео према спортском аеродрому Керни Меса изнад кога би Осипоф најпре надгледао скокове

својих дванаест људи, а потом и сам скочио. Три велике платнене футроле, с муницијом и пушкама, требало је тада, такође падобранима, да буду спуштене на тло.

Падобран се неочекивано отворио

Деветорица падобранаца већ су искочила из авиона кад је Осипоф, стојећи десетак центиметара од врата, почео да избацује последњи товар с пушкама и муницијом. Сасвим неочекивано, уже за аутоматско активирање његовог падобрана обавило се око платненог цилиндра са оружјем и изазвало отварање падобрана.

Он је тада покушао рукама некако да спречи даље ширење свилене тканине. Међутим, притисак ваздуха у падобранској куполи тако снажно га је повукао напоље да је, од удара његовог тела, на унутрашњој страни летелице остала огреботина дуга око седамдесет пет центиметара.

После тога, уместо да слободно запови ваздухом, Осипофљев отворени падобран обмотао се око точка испод репа авиона. Грудни и један ножни каиш којима је падобран био везан за Волтера, покидали су се, а онај на другој нози склизнуо му је до скочног зглоба.

Чак 24 од укупно 28 падобранских

му сломљена два ребра и три пршљена.

У унутрашњости авиона, посада DC-2 борила се да извуче Осипофа на сигурно, али никако није могла да га дохвати. Најзад су почели да лете на мањој висини знајући добро да би принудно слетање за њега било кобно. Уз то, пилот Харолд Џонсон није имао радио-везу с контролом летења.

Неки су мислили да авион вуче мету

Да би привукао пажњу људи на аеродрому, Џонсон је спустио авион на око сто метара и почео да кружи изнад Норт Ајленда. Људи у бази приметили су да се авион удаљава и враћа сваких неколико минута, али су мислили да он за собом вуче неку врсту мете.

Дотле је Бил Лаури већ спустио свој авион и, док је ишао према канцеларији, приметио је нешто необично на небу. Он и Џон Макантс, који је у близини нешто радио, истовремено су запазили човека који је висио испод авиона. Када се DC-2 поново приближио, Лаури је довикнуо Макантсу: „Онај човек тамо виси. Шта мислиш, да ли можемо да му помогнемо?” Макантс му је кратко одговорио: „Можемо да покушамо.” Лаури је предложио свом механичару да брзо припреми авион за полетање.

узлећем.” У последњем тренутку пред полетање, један морнар из торња дотрчао је до њих и Макантсу у руке тутнуо ловачки нож да се њиме послужи кад злосрећног падобранца буде ослобађао конопаца.

Кад је SOC-1 забрујао на висини, изгледало је да су сви послови у Сан Дијегу замрли. Грађани су се скупљали на крововима, деца су престала да се играју на својим игралиштима, а људи на Норт Ајленду напрезали су очи гледајући непрестано у висину. Док су им срца убрзано лупала, бројни посматрачи су са зебњом пратили збивања у тој ваздушној „немогућој” мисији. За неколико минута Лаури и Макантс нашли су се испод транспортног авиона летећи на висини од око сто метара. Они су неколико пута покушали да му се приближе, али су увек морали да одустану од спасавања Осипофа због слабе видљивости. Пошто радио-веза између два авиона није постојала, Лаури је у једном тренутку рукама показао Џонсону да свој авион усмери супротно од обале океана, изнад кога је било доста облака. Џонсон га је разумео и управрио авион према копну, истовремено смањујући брзину на око 160 километара на сат. Лауријев авион летео је иза Џонсоновог, прилично далеко од

У ВАЗДУХУ

Да би спасли нечији живот, храбри људи понекад су у стању да учине и оно што је наизглед немогуће, као што је било спасавање падобранца који је висио испод авиона у лету

конопаца такође је пукло, а падобранац је остао да виси на три и по метра испод репа авиона. Четири преостала конопца, упредена око чланка његове леве ноге, била су једино што га је спречавало да се стрмоглави према земљи.

Љуљајући се с главом надоле, Осипоф је ипак био довољно присебан да не покуша избацивање резервног падобрана. Јер, у тој ситуацији, кад авион вуче на једну, а резервни падобран на супротну страну, он је буквално могао да буде преполовљен. Волтер је такође био свестан да читавом тежином виси о једној нози и осећао бол не само у њој. Он тада, наравно, није знао да су

То је био двокрилац SOC-1, двосед отворене пилотске кабине, дугачак једва осам метара. „Нисам чак видео ни колико још горива има у резервоару”, причао је касније Лаури, уз објашњење да је Макантсу, кад је овај завршио свој посао, рекао само: „Идемо!”

Лаури и Макантс раније никад нису летели заједно, али о томе нису имали времена да размишљају. „Желели смо само да што пре помогнемо човеку у смртној опасности”, објаснио је Лаури. Није било времена ни да се сачека дозвола за полетање. Лаури је људима у контролном торњу просто поручио: „Дајте ми зелено светло. Ја

Осипофа, али на истој висини. Макантс, који се налазио на отвореном седишту иза Лаурија, добро је видео да несрећни падобранац виси о једном стопалу и запазио да из његове кациге капље крв.

Пропелером покидао ужад падобрана

Лаури је примакао свој авион Џонсоновом тако близу да је пратио ритам љуљања падобранчевог непомичног тела. Он је при том стално морао да пази да пропелером не закачи Осипофа.

На крају, Лаури је левим горњим крилом свог авиона клизнуо испод упредених падобранских конопаца. Макантс се тада, стојећи у задњем делу пилотске кабине, на висини од око 1000 метара и при брзини од око 150 километара, устремио на Осипофа. Ухватио га је око паса, а овај је њега чврсто обгрлио око рамена.

Макантс је повукао Осипофа у авион али, с обзиром на то да је то био двосед, имао је муке где да га смести. Док је Лаури свој SOC-1 усмеравао напред да би се ослободио олабављених конопаца падобрана, Макантс је некако успео да постави Осипофа преко каросерије авиона, а главу му је држао у свом крилу. Пошто је Макантс обема рукама придржавао главу Осипофа, није могао да пресече ужад којом је несрећни падобранац и даље био спојен са DC-2. За то се постарао Лаури – прво је врло пажљиво приближио предњи део свог авиона Џонсоновој летелици а онда, невероватно тачно, пропелером покидао уплетене конопце падобрана. Тако је Осипоф био најзад ослобођен, после тридесетторминутног мучног лебдења између живота и смрти.

Приликом овог захвата, Лаури се својом летелицом толико примакао Џонсоновом авиону да је на његовом репу остала бразготина од пропелера дуга тридесет центиметара. Изненада ослобођен кидањем уплетених конопаца, падобран је склизнуо надоле и обмотао се око командног уређаја Лауријевог авиона. Лаури је због тога морао да настави лет без правог увида у техничке показатеље и са Осипофом чији се највећи део тела налазио изван авиона. Ипак, само пет минута касније, Лаури је успео да свој мали SOC-1 безбедно спусти на Норт Ајленд. Осипоф се тада онесвестио, али је претходно ипак чуо аплауз којим су тамошњи морнари поздравили ово слетање. Истог дана после ручка, Лаури и Макантс вратили су се својим уобичајеним пословима. Три недеље касније, њих двојица су одлетели у Вашингтон где им је, свакоме посебно, за овај подвиг свечано уручено одликовање DFC (Distinguished Flying Cross). Наредних шест месеци Осипоф је провео у болници. У јануару следеће године он се, сасвим опорављен, вратио падобранству. Тог јутра кад је требало да изведе свој први скок после незгоде, био је миран и ћутљив. Његови пријатељи, пак, деловали су нервозно. Један за другим прилазили су му и бодрили га. Сваки од њих хтео је да скочи први и предлагао да га он следи. Осипофљева реакција све их је изненадила и насмејала. „Не покушавајте више да ме поштедите“, рекао им је док је причвршћивао свој падобран и додао: „Знам добро да радим овај посао.“ Затим је први искочио из авиона и доказао да је опет онај стари, добро знани падобранац ■

Ј. Радовановић

(ПОД)СМЕХОМ ПРОТИВ РЕЖИМА КАРИКАТУРА

**У смешном и немилосрдном
„огледалу карикатуре”
до данас су се
видела разна
друштва – краљеви,
кардинали,
политичари,
поткупљени,
варалице...**

Сама реч карикатура везује се за италијанску реч „caricare” што значи товарити, оптеретити, претерати... Управо преко претераног наглашавања неких особина лица, појава и догађаја, карикатуристи постижу свој циљ: на комичан начин указују на мане и слабости појединаца и друштва. Њихове „жртве” обично су особе из јавног живота које се упркос „доте-

Оноре Домије – отац карикатуре. Доле је једна од његових чувених карикатура првих дана Јулске монархије у Француској.

КРАДЉИВЦИ ЂАВОЛЈЕ ШАЛЕ

ривању” препознају на први поглед. Пошто се чешће јавља у цртежу и графици, а ређе у сликарству и вајарству, карикатура је нераскидиво везана за новинарство. Преко страница дневних и сатиричних листова (са својственим називима „Оса”, „Чичак”, „Јеж”, „Коприва”...) цртачи упозоравају, критикују, постављају питања и увесељавају.

Модерна карикатура настала је с новијим добом штампе и новинарства, али има веома дубоке корене. Карикирање људског лика појављује се још у праисторији, што потврђују обредне маске и идоли примитивних народа. Комични призори постоје и на египатским фрескама, где животиње мењају човека у разним пословима, затим у

античкој Грчкој и Риму у ликовима глумаца комедије, у средњовековној уметности у бројним приказима чудовишта и демона с крунама на глави, магарцима обученим у калуђерске ризе, лисицама с плаштом судија... Овај вид карикатура које се ругају на општи начин задржао се веома дуго, све док модерни карикатуристи нису увели препознавање јавних личности. Генијални сликар Франсиско Гоја ишао је испред свог времена и урадио је нешто слично: у дворском портрету породице Карла IV, из 1800. године, толико је психолошки раз-

голитио краљевски пар са свитом да наликују правим карикатурама. Ово дрско ругање наручиоци нису приметили јер их је засенила блистава палета и мајсторска израда костима.

Употреба карикатуре као јаког политичког оруђа оживела је у доба Француске револуције, преко бројних летакана, а прави процват у тој области наступио је у 19. веку. Кад је у првим данима Јулске монархије влада одобрила слободу штампе, није ни слутила шта ће је снаћи. У сатиричко-политичком недељнику „Карикатура” (1830) и „Шаривари” (1832), које је основао Шарл Филипон, од шаљивог тона прешло се на оштру критику. Уредник је личним примером охрабрио сараднике. Урадио је чувену карикатуру где се лик краља Луја Филипа, кроз неколико цртежа, претвара у крушку,

Георг Грос и његови „цртежи најближи животу“

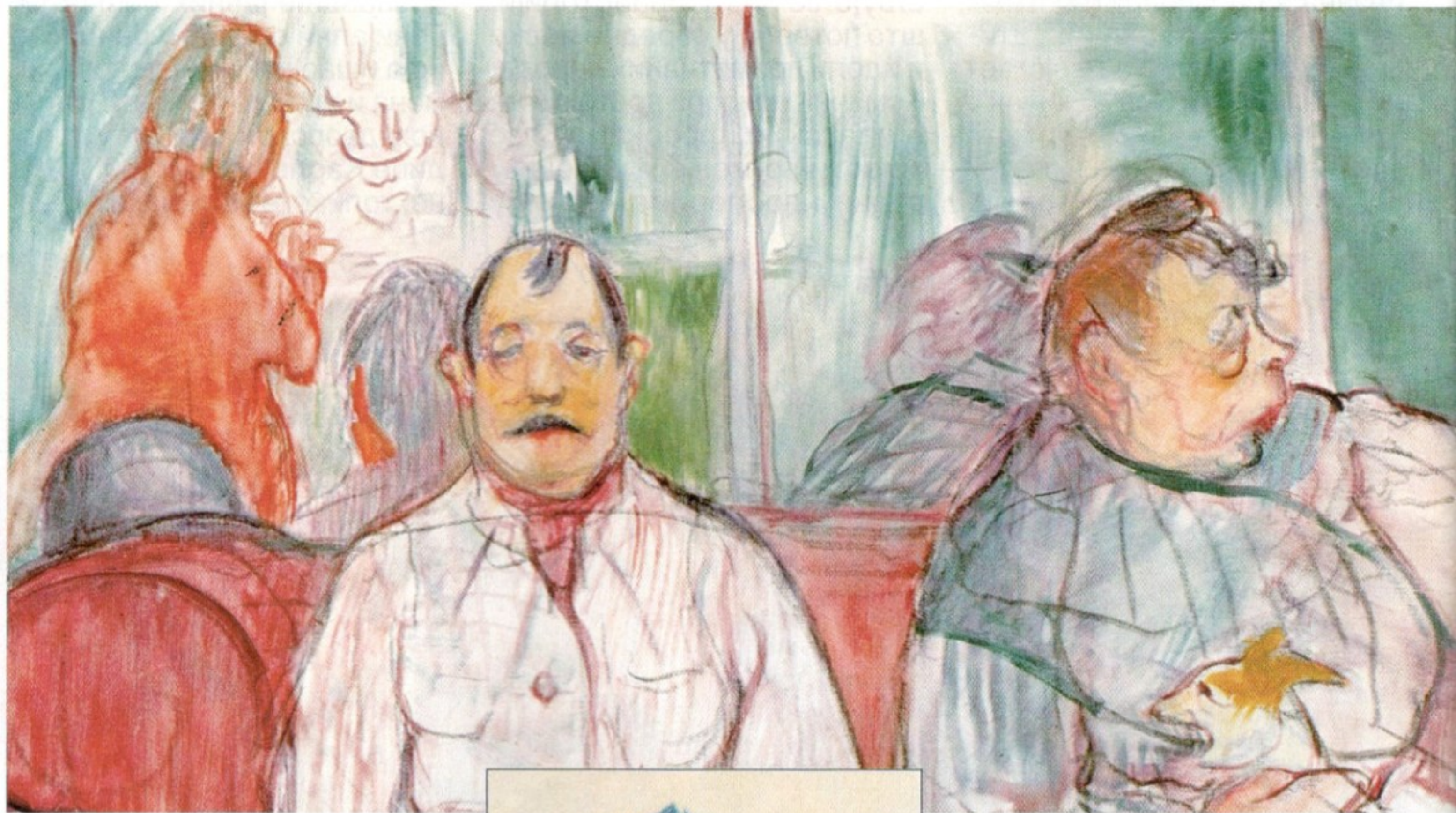
што у француском жаргону значи „ту-поглавац“. Убрзо су почели да стижу судски позиви и плуште новчане казне. Филипон је одговорио досетком у свом стилу: „Уместо семенки, од крушке добијамо бадеме (новчане казне)!“

Подсмех који боли

Ове политичке карикатуре имале су великог одјека јер су се појавиле у правом тренутку. Наиме, после Јулске револуције народ се осетио обманутим, зато што су њихови снови о грађанским слободама и обнављању републике пали у воду. На власт је, поред краља, дошла крупна буржоазија индустријалаца и финансијера, с начелом „Богати се!“ Гласови протеста постајали су из дана у дан све гласнији: „Ми смо прогнали тиране с титулама да бисмо се нашли под влашћу тирана с милионима.“ Уследили су раднички штрајкови, буне и немири, али власт је највише зазирала од смеха изазваног карикатурама јер је увиђала да његова снага опасно љуља режим.

Једна нова, млада генерација, гладна слободе и правде, очврсла у борбама и по затворима, била је на помолу. Управо тој генерацији припадао је сликар Оноре Домије (1808–1879) који је као карикатуриста, током година, бележио све важне политичке и друштвене догађаје у Француској и ван ње. Као ватрени републиканац, борио се с пером у руци против „грађанског краљевства“ Луја Филипа – корумпиране власти, по-

двадесет два

хлепних капиталиста, подматљивих адвоката и судија...

Због литографије „Гаргантуа“, у којој се подсмева краљу Лују Филипу, Домије је кажњен с петсто франака и шест месеци затвора условно. Међутим, како је одмах наставио с још жешћим нападима, послат је на издржавање казне без одлагања. Након изласка из затвора постао је још борбенији: са оштре сатире и подсмеха прешао је у отворени протест. Иако је без милости жигосао све зло и неправду, није теривао, па његове уверљиве карикатуре, осим уметничке, имају и документарну вредност. На пример „Министри као џепароши“, „Слобода штампе“, „Зар смо се зато борили?“, „Судије као помагачи крвника“...

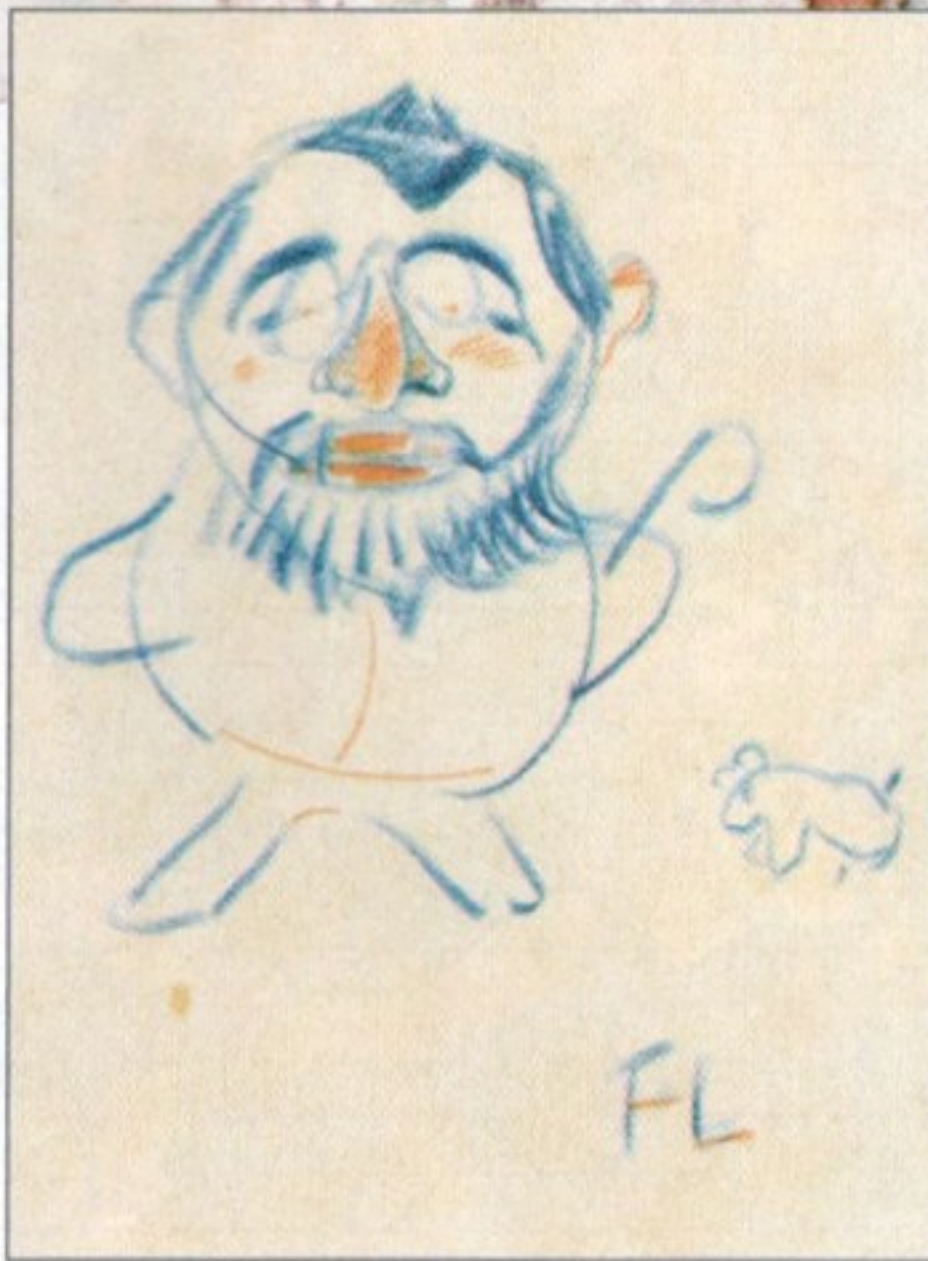
Као сведок немилих догађаја, урадио је и ремек-дело које не спада у карикатуру, али је део исте приче. У литографији „Покољ у улици Трансонен“ описао је ужасан злочин који су починиле власти у Паризу 13. и 14. априла 1834. године, кад су због немира „читавај раднички домови спаљени, а сви станари побијени“.

Поред графика, које је после забране листа „Карикатура“ издавао у „Шариварију“, Домије је радио изузетне карикатуре политичара у глини, често и у самом парламенту. Није заборављао да опише ни догађаје у свету, али је током времена све више сликао за своју душу. Међутим, његови савременици (осим појединаца, попут Бодлера) признавали су га само као карикатуристу журналисту, па се тешко сналазио. Пријатељи су му помагали колико су могли, али је нажалост пред крај живота ослепео и умро у сиромаштву. Тек три деценије ка-

хумористичких часописа, а самим тим и до појаве великог броја професионалних карикатуриста. Сликари су се све мање бавили овим жанром, али је Тулуз-Лотрек ту видео изазов да све своје утиске о нечијем карактеру сажме у портрет. Године 1895, у акварелу на картону, насликао је портрет „грешног“ Оскара Вајлда с подједнаком дозом оштрине и саосећања.

„Окрутно огледало“

Двадесети век, који је донео ужасе два светска рата, подстакао је уметнике да преко карикатура искажу своје неслагање. За време Првог светског рата сликар и графичар Георг Грос (1893–1959) бележио је „цртеже најближе животу“ да би се, згађен суровошћу света, одлучио да започне борбу на свој начин. После рата почео је да издаје сатирични, левичарски часопис „Банкрот“, где је током пет година немилосрдно разоблича-

Анри де Тулуз-Лотрек сликао је неке призоре често налик карикатурама.

сније отац модерне карикатуре Оноре Домије признат је као изванредан сликар.

У другој половини 19. века дошло је до оснивања бројних

вао владајућу класу залажући се за права пролетера. Својим колегама који су о томе ћутали, поручивао је: „Ваше четке и пера, који треба да буду оружја, празне су сламке.“

Док је цртао Берлин преко дана и ноћи, бележио је материјалну и духовну беду, оптуживао буржоазију и капиталисте, али и бојажљиве „добре грађане“ који су неспособни да се побуне. Пошто је указивао на растући милитаризам, извођен је на суд због наводних увреда, повреде морала, чак и издаје. Друштву које убрзано граби ка рату и злу, понудио је „окрутно огледало“, али нико у њему није хтео да се препозна. По доласку нациста на власт Грос се склонио у Америку, где је наредних 27 годи-

на живео и радио као професор у уметничкој школи. Кад се, мучен носталгијом, после много година коначно вратио у Берлин, јавност га је дочекала без одушевљења. Док је седео са старим пријатељима у једном локалу, показали су му неко друштво уз опаску да изгледају као да их је лично он нацртао. Бескомпромисни Грос одговорио је на то: „Ништа се није изменило“, да би исте вечери, те 1959. године, заувек затворио очи.

У 20. веку јачала је све више политичка карикатура у којој су бројни аутори недостатак ликовних вредности надокнађивали духовитошћу и праћењем актуелних догађаја. Убрзо се показало да таква карикатура може да се употреби као успешан облик пропаганде. Током рада појаве су се претварале у симболе, па су настале стереотипне фигуре: Ујка Сем за Америку, Џон Бул за Велику Британију, медвед за Русију, орао за САД, петао или пас пекинезер за Француску, јазавичар за Немачку, булдог или лав за Британију...

Британски карикатуриста Дејвид Лоу (1891–1963) измислио је теглећег коња, као

симбол синдиката, и пуковника Блинка, „дебелог разметљивка“, као симбол империјалисте. Већина карикатуриста, без обзира на лични стил, прихватила је лик убојеног капиталисте с цигаром у зубима, сићушног бирократе с полуцилиндром, измученог радника...

Употреба карикатуре постала је све важнија у психолошким ратовима за деморалисање непријатеља и охрабрывање сопственог народа. Уочи Другог светског рата нацистичка пропаганда је преко карикатура – плаката ширила мржњу према Јеврејима и тако онемогућавала већину људи да независно мисле. У време Другог светског рата ликови Хитлера и Стаљина приказивани су различито, у зависности од земље до земље, или као непобедиве вође и „очевинације“ или као ложачи у паклу и ратни профитери.

„Куку Тодоре!“

Прве познате карикатуре у Србији урадио је сликар Димитрије Аврамовић за време мађарске буне 1848. године и оне су растуране преко „Србских новина“, уз сагласност

кнеза Александра Карађорђевића. Народ се брзо навикао на ову новост у дневним листовима и очекивао је све смешније и смелије прилоге. Без обзира на то да ли су се тикале светске политике или људских нарави и мана, „нагрде“, „накараде“ и „машкаре“, како су их звали, забављале су читаоце и терале их на размишљање.

Као култно име југословенске карикатуре после Првог светског рата издвојио се Пјер Крижанић, дугогодишњи сарадник „Политике“. Кад је 1922. године прешао из Загреба у Београд, главни град постао је престоница хумора. С девизом „Што мање приче, карикатуре треба да говоре саме“, Крижанић је стао на страну малих, обичних људи и устао против силника и зла. Своја најбоља остварења штампао је у књигама „Наше муке“ 1923. године, „Куку Тодоре“ 1927. године, „Против фашизма“ 1949. године. Колико се народ навикао на његов рад, сведочи једна анегдота. Између два рата пришао му је бивши министар и рекао: „Нацртај ме, брате, како год хоћеш, као тамбура-

ша или попа, у којој год пози и ситуацији, само да се зна да сам жив и да ме публика не заборави!“

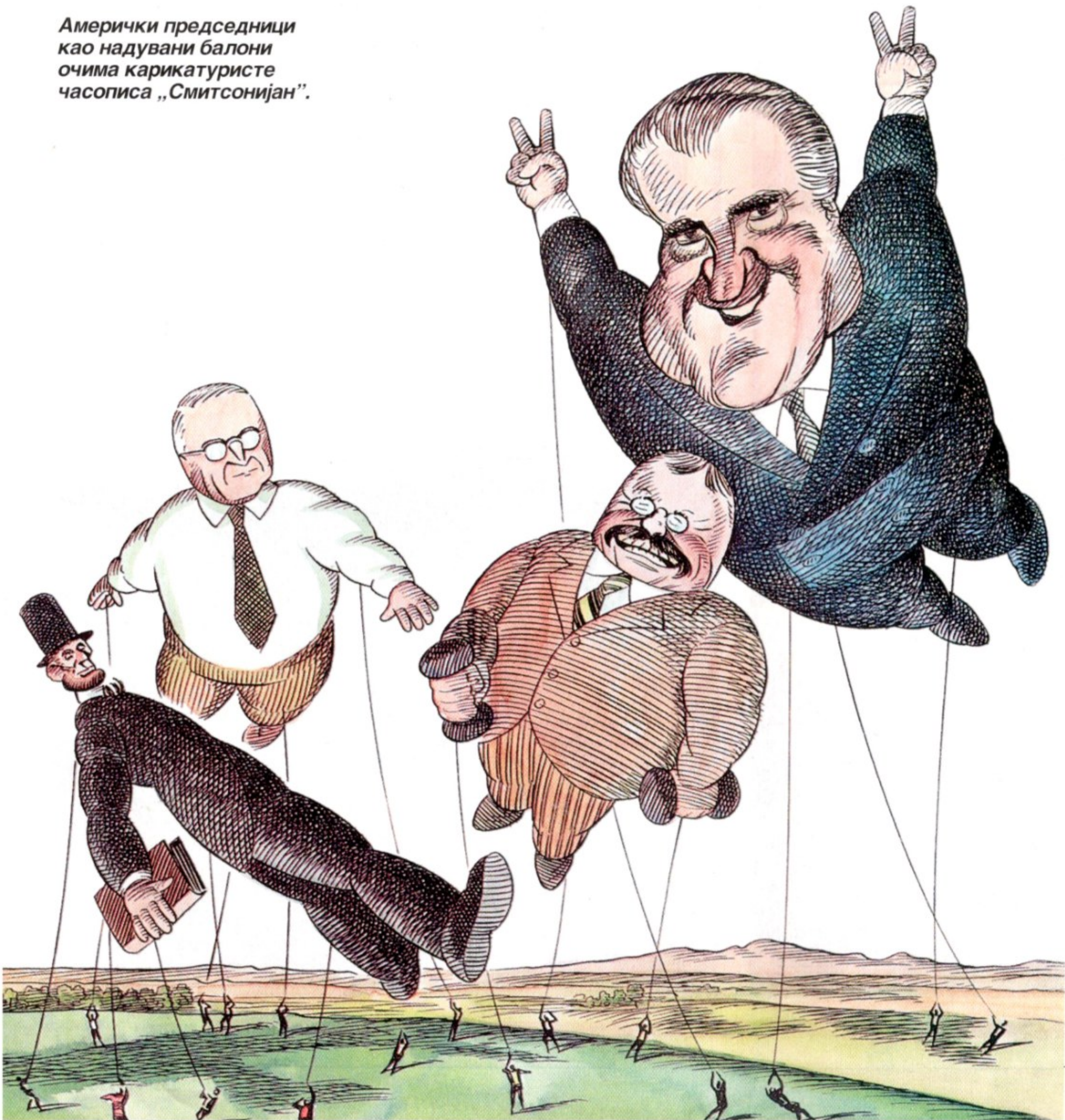
Пјер Крижанић годинама је цртао Мусолинија, а 1933. године додао је и Хитлера предвиђајући многе ствари. Његова карикатура „Рат и мир“ пренета је из „Политике“ у многе стране листове, што је изазвало бурну реакцију италијанске фашистичке штампе. Такође, Ватикан је покушао да га тужи због карикатуре о глагољци. Како би „подвалио“ цензури, која је сваке године постајала све строжа, Крижанић је прешао с једноставних и снажних карикатура на прикривено изражавање, али је и даље погађао право у средиште. Од фашиста се крио под лажним именом, а, кад му се указала прилика, прешао је на ослобођену територију и прикључио се НОБ-у и народу. Иако цењени мајстор цртач, Пјер Крижанић трпео је као Југословен критике и од Хрвата и од Срба, а од њих се бранио радом и смехом.

Године 1941. напад на карикатуру чуо се сасвим неочекивано од Исидоре Секулић која је у њој видела обично оговарање и увреду што штипа, боцка, бриди и уједа. Да није у питању „суха гиљотина“ убрзо су доказали цртачи из „Ошишаног јежа“ који су говорили против нацизма и свом народу у окупираној земљи пружали подршку да истраје у борби за слободу и људско достојанство. Са одличним остварењима традицију карикатуре наставили су Зулфикар-Зуко Џумхур, Ото Рајзингер, Душан Петричић и многи други...

Током времена „смеха цртачи“ показали су да добра карикатура треба да буде једноставна, непосредна, надахнута свакодневним догађајима, а њени мајстори правични, проницљиви, с личним стилем и напредним идејама. Данас, као и некад, карикатура говори више од дугачких текстова и крије дубљу истину до које су претходно дошли њени ствараоци, а пре њих репортери. На тај начин, презапослени људи обавештавају се за минут о дневним догађањима, а они који воле да проучавају историју прелиставају старе, пожутеле новине. Ту могу да виде да су радови највећих цртача – карикатуриста постали уметничка дела непролазне вредности и да смех као „најозбиљнији посао“ носи у себи мудрост ■

Весна Живковић

Амерички председници као надувани балони очима карикатуриста часописа „Смитсонијан“.

ОДРЕДИТЕ!

1

Нека су a , b и c три рационална броја, од којих је један позитиван, један негативан, а један једнак нули. Одредите који је од тих бројева позитиван, који негативан, а који једнак нули, ако се зна да је:

$$\frac{a(c-b)}{b} > 0$$

ЗАМЕНИТЕ!

2

Уочите законитост и замените знак питања одговарајућим бројем ■

4	12	2	8
8	8	8	8
6	11	5	?

20 ОРАХА

3

Да ли можете 20 ораху да поделите петорици дечака тако да ниједан од њих не добије паран број ораху?

ИСТИ КОЛИЧНИК, ПРОИЗВОД И РАЗЛИКА

4

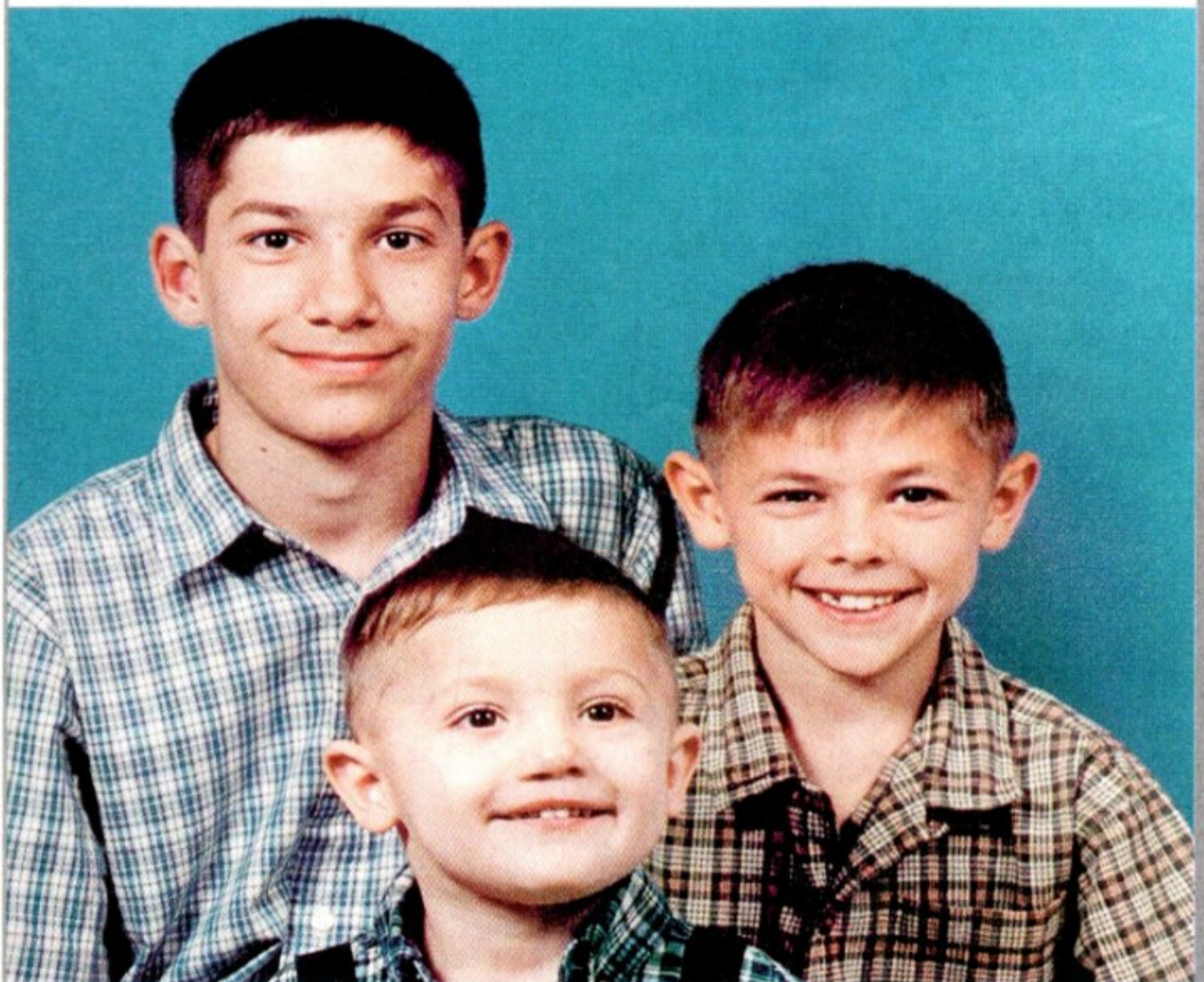
Одредите два броја (различита од нуле), чији је производ исто што и њихов количник, односно, исто што и разлика тих бројева ■

ПОНОСНИ ОТАЦ

5

Поносни отац, који иначе воли загонетке, каже: „Имам три сина – Ивана, Владу и Петра. Иван иде у обданиште, а Вада и Петар у основну школу. Кад два пута заредом напишем Иванове године, добијем године моје старости. Кад број мојих година поделим с Владином оценом из математике добијем године старости једног мог детета. Производ броја година моје деце је 440.” Колико година има Иван, ако знамо да је Петар бољи математичар од Владе? ■

ИЧКЕ загонетке

ПРАЗНИ КВАДРАТИЋИ

6

Испишите у празне квадратиће бројеве од 0 до 9 тако да се добију три исправне једнакости ■

$$\square + \square = \square \square$$

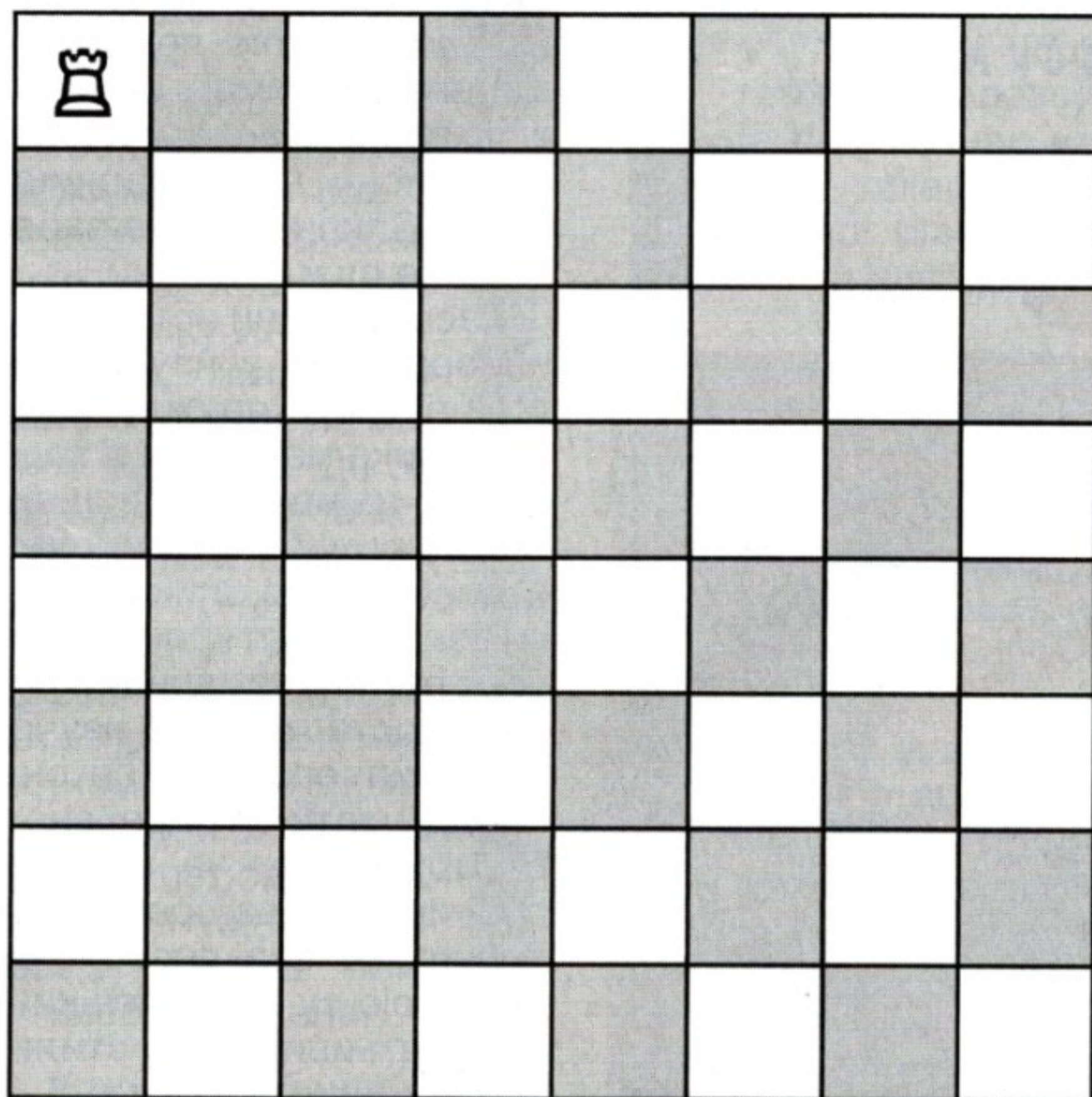
$$\square + \square = \square$$

$$\square + \square = \square$$

ТОП

7

Колики је максимални број топова и како их треба поставити на шаховској табли тако да се међусобно не нападају? На колико различитих начина то можете да учините? ■

Уређује
Радивоје Грбовић

Решења
на страни 65

ЂАК ПРВАК

8

Миша је ученик првог разреда основне школе. Станује на XII спрату. Кад иде у школу, иде лифтом до приземља, а кад се враћа вози се лифтом до X спрата, и даље наставља пут пешке.
Шта мислите, због чега? ■

КАВЕЗ И КАНАРИНАЦ

9

Да ли је тежи празан кавез, или кавез с канаринцем који лети унутар кавеза? ■

1672

До појаве ватреног оружја, као и дуго после тога, мачеви су били симбол не само ратова, већ и ратника од којих су касније настајали владари. Они оличавају огољену силу, али, осликани с мачевима и опевани у песмама, владари имају и заштитничку улогу, као и моралну одговорност типичну за средњовековно витештво. Мач је и симбол епске борбе који води порекло од најранијих људских сазнања и сећања и „простира“ се до најдаље пројекције маште у најдаљу будућност.

Као што и данас војна индустрија захтева најбоље људе и материјале за своја најновија оруђа и оружја, која ће касније ући и у цивилну употребу, тако је и од бронзаног доба наомамо мачарство правило врхунске производе своје епохе који су неретко мењали

сувог корења и грања која је дуга и широка око три стадија и на чијем се врху налази квадратна површина приступачна само с једне стране.

„Сви на ту гомилу стављају један старински железни мач који представља Аресов кип. Овом мачу приносе сваке године на жртву коње и друге домаће животиње, и то више

него осталим боговима”, сведочио је Херодот.

Поред животињских, Скити су богу рата приносили и људске жртве. О снажном сећању на овај обичај и скитске мачеве сведочи и податак како је неки пастир на тлу некадашње Скитије, која се налазила у Панонској низији, нашао један од ових Аресових мачева (претпоставља се да је у питању реплика мача за који се тврди да је припадао Карлу Великом, фрањачком краљу, и којим је кроз историју крунисано 25 краљева).

„Навикли смо да владамо туђим, а не други нашим. У то смо сигурни док буде ратова и мачева.”

Овако је 579. године словенски вођа Даурентије одговорио аварском кагану Бајану кад је овај позвао Словене с доњег Дунава да му се покоре

МАЧ ОДБРАНЕ И НАПАДА

Мачеви су једини производи људских руку који су имали лична имена

На нашој слици је реплика мача за који се тврди да је припадао Карлу Великом, фрањачком краљу, и којим је кроз историју крунисано 25 краљева.

токове не само људских судбина, већ и цивилизација.

Мач налик богу

Обичај поштовања мача као знамен ратника, владара и божанства на истоку Европе сеже у далеку прошлост. У четвртој књизи „Историје”, у опису земље Скита и њихових обичаја, Херодот (знан и као „отац историје”) говори о поштовању скитског бога рата кога назива Арес, по грчком богу. Једино њему праве кипове и подижу жртвенике. Њих описује као четвороугаону гомилу

вља се да је у питању чувени кинџал) и однео га хунском вођи Атили (знаном и као „бич божји”) који је у томе видео добро знамење.

Екскалибур, Жуајес...

Магистар археологије Марко Алексић каже да су мачеви једини производи људских руку који су често имали лична имена. Сетимо се само Екскалибура (мач у камену који је припадао краљу Артуру), Жуајеса (мач Карла Великог), Скофнунга (мач Хролфа, данског краља из 7. века). У викиншким сага-

ма забележено је око тридесет властитих имена (не надимака или придева!) мачева који имају не само име, већ и властиту нарав, независну од власника мача! Сличне појаве забележене су и у Јапану.

Расположиви историјски извори само у изузетним случајевима пружају опис облика мачева, а и тада су они најчешће површни. Средњовековни ликовни извори, зидно сликарство, камене скулптуре и величанствени споменици пружају доста грађе за изучавање мачева, али се они морају узети са одређеном резервом, јер је највећи број представа средњовековних мачева, посебно јабука које су хронолошки и најосетљивији део, стилизован.

Мачеви се производе и данас, пре свега за сакупљаче хладног оружја (врхунске јапанске катане коштају као неколико станова у Београду) и, наравно, филмације. Омиљене су теме с митским садржајима у којима су мачеви и магија неизбежни. Поме-

нимо цедаје (класични средњовековни витезови с властитом етиком), господаре прстенова, летописе Нарније, Харија Потера, Индијану Џонса...

Мачеви су посебни и по једној особини коју друго оружје нема – служе и за напад (задавање удараца) и за одбрану (одбијање удараца). И друго оружје има сложене технике руковања и захтевне вештине баратања, које изискује озбиљно вежбање и усавршавање. Но, мач тражи највише. Ову тврдњу Марко Алексић поткрепљује и чињеницом да је својевремено тренирао мачевање. Из љубави према овом спорту настала је и занесеност мачеви-ма коју је преточио у недавно објављену књигу „Средњовековни мачеви у југоисточној Европи“ у коју ћемо заједно да завиримо.

У последње две до три деценије, истраживање технологије израде средњовековног оружја доживело је у свету значајан напредак што они који имају кабловску или сателитску телевизију могу и да виде на малим екранима. Да би био добар, мач је морао да има издужен облик, чврстину, гипкост и поузданост. Јер, најгоре што је ратнику на бојном пољу могло да се деси било је да му се поломи мач. Стога, и тајне успешних мачара брижљиво су чуване.

У почетку беше бодеж

– „Тајни састојак“ мачара био је у изговарању молитве или неке друге „абракадабре“. У ствари, нагласак је на дужини процеса додавања легура и других примеса гвожђу, а он, у недостатку штопераца и сатова, ме-

Српски мачеви из 15. века

рен је изговарањем магијских стихова – објашњава Марко Алексић.

– Иако је бронза после обраде била крт и ломљив материјал, припадници такозване винчанске културе и житељи неких делова Блиског истока још пре око 5000 година први су почели да праве бодеже од бабра за које можемо да кажемо да су претече данашњих мачева. Касније је откривена могућност топљења бронзе и прављења оружја од ње, а потом је у употребу ушло и гвожђе (железо) које се и данас користи – објашњава археолог Марко Алексић, и наставља:

– Главне одлике железа као материјала који је заменио бронзу у производњи металног оружја јесу знатно већа чврстина и гипкост које су омогућавале бољи квалитет произведеног оружја. Од открића обраде железа до позног средњег века основна препрека с којом су се суочавали ковачи била је његова висока тачка потпуног топљења од око 1535 степени (подсећамо да вода ври на 100, а да је сада напољу око 30 степени Целзијуса). Пећи које су у то време коришћене за прераду гвоздене руде могле су да развију највишу температуру од око 1100 до 1200 степени Целзијуса, што је било довољно да се достигне тачка топљења бабра од 1083 степена, али не и да се растопи железо.

Од ковања и ливења...

Услед тога, зависно од металуршког поступка, било је могуће добити две врсте железа – ковано и ливено. Свако је, међутим, имало по једну ману – ковано железо било је превише меко, а ливено сувише крто.

Да би превазишли њихове недостатке, ковачи су

MEDIAEVAL SWORDS

FROM SOUTHEASTERN EUROPE
MATERIAL FROM 12th TO 15th CENTURY

Marko Aleksić

Књига Марка Алексића

изумели ковање такозваном снопном структуром. Оно се састојало у ковању предмета од прута железа различитих састава, с различитим процентима угљеника, самим тим и особина. Овај начин ковања примењиван је, пре свега, код мачева који су због дужине били и највећи изазов за коваче. После прераде, гвоздено пруже је спајано и од њега су искивана сечива која су имала чврстину ливеног и гипкост кованог железа. У то

Знак крста на јабуци мачева из 14. века

Употреба мачева – приказ са старе илуминације.

У време Келти су имали најнапреднију технологију прераде метала и први су у Европи почели да користе дуге мачеве, такозване спате, које су касније преузели и Римљани. Може се

жа сечива мачева искована од лошег железа лако су се ломила, па је и то могао да буде један од разлога што су израђивани типови краћег оружја.

Сложене ковачке технике које су омогућавале

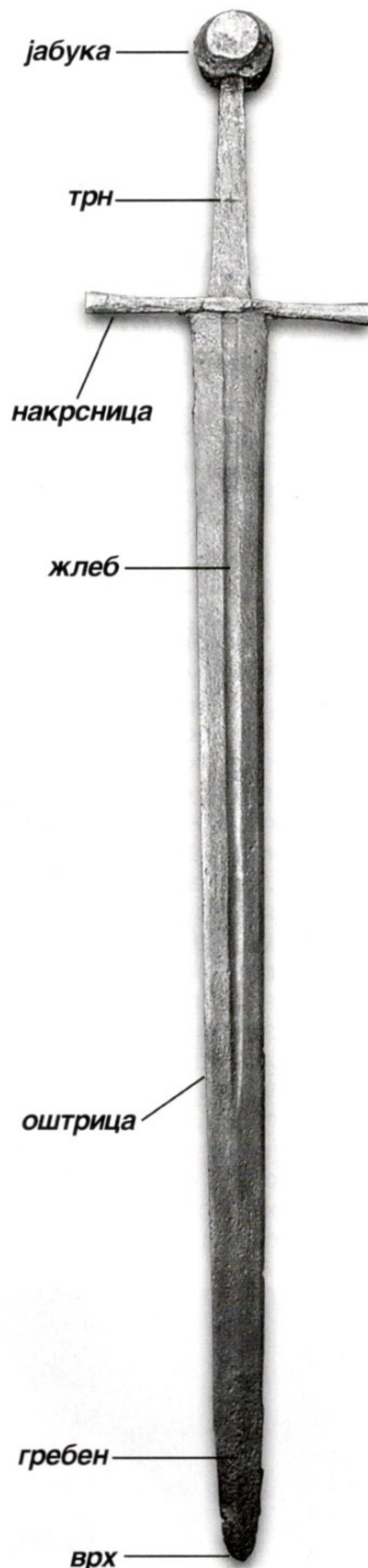
ТЕЖИШТЕ И ПЕРКУСИЈА

Приликом израде мача водило се рачуна о тежишту мача и тачки перкусије. Ове особине биле су важне за баратање како би омогућиле власнику да лако рукује својим оружјем. Од тачке тежишта зависило је колико ће мач бити лак за коришћење, односно колико ће његови ударци бити тешки. Уколико се тежиште налази ближе накрсници, он је лакши за извођење покрета. Мачеви код којих се тежиште налази ближе врху тежи су за извођење покрета, али омогућавају јаче ударе.

Тачка перкусије је она тачка на сечиву мача којом је задавање удараца најделотворније. Уколико се она налази на правом месту, то омогућава да се највећи део снаге која је уложена у ударац усмери и пренесе на циљ, а истовремено и да се најмањи део вибрација које се том приликом произведу врати на руку. Тачка перкусије средњовековних мачева најчешће се налази негде на почетку треће трећине дужине сечива – на делу којим се и задаје највећи број удараца ■

претпоставити да су краћи типови мачева, гладус код Римљана, сакс и скрамасакс код Германа, као и други типови краћих једносеклих мачева у античкој Грчкој и код других варварских народа (у које се, на нашу жалост, рачунају и Словени) били условљени технолошким ограничењима материјала од кога су ковани. Ду-

производњу бољих сечива биле су познате и на Блиском истоку. Техника дамасцирања добила је име по сиријском граду Дамаску где су произвођени мачеви са сечивима која су очигледно била широко позната у антици и средњем веку у западној Европи, а израз „савља димискија” из наше епске традиције такође

за површину предмета, а под ударцима чекића продирао је и нешто дубље ка језгру сечива. Наглим хлађењем у води или некој гушћој течности атоми угљеника трајно су бивали заробљени у структури железа. После вишеструког понављања овог поступка добијао се предмет чија је површина услед већег процента угљеника била чврста, док се у језгру задржавало железо сиромашно угљеником због чега је предмет остајао довољно гибак и тиме отпоран на ломљење. Значи, спреман за ратовање...

Основни делови мача, сечиво и дршка, односно њен трн, увек су израђивани заједно, из једног комада метала, док су јабука и накрсница додавани касније. Делови дршке су јабука, накрсница и ручица, односно трн дршке. Преко ње стављала се облога дршке, најчешће од дрвета, пресвучена кожом, која код највећег броја налаза данас недостаје. Делови сечива су врх, оштрица, жлеб или ребен и, код једносеклих мачева, телућ – тупа страна сечива. Корице мача израђиване су од дрвета и више слојева коже, најчешће телеће.

А онда се појавило ватрено оружје...

Појава пуних оклопа који су од 13. века почели да замењују панцирне кошуље и оклопе од металних плочица можда може да се веже управо за нову технолошку достигнућа. Унапређена технологија добијања ливеног железа омогућила је израду довољно добрих великих комада оклопа који су постали један од симбола свог доба. Ово технолошко откриће омогућило је и револуционарни напредак у изливању топова, као и пушчаних цеви што је за последицу имало суштинску промену у начину ратовања и коначну надмоћ ватреног над хладним оружјем ■

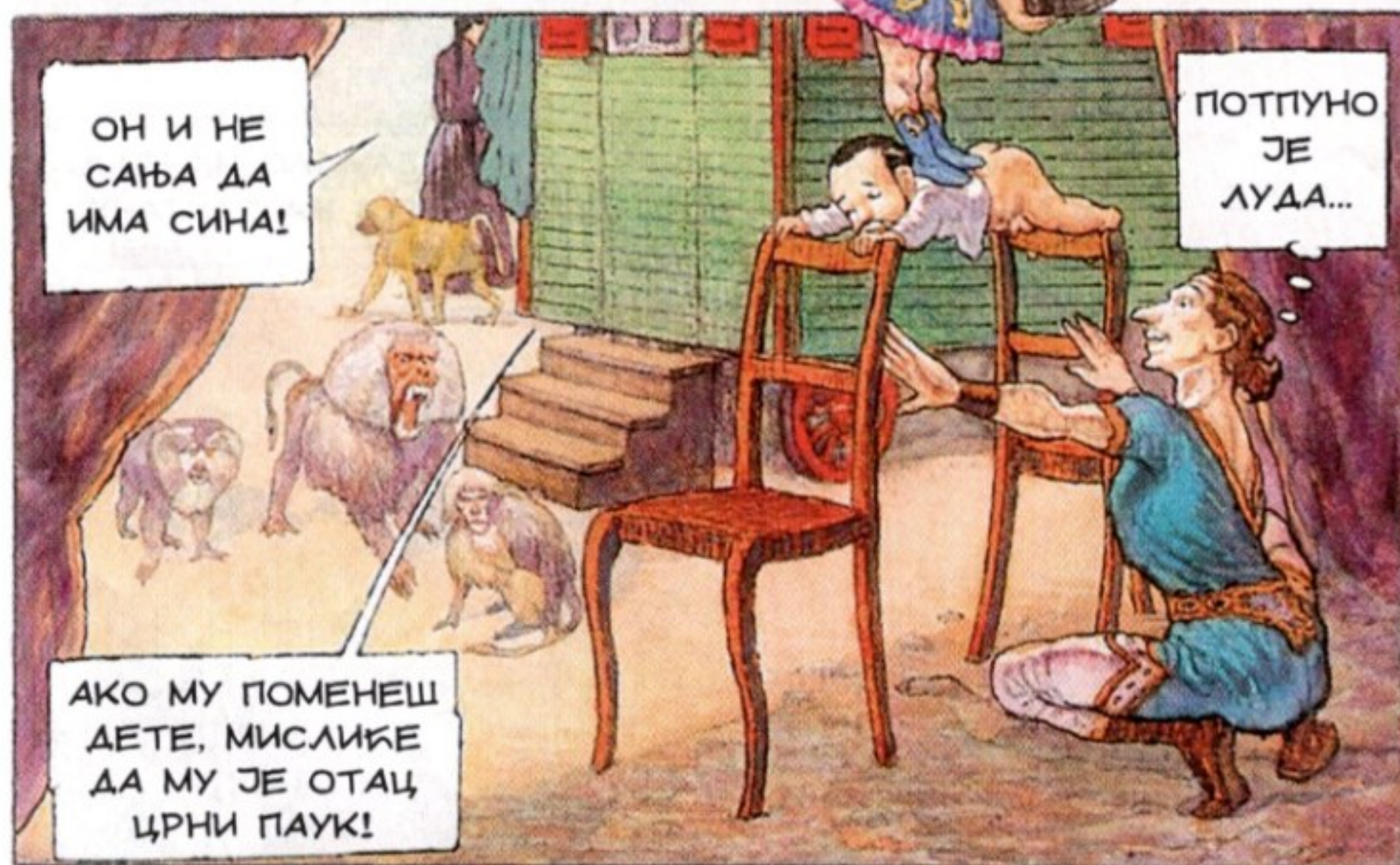
Срђан Протић

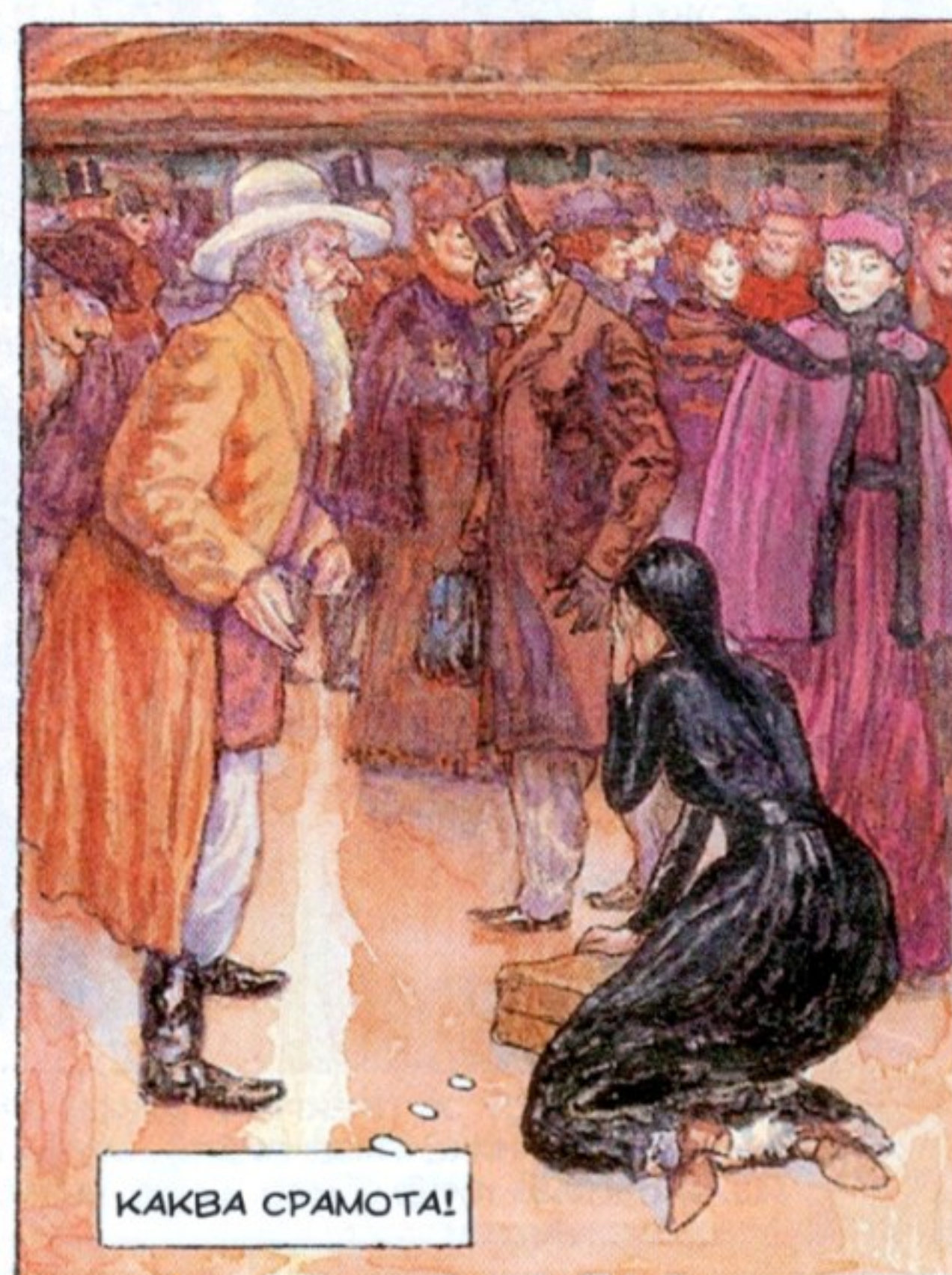
ПОДНИКНИ
ЗАБАВНИК

11. 7. 2008.

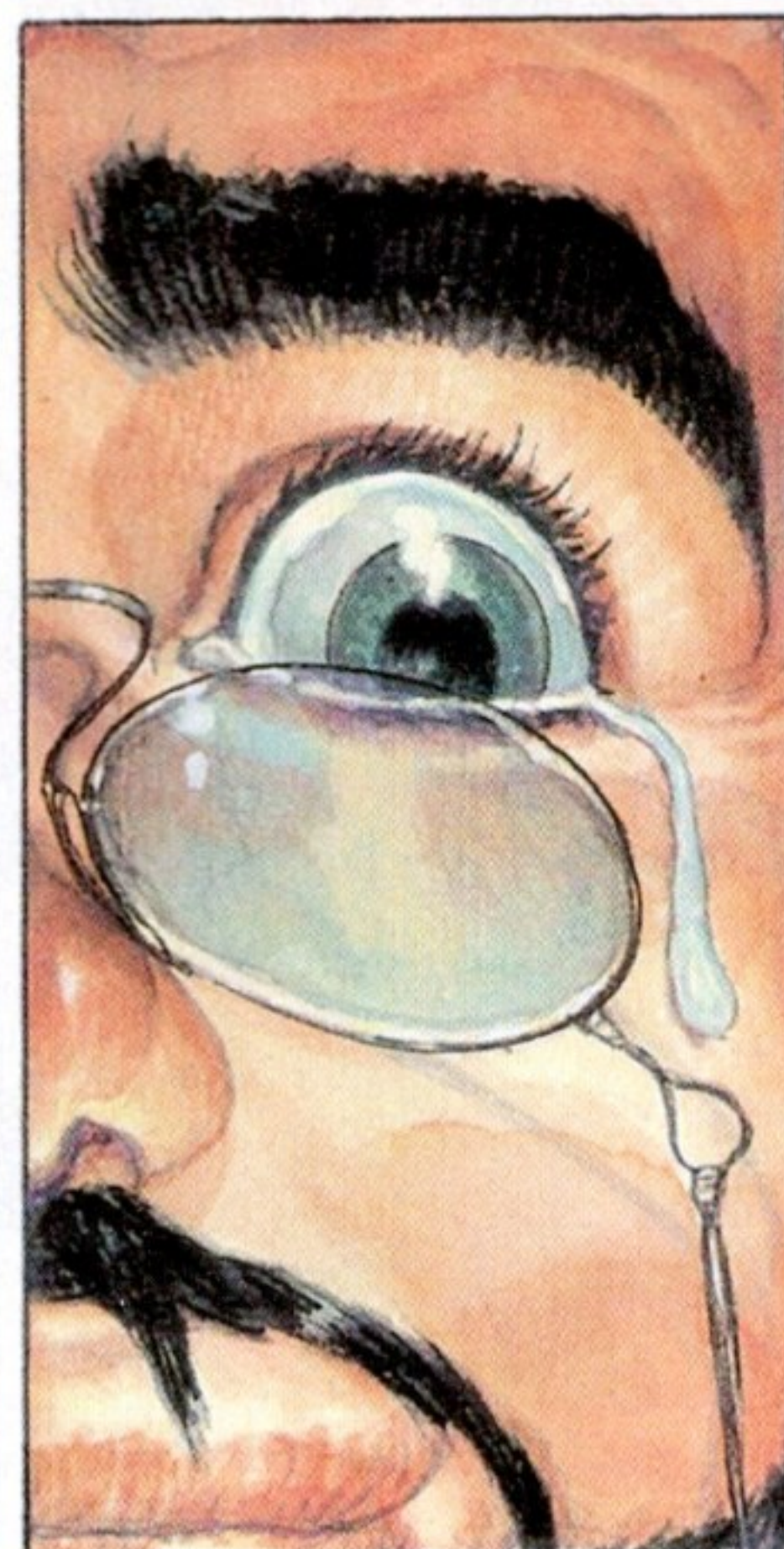
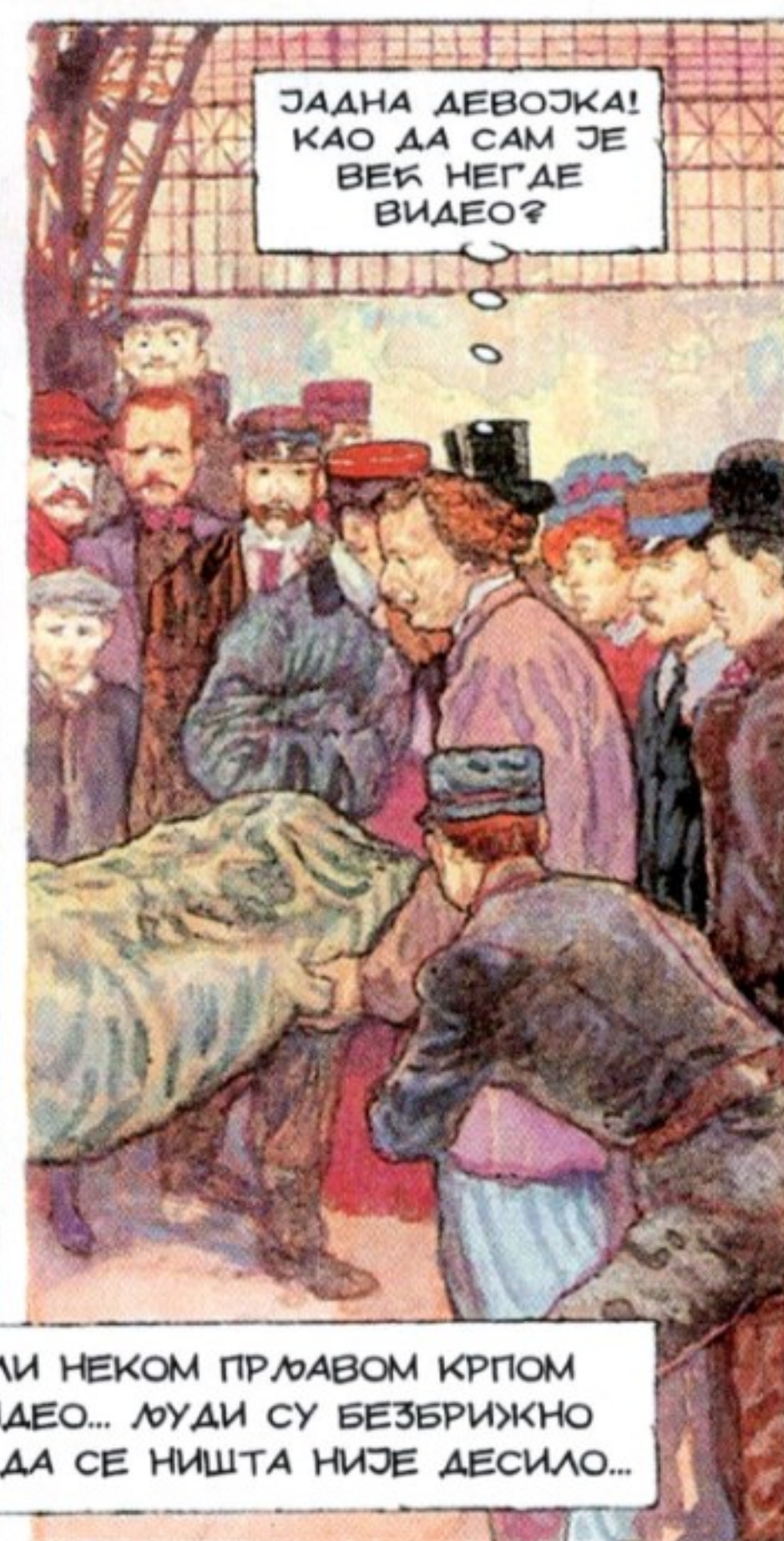
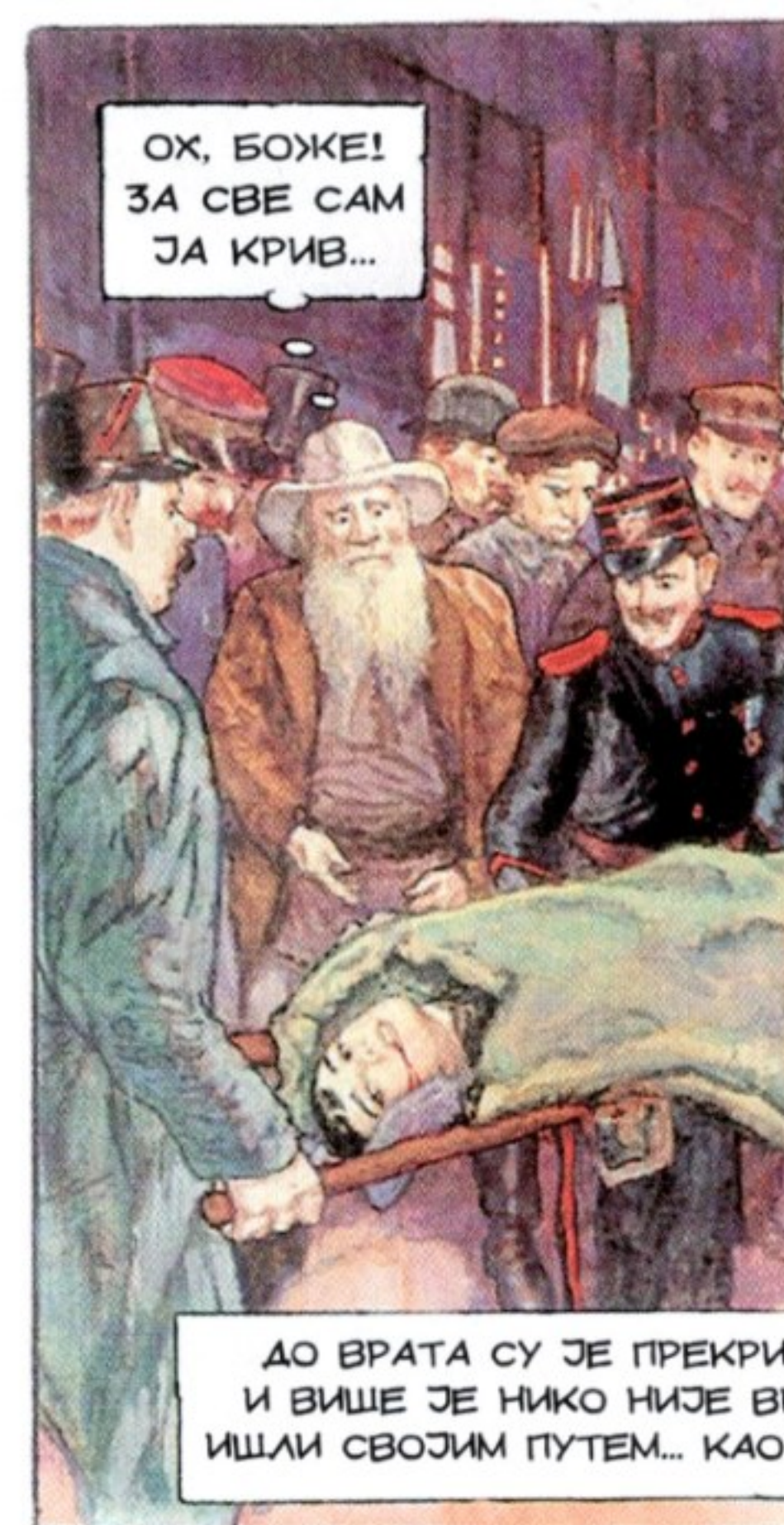
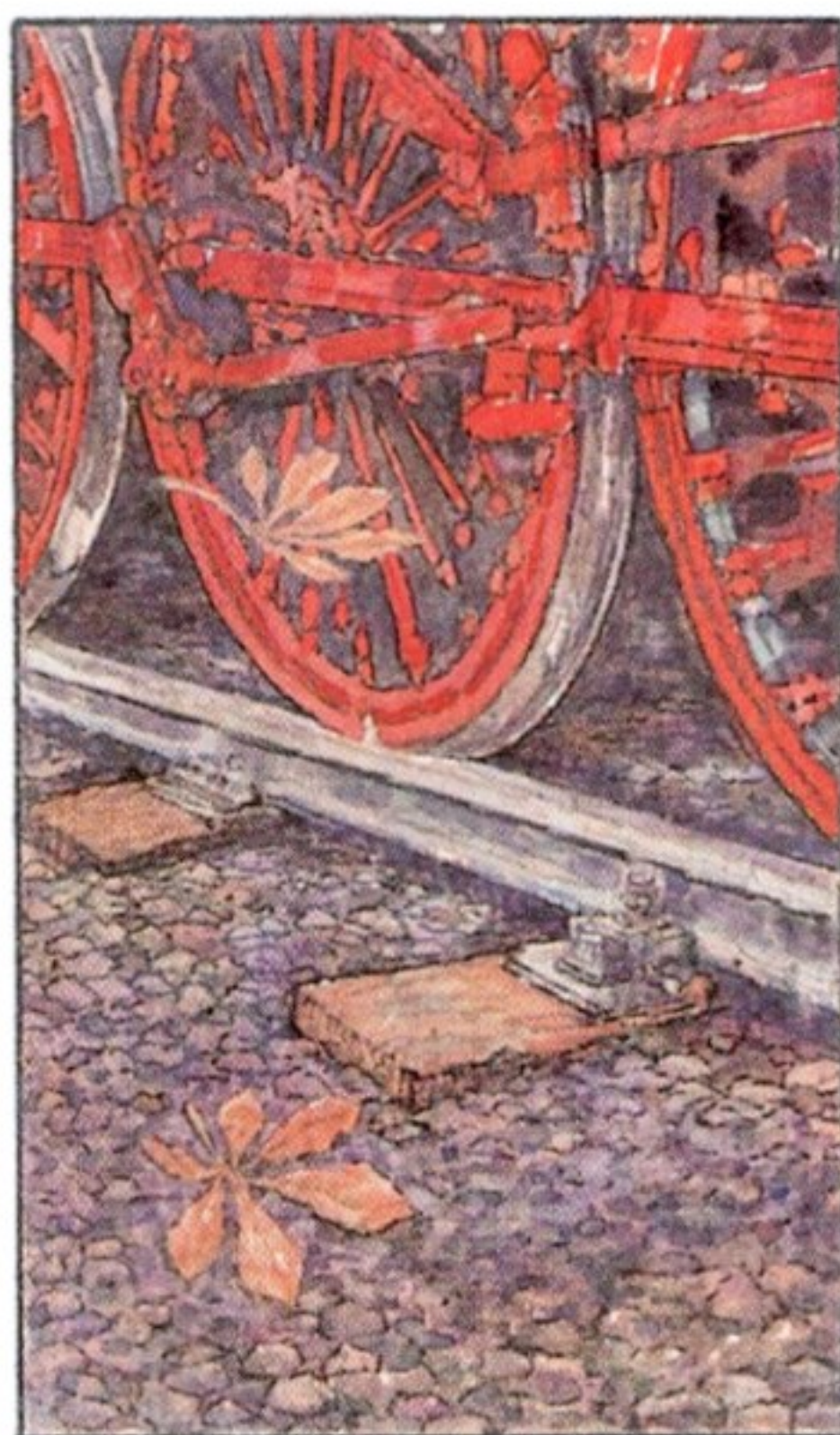
МИМИ И АНРИ

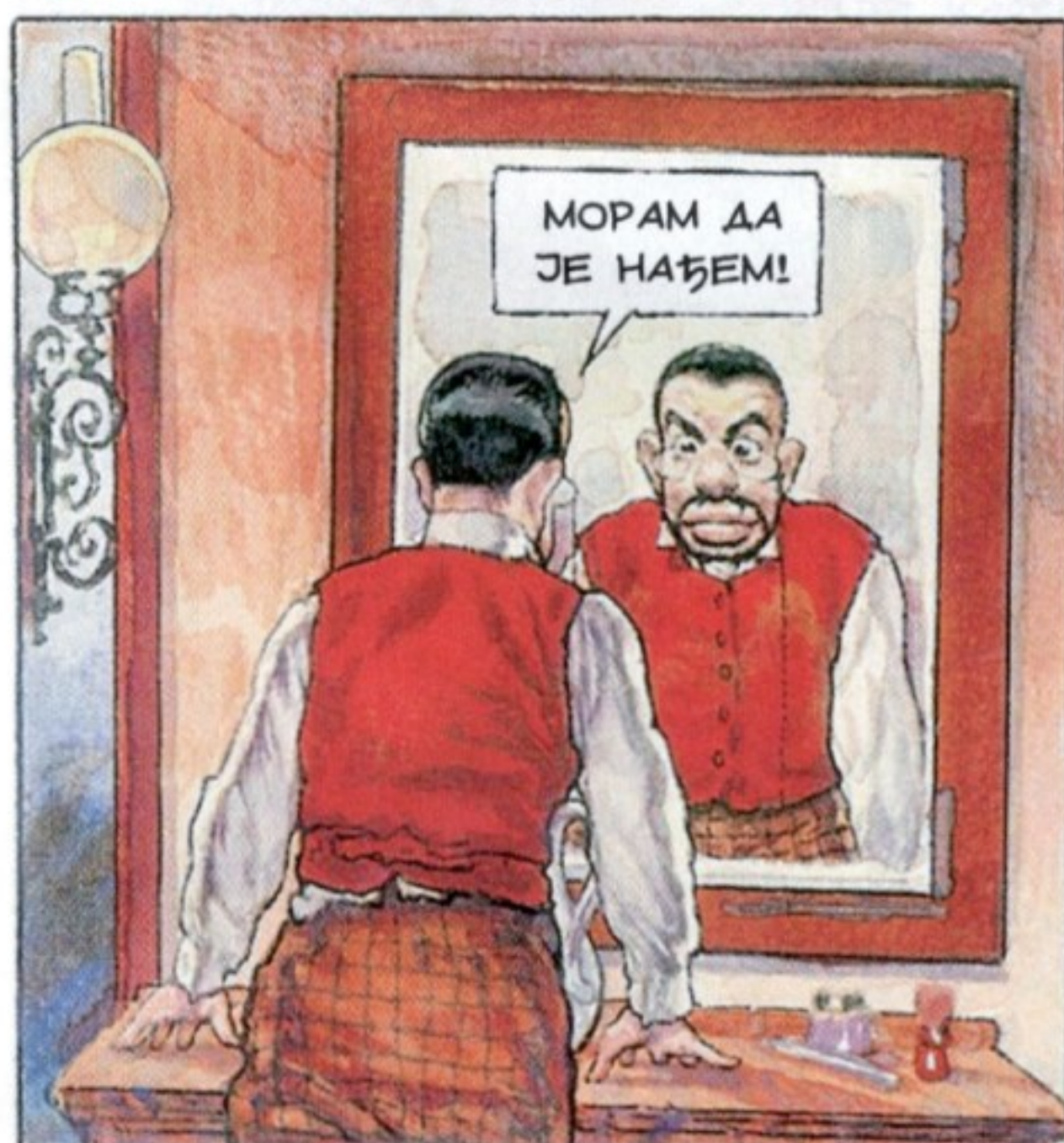

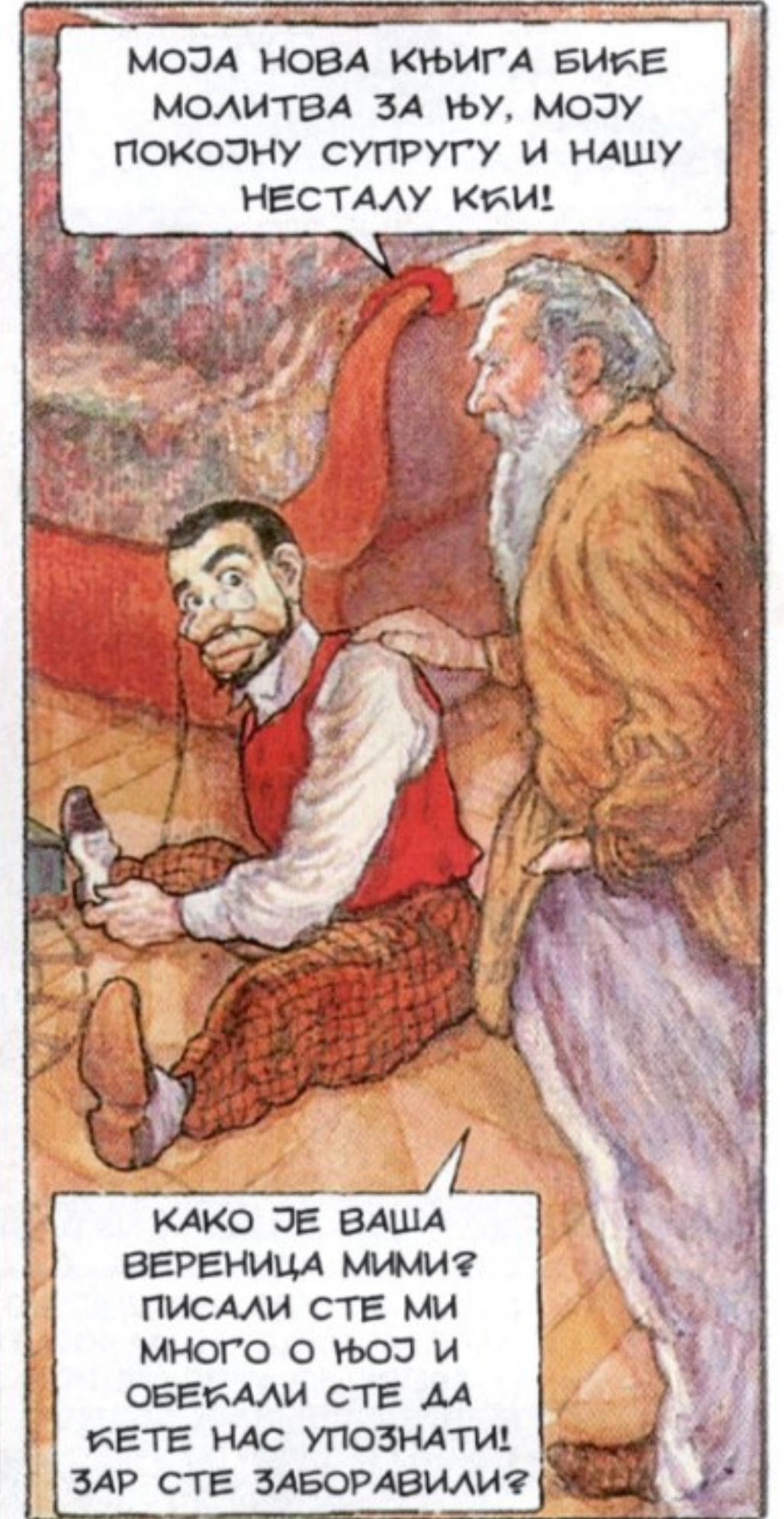
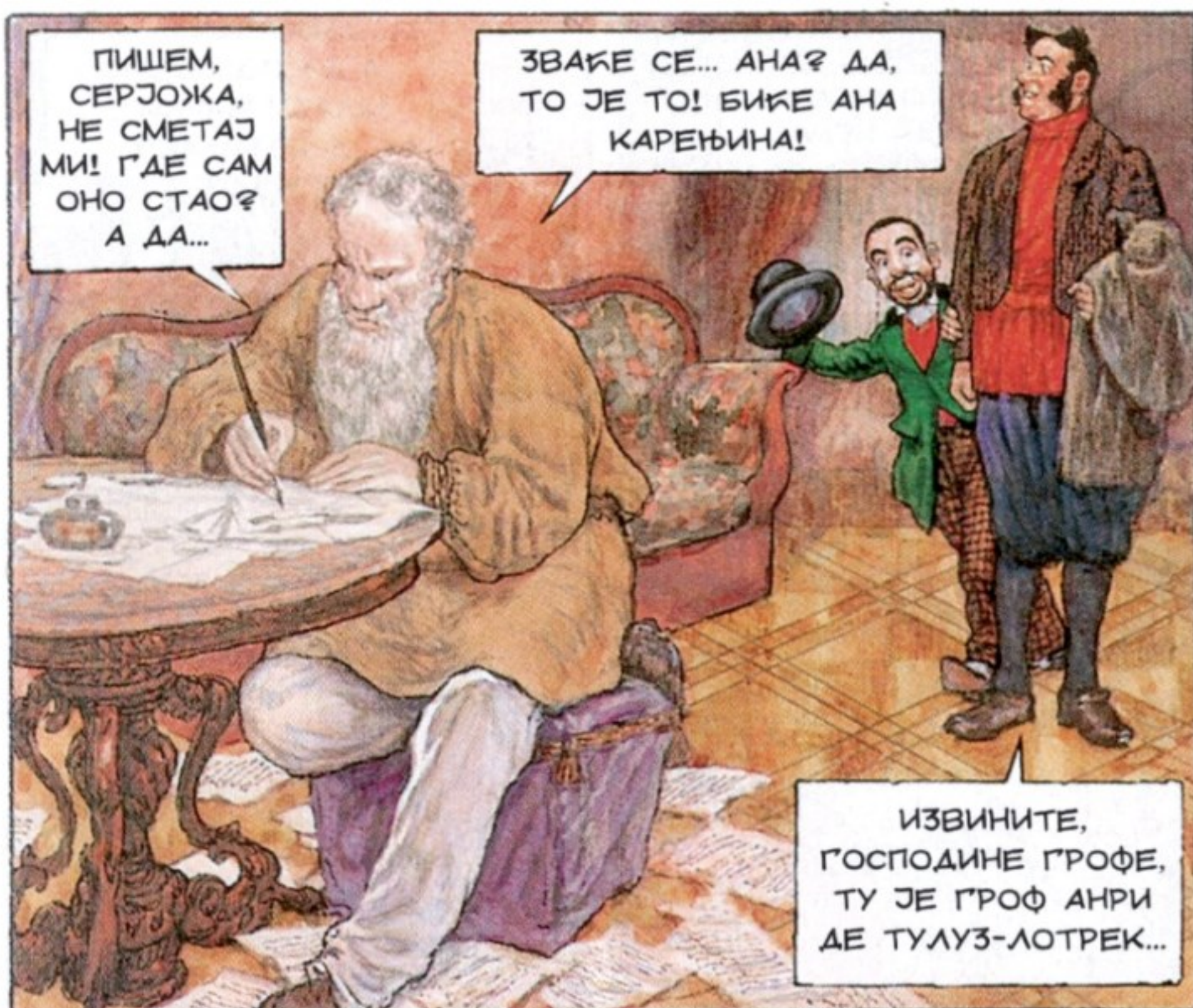

*ОПРОСТИТЕ, МЛАДА ГОСПОЋИЦЕ, ТРАПАВОМ СТАРЦУ!

ДО ВРАТА СУ ЈЕ ПРЕКРИЛИ НЕКОМ ПРЉАВОМ КРПОМ
И ВИШЕ ЈЕ НИКО НИЈЕ ВИДЕО... ЛУДИ СУ БЕЗБРИЖНО
ИШЛИ СВОЈИМ ПУТЕМ... КАО ДА СЕ НИШТА НИЈЕ ДЕСИЛО...

ДОЛАЗИО ЈЕ СВАКОГ
ДАНА...

ДОЛАЗИТЕ
УЗАЛУД, ВЕК
САМ ВАМ РЕКЛА...

МИМИ!

ЛУПАО ЈЕ НА ВРАТА,
ГЛЕДАО КРОЗ
КЛУЧАОНИЦУ...

...И УВЕК ЈЕ ДОБИЈАО ИСТИ ОДГОВОР
НА СВОЈА ТУЖНА ПИТАЊА...

ГОСПОЂИЦА
МИМИ ЈЕ
ОТИШЛА ЗАУВЕК!

НЕМА ЈЕ
НИГДЕ,
КАО ДА ЈЕ
У ЗЕМЉУ
ПРОПАЛА...

НЕКАД СЕ ОВДЕ
ЉУЉАЛА!

СВЕ ГА ЈЕ
ПОДСЕЌАЛО
НА ЊУ...

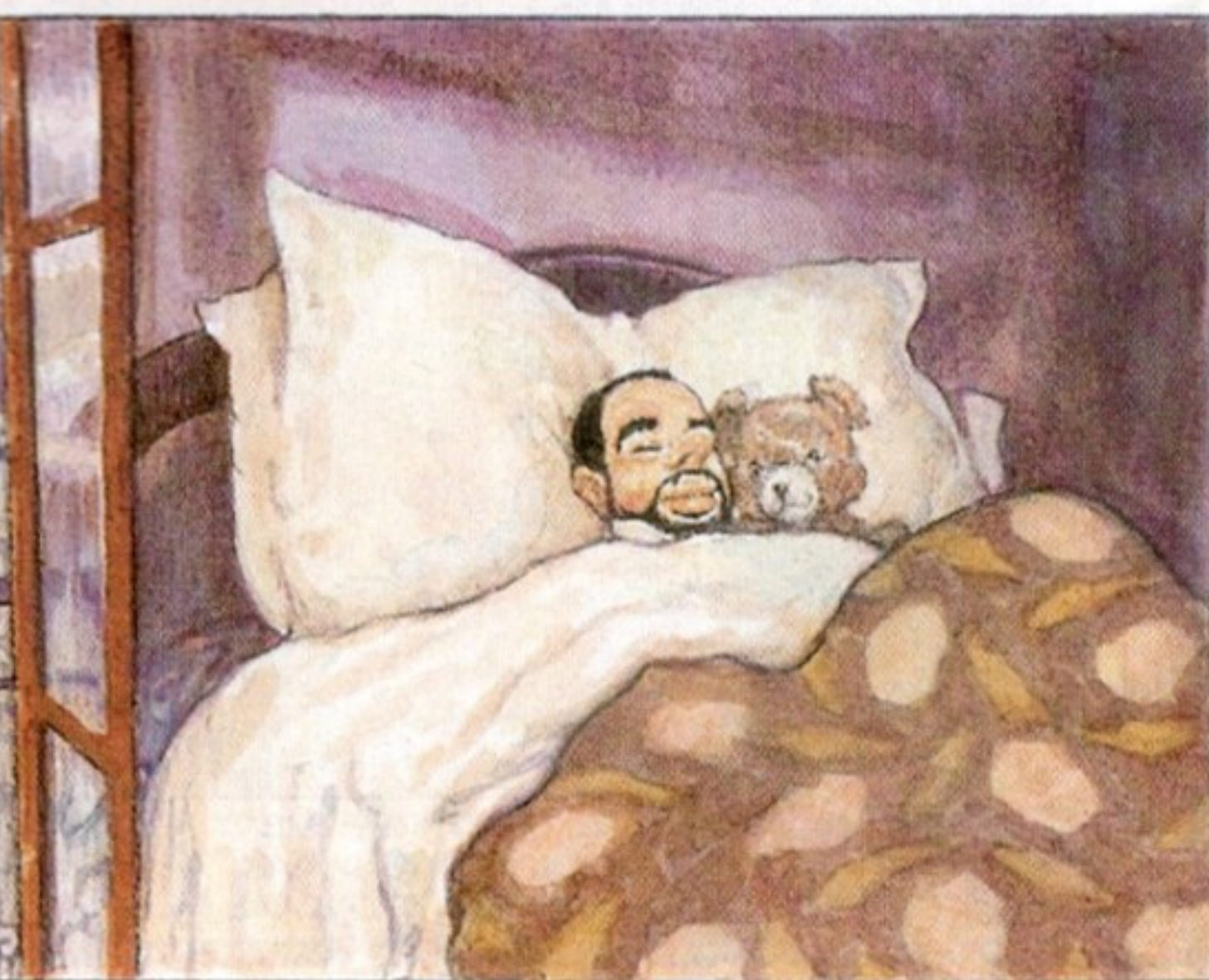
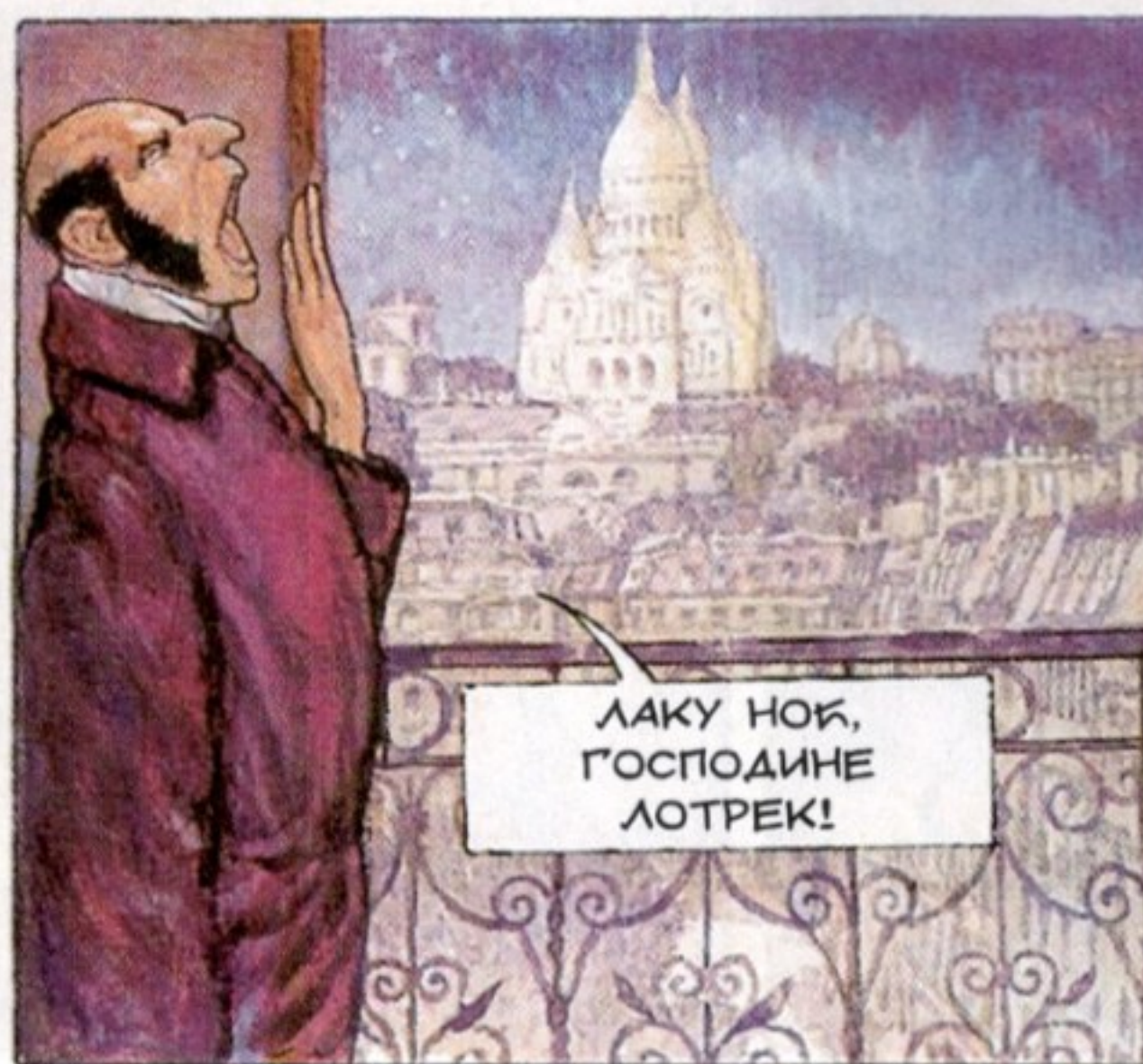
ПОСТАО ЈЕ СЕНКА
КОЈА СЕ ЊИШЕ...

БРИНЕ МЕ
ЧОВЕЧУЉАК
ОД СТАКЛА!

ЛОТРЕК, ДА
НИСТЕ БОЛЕСНИ?

ДАНАС ЈЕ ВАШ
ПЕТАК!

КРАЈ ДРУГЕ ЕПИЗОДЕ

Надаров ефтогалбум

Мими (...-1888)

Анри де Тулуз-Лотрек
(1864-901)

Велики сликар
са Монпарнаса

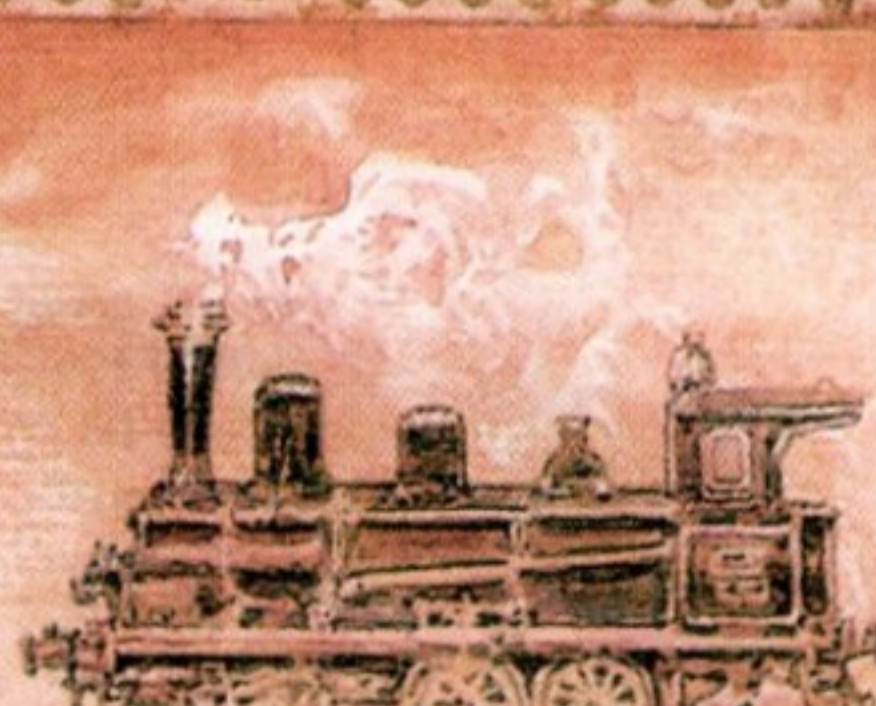

Пол Гоген

(1848-1903)

Велики француски
сликар

Винсент и Ван Гог
(1853-1890)

Велики холандски
сликари

Лев Толстој
(1828-1910)

Велики руски
писац

Огист
Реноар
(1841-1919)

Велики француски
сликар

Надар
(1820-1910)

Велики француски
фотограф и
карикатуриста

Алфред
Зрајерус
(1859-1935)

Матта Хари
(1876-1917)
Холандска плесачица
и шпијунка

Надаров ершоалбун

Клод Моне
(1840-1926)
Велики французски
импрессиониста

Огист Роден
(1840-1917)
Велики французски
вајар

Едгар Дега
(1834-1917)
Велики французски
сликар и вајар

Жорж Сера
(1859-1891)
Велики французски
поет-импрессиониста

Жан Реноар
(1894-1979)
Велики филмски
режисер, син
Огиста Реноара

Пол Сезан
(1839-1906)
Велики
французски
сликар

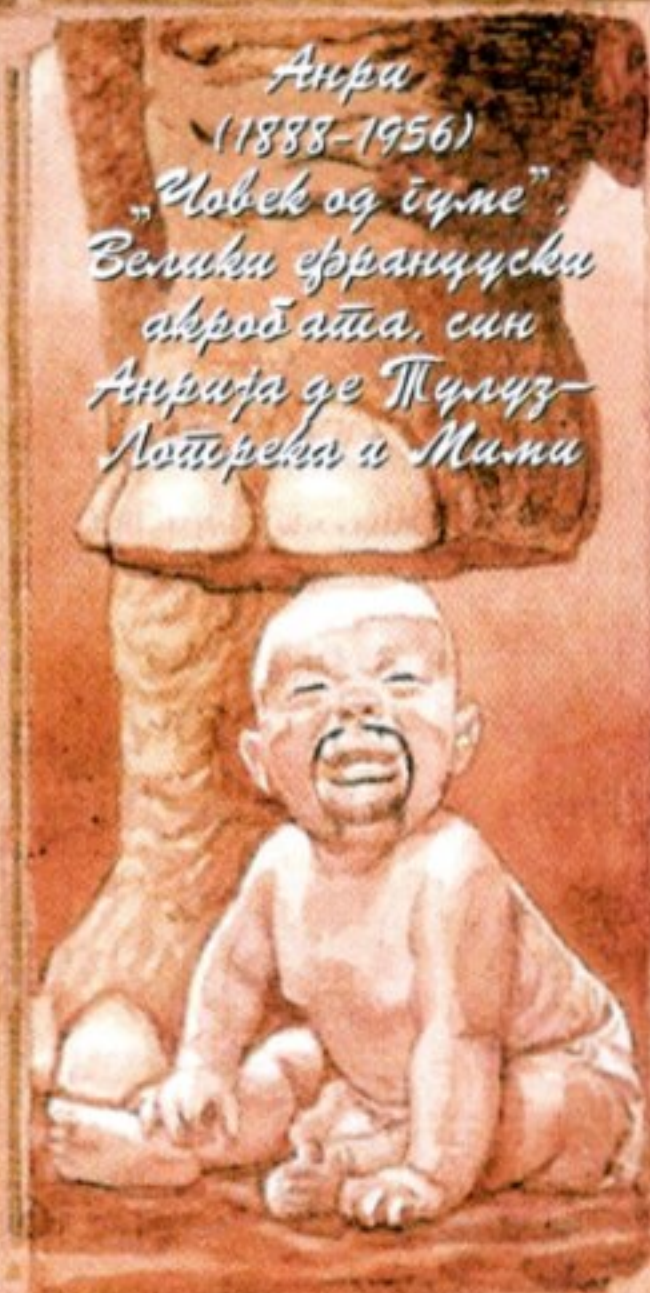
Ла Тули (1870-1929)
и Валентин Без
Костичу
(1843-1907)

Аристид Бријан
(1851-1925)
Велики шансонер
из Златној доба

Клод Дебиси
(1862-1918)
Велики французски
композитор

Анри
(1888-1956)
"Човек од буле"
Велики французски
акробата, син
Анрија де Пунуз-
Лотрека и Матти

Idealno!

NEGAZIRANA Minaqua

BOGATA JODOM

idealno odnosc Ca i Mg

ЕНИГМАТИКА

ВОДЕНИ АНАГРАМ

НАРАВНО,
ИМА
ЛЕД

ИСПУЊАЉКА

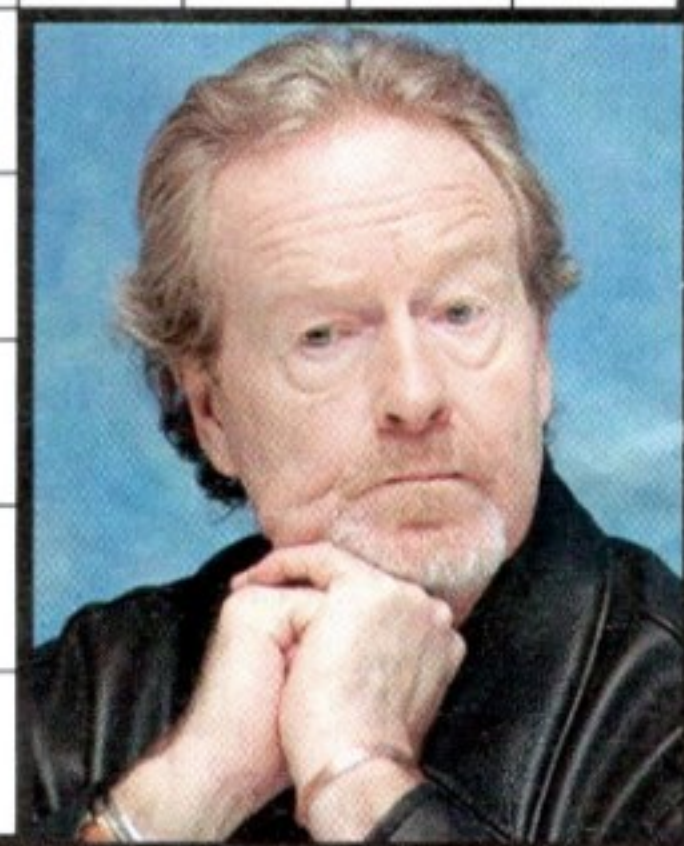
1				О	М		
2				Г	Р	А	М
3		В	А	Т			
4		А	М	П	Е	Р	
5		Р	А	Л			
6		О	К	А			

Тражене појмове упишите водоравно. У означеним пољима добићете назив јединице за притисак у Међународном систему јединица.
1. Болесни подметач пожара, 2. Врста загонетке, 3. Гости на свадби, 4. Туристи у кампу, 5. Сликар, Стојан, 6. Падеж за место ■

БРОЈЧАНА УКРШТЕНИЦА

1	2	3	4	2	5	6	7	8		9	10	11
12	5	13	7	5	8	10	14	2	8	2		10
5	13		5	8	7	15	2	8	16	15	2	5
6	2	5		7	4	10		10	4	16	17	16
2	5	8	7	6	16		10	15	7	1	10	6
17	10	1	3		13	12	13					
16	8		7	18	7	17	10	6				
11	2	4		7	13	16	1	10				
2		16	18	1	7		10	13				
6	10	9	13	7	14	10	8	2				

У означена поља упишите име и презиме редитеља са слике, а укрштеницу даље решавајте по принципу „исти број – исто слово”. Свако од 18 различитих слова јавља се најмање двапут ■

БЕЛА УКРШТЕНИЦА

	1	2	3	4	5	6	7
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							

Број црних поља означен је у загради на крају описа.

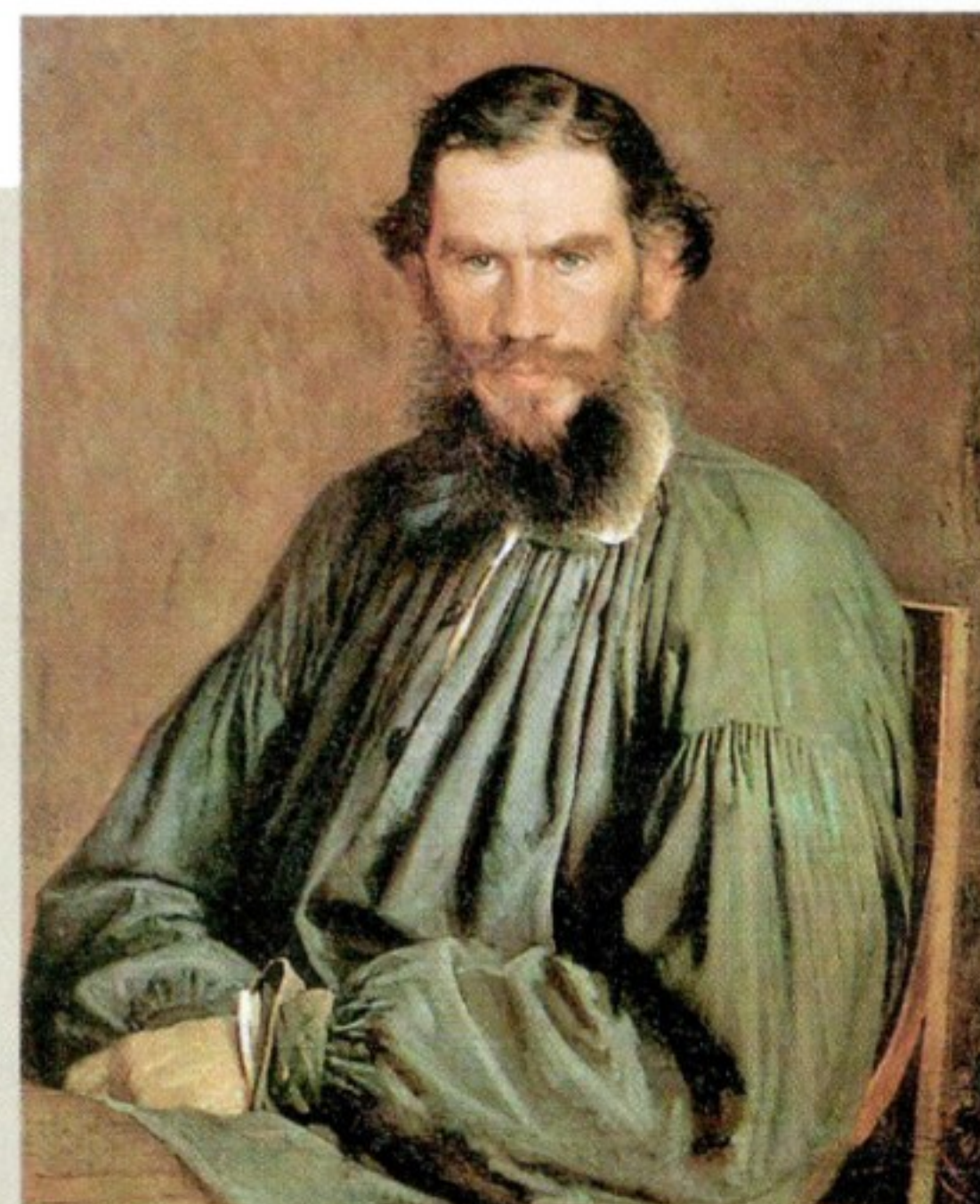
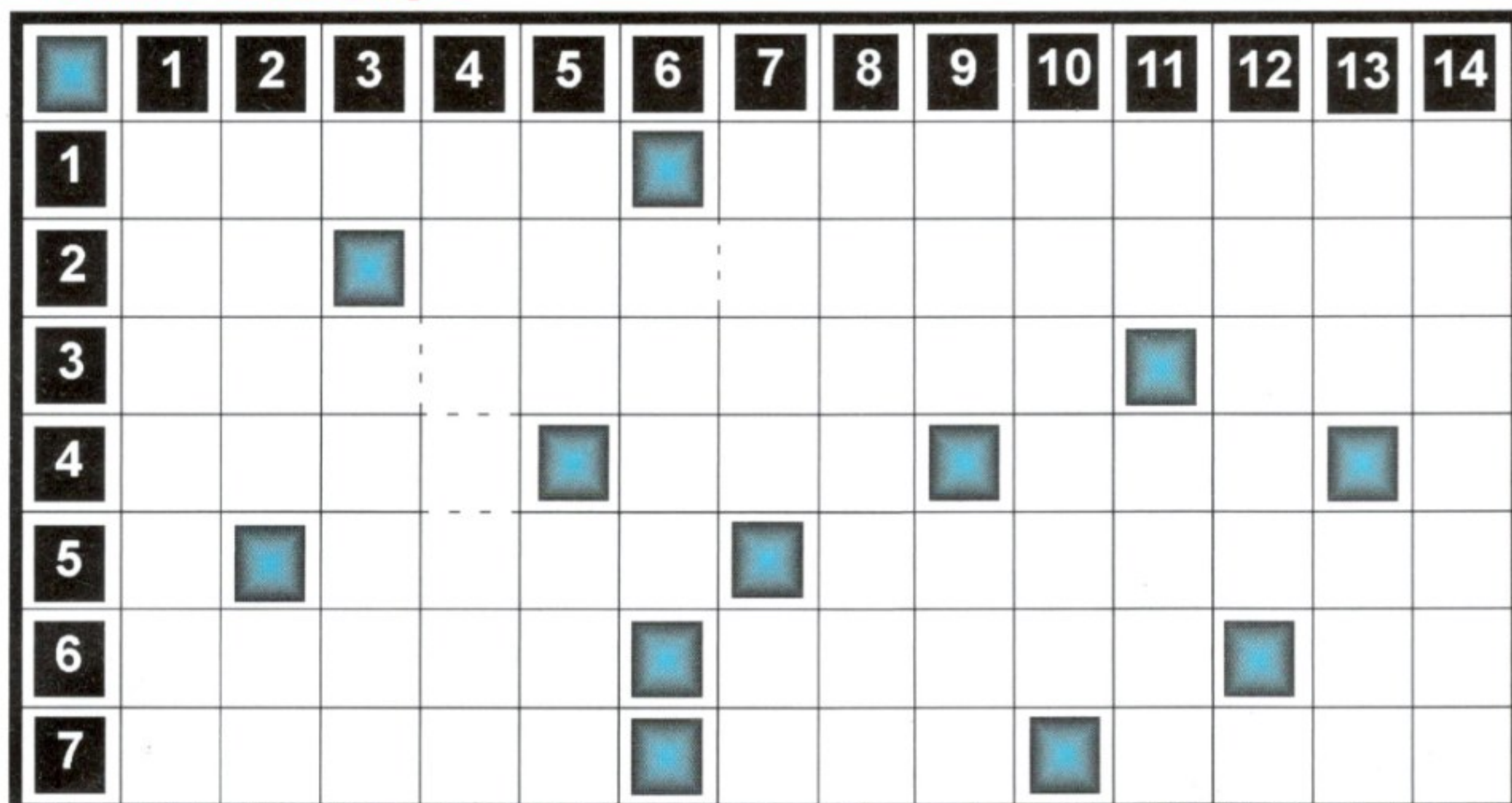
ВОДОРРАВНО:

1. Мирисна биљка са слике (0), 2. Боксерски ударац одоздо у браду (0), 3. Породична грана – Дрвна индустрија (скр.) (1), 4. Шампион – Племенити гас (1), 5. Музичка мера – Прво слово (2), 6. Становници града у Србији (1), 7. Надимак певачице Чинквети – Ауто-мото савез (скр.) (1), 8. Коприва – Коњ у народној поезији (1), 9. Усипање течности (0), 10. Место код Београда (0) ■

УСПРАВНО: 1. Тулипан – Украсна биљка (1), 2. Служба апостола (мн.) (0), 3. Ручни рад – Планина у Турској (1), 4. Име репрезентативке у стрељаштву Биндер – Погодбени везник (1), 5. Аутомобилска ознака за Никшић – Вулкан на Сицилији – Иницијали балерине Павлове (2), 6. Име певача Топића – Иметак (1), 7. Главни град балканске државе – Одрезак меса (1) ■

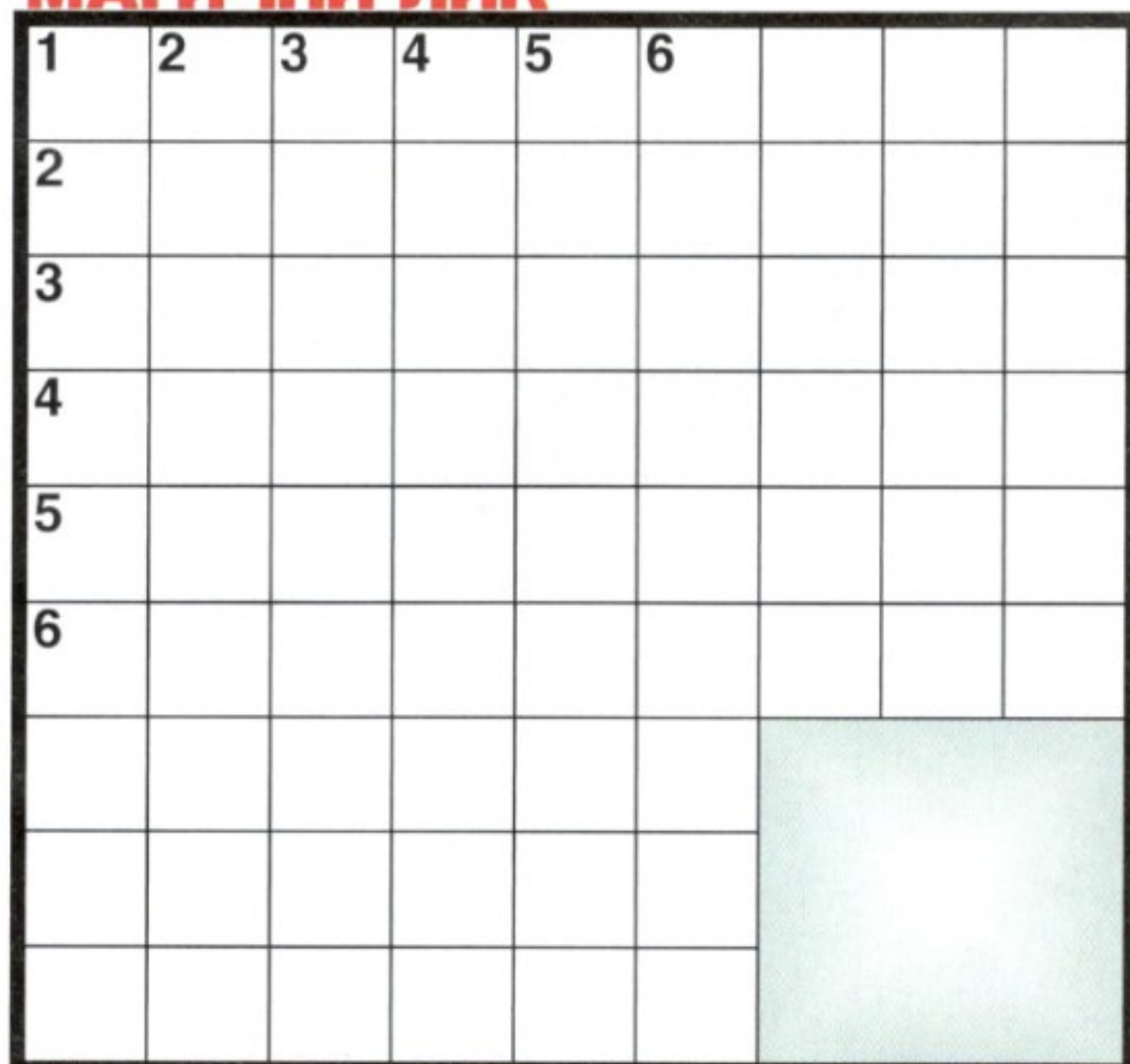
УКРШТЕНИЦА

ВОДОРАВНО: 1. Сазвучје тонова – Онај који описује,
2. Друго и тринаесто слово азбуке – **Роман писца са слике**,
3. **Руски писац са слике** – Надриуметност, 4. Аустралијски
књижевник Вилијам (анаграм: СИЛА) – Попут нечега –
Речно острво – Прво слово, 5. Ознака за тону – Име
глумице Прице – Папска палата у Риму,
6. Индијски океан – Хоботница, октопод – Име глумца
Марвина, 7. Лука у Албанији – Француски писац, Виктор –
Лука у Алжиру ■

УСПРАВНО: 1. Падеж у неким језицима, 2. Облик плода
житарица – Иницијали кошаркаша Лончара, 3. Ознака за
обим – Име певача Георгијева, 4. **Роман писца са слике**,
5. Доњи део посуде – Гласно дисање у сну, 6. Карика ланца,
7. Италијанска певачица Ана – Лудолфов број, 8. Стручњак
у грани медицине, 9. Просјак из „Одисеје” – Позив
телефоном, 10. Бацати семе у земљу, 11. Самогласник и
сугласник – Стовариште, 12. Нижи свештеник у католичкој
цркви – Ознака за радијус, 13. Име глумице Жирардо –
Неман, 14. Житељ града у Србији ■

МАГИЧНИ ЛИК

ЖАЦ, Е, ЗАМ, ЗО, ЗО, ЗО,
КО, КО, ЛИ, МЕ, МО, НА,
ЊЕ, О, ПО, РА, РЕ, РИ, РИ,
РО, РО, РУ, ТАШ, ТИ, ТО,
У, ЧА

**ВОДОРАВНО
И УСПРАВНО:**

1. Такмичар
у спорту с лоптом (слика),
2. Скретање пажње,
опомена, 3. Шупљороги
преживар, козорог,
4. Апарати за озонацију,
5. Морална строгост,
6. Љубавни песник,
еротик (мн.) ■

РЕШЕЊА НА СТРАНИ 65

ДОБРОВОЉНО ДРУШТВО СИВИХ КИТОВА

ЧИЈИ ЈЕ

представу у којој учествује само млађи део ове китовске дружине, онда жустро пливају између бродова с радозналцима, јуре се као разуздана деца, избацују млазове воде из отвора на телу и задовољно трубе.

Џиновске мазе

У том делу Тихог океана, Сан Игнасио један је од три залива у којима се сваке зиме сјати на стотине сивих китова, посебно женки

ту". Залив Сан Игнасио једно је од малобројних места на читавој нашој планети где се неукроћене животиње понашају као умиљати кућни љубимци.

Често се догађа да се кит, широм отворених чељусти, приближи чамцу у нади да ће добити дневну порцију чешкања – ужива кад му неко руком прелази по језику и непцу. Некима то није довољно па се преврну на леђа и чекају да их човек чешка по стомаку – под прстима њихова кожа подсећа на растегљиву гуму. Кад напokon задовоље потребу за мажењем, следи забава за њихову душу: зароне испод бродова, тару леђа о корито, некада толико силовито да готово преврну чамац.

Сиви китови невероватно су мирољубиви, ра-

Радозналци који имају ту срећу да се нађу у заливу Сан Игнасио, педесетак километара удаљеном од истоименог мексичког града, учествују у јединственој представи коју свакодневно приређује добровољно друштво сивих китова. Никад се не зна број учесника и врста игре коју ће понудити захвалној публици. Некада изненада изроне из воде, као омање острво, уз праскаве звуке којима оглашавају своје присуство. Или се, као успорени торпедо, усмере према чамцу пуном гледалаца и онда, у последњем тренутку, нагло се заустављају главе истурене изнад површине воде. Нетремице посматрају своје обожаваоце и само недостаје да им и мангупски намигну. Ако одлуче да изведу четрдесет два

с тек рођеним младунцима. Биолози који, како сами наглашавају, имају повластицу да проучавају ове велике сисаре, после извесног времена почињу да их разликују. Другачији су по боји, има их од готово потпуно црних до светлосивих, а многе „красе“ ожиљци задобијени у борби с оркама, природним непријатељима, или у судару с бродским пропелерима, што би се могло подвести под „колатералну ште-

ВЕЋИ?

У једном тихом заливу у Тихом океану сваког јануара почињу представе у којима подједнако уживају глумци, циновски сисари од четрдесет тона, и публика – окупљени радозналци и научници

дознали и отворени за сваки вид блиског сусрета с човеком. Ако сматрају да их неко није довољно помазио, подмећу главу и као да поручују: „Зашто си престао с чешкањем, хајде опет!” Још по нечему слични су најбољем човековом пријатељу – ако им се допадне нека особа, из само њима познатих разлога, пливаће за чамцем и новостеченог двоношца као пас пратити куд год се овај креће по заливу.

Брижне мајке

Залив Сан Игнасио крајње је одређиште на путу дугачком једанаест хиљада километара који сиви китови сваке године пређу од Беринговог и Чукотског мора, северно од Аљаске. Селидба према југу почиње почетком

децембра, а до залива стижу средином јануара и ту се задржавају све до априла. Онда још једном море под пераја – поново се враћају одакле су и кренули. Занимљиво је да су ови велики сисари веома спори, у просеку се крећу брзином од пет до осам километара на сат. Због пословичне тромости, лак су плен оркама или великим белим ајкулама. Да би избегли природне непријатеље, сиви китови углавном пливају уз обалу, док стеновите увале користе као заклон. Кад се одмарају, ови доброћудни цинови покрију се морском травом или алгама, као неком врстом воденог чаршава.

Није сасвим јасно зашто се сиви китови селе с једног краја Земље на други. Могуће објашњење је да иду у потрагу за разним врстама љускара којих има у обиљу баш у хладним морима. Веома им је важно да нађу подручја с обиљем хране да би им се створиле дебеле наслаге сала

које им служе као извор енергије и заштитни слој.

Од двадесет до двадесет четири хиљаде источнопацифичких сивих китова, колико се верује да их укупно има, само хиљаду и по или две хиљаде успе да оконча читаво то кружно путовање од 22.400 километара. Већина сивих цинава остане негде на пола пута и мува се уз западну обалу Северне Америке.

Зашто се зими ови китови упућују тако далеко на југ? Већина женки појављује се у заливу с тек рођеним младунцима. У тој чињеници вероватно и лежи одговор на питање. Наиме, како верују биолози, вода у заливу је сланија него што је у остатку океана и ти услови изузетно су погодни за младе китове јер су заштићени од орки које углавном избегавају тако слано море.

Женке су веома предане и брижне мајке. Све док младунче није довољно одрасло да би се само отиснуло у бели свет, мајка ће све учинити да га заштити. Успавано чедо носиће на леђима не дозвољавајући му да остане без ваздуха и угуши се. Понекад ће се окренути на леђа да би младунче могло удобно да јој се испружи на стомаку.

Кад се роди, мали сиви кит већ је дугачак између четири и пет метара и тежак од 450 до 600 килограма. Захваљујући мајчином млеку, које садржи педесет три одсто масти, младунци расту „као из воде”,

Код некога ко није упућен и не зна да су сиви китови прави враголани, први сусрет с овим цином може да изазове праву језу.

четрдесет три

дневно могу да добију по седам-десет килограма. Занимљиво је да те велике бебе не сисају. Мајка у воду избаци млеко које се, због велике густине, не раствори. Потом младунче једноставно урони у тај млечни облак и посиса сву драгоцену течност.

Док младунче све више расте, мајка се „смањује”. Пошто у заливу нема довољно одговарајуће хране, женка губи на тежини и троши оне залихе сала које је марљиво стицала за време лета.

Младунче је све време под будним оком мајке која мора да га обучи свим вештинама преживљавања. Пре свега, неопходно је да зна нагло да изрони из воде. Тако не само да

ДА ЛИ СТЕ ЗНАЛИ?

Сиви китови су све до 17. или 18. века живели и у водама северног Атлантика али су, због претераног лова, сасвим истребљени ■

се ослобађа досадних паразита који су му се наклањали по телу, већ успева да успостави везу с осталом сабраћом. Биолози кажу да је тај џиновски скок и начин да испољи раздраганост и задовољство.

Младунче мора да буде спремно за онај дан кад ће само почети да иде у потрагу за храном. За разлику од већине осталих китова, који лове на површини воде, сиви налазе плен на морском дну. Младунче се учи како да устима захвати песак и да га онда, као кроз неко велико сито, избаци да би му остао само драгоцен плен.

Молимо за поштовање!

Чим женка осети да је младунче довољно порасло да му више не прети опасност, почиње с њим да се приближава чамцима пуним радозналаца, као да целом свету жели да покаже какав драгуљ је родила. Младунци су изузетно радознали, међутим, као сва деца, још нису добро савладали кретање те се често догађа да, кад почну да се јурцају у води, не процене раздаљину и свом снагом сударе се с чамцем. После само четири до шест недеља, младунче је већ џин тежак и до хиљаду осамсто килограма. Мајка га полако

Кит сам прилази чамцу да би добио дневну порцију мажења.

Има све више радозналаца који се упућују у залив Сан Игнасио да би доживели блиски сусрет с овим џиновским сисаром.

ЛИЧНА КАРТА:

СИВИ КИТ – *Eschrichtius robustus*

ДУЖИНА: 13–14 метара

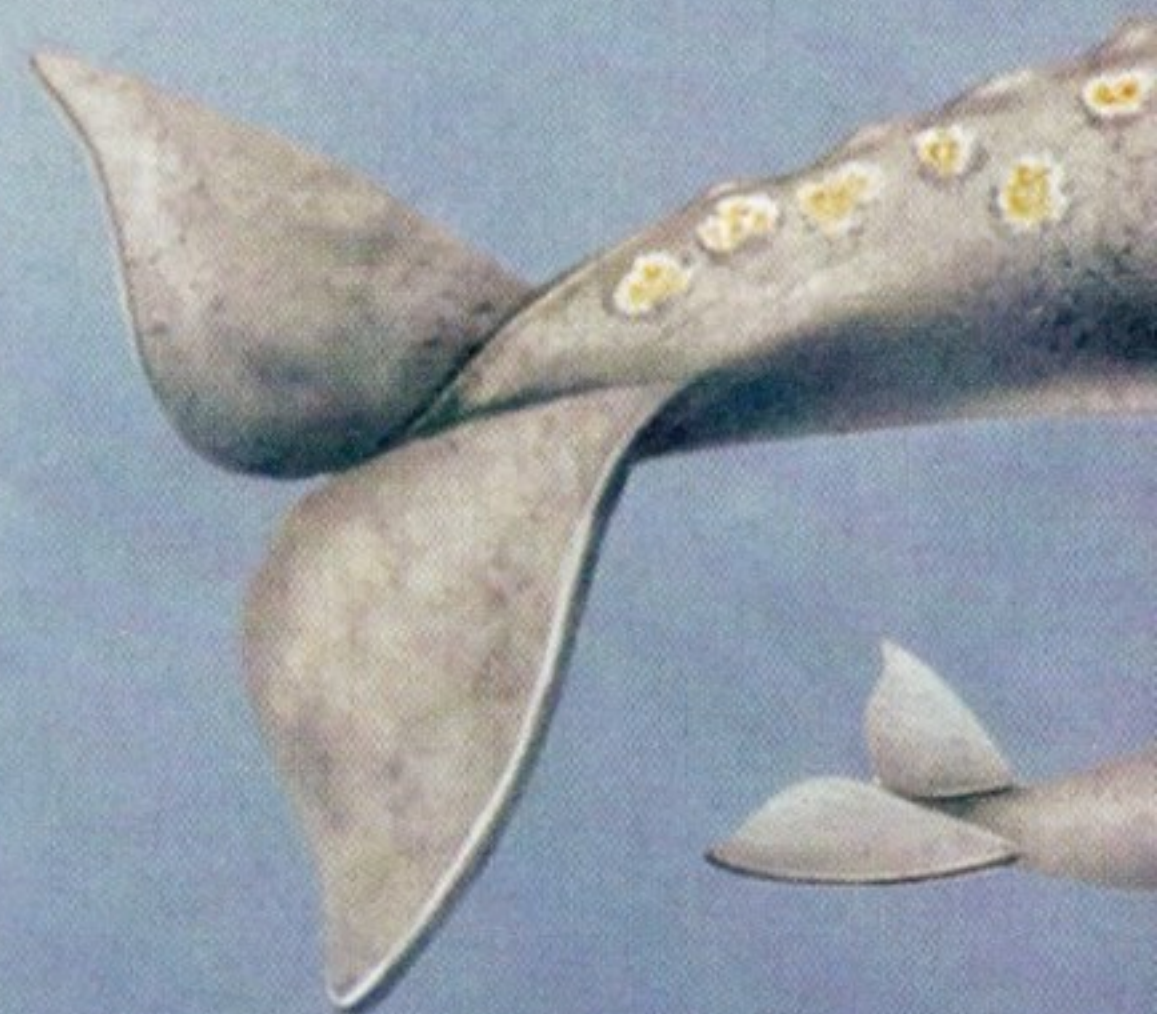
ТЕЖИНА: 27–40 тона

ПРЕЖИВАЊЕ: Полну зрелост стичу с пет или 11 година. После 12-13 месеци женка на свет донесе једно младунче које се осамостаљује са 7-8 месеци.

СТАНИШТЕ: У плиткој води Тихог океана, обично до 60 метара, никад даље од 10 километара од обале.

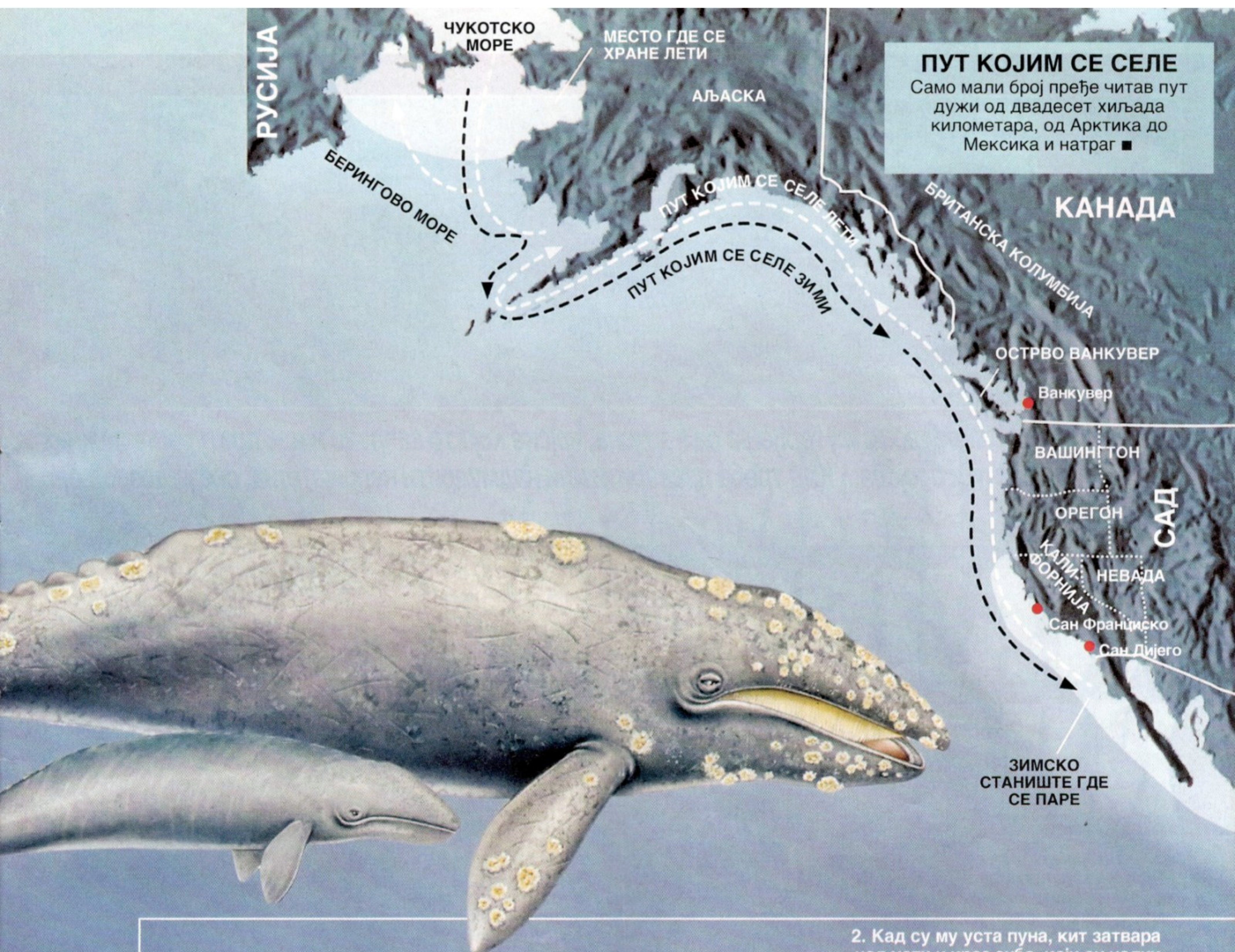
РАСПРОСТРАЊЕНОСТ: Подељени су у две групе – источнопацифички и западнопацифички сиви китови. Зна се којим путем се селе источнопацифички сиви китови, док за западне није сасвим јасно куда тачно путују.

ЦРВЕНА ЛИСТА: Источнопацифички сиви китови нису више на овој листи јер се не сматрају угроженима. Западнопацифички су готово сасвим истребљени, претпоставља се да их има још само стотинак ■

ПРАВА КЛАНИЦА

Китоловци су вероватно од памтивека ловили ову врсту морских сисара, али је њихово тамањење почело 1856. године кад је Џејмс Скамонс, капетан из Сан Франциска, открио да се зими ови џинови крију у три мексичка залива. Није било нимало тешко уловити ове грдосије. Скамонс би бродовима затворио улаз у залив и крвави пир би отпочео – убијано је на хиљаде сивих китова све док нису готово сасвим истребљени. Кад је избио Други светски рат, људи су имали преча посла, што је била срећа за ове сисаре и њихов број се повећао. Плашећи се да ће, по окончању рата, китоловци наставити да тамане ове јединствене животиње, 1947. године основано је међународно удружење за њихову заштиту. Било је држава које су се оглушиле о закон о заштити сивих китова, тако да су они 1973. године проглашени врстом на ивици истребљења. Забрана лова срећом је поострена па су се до 1994. године ови џинови поново намножили. У данашње време, да би човек убио сивог кита, мора да добије посебну дозволу. Сем ако то не ради ван закона ■

КАКО СЕ ХРАНЕ МЛАДУНЦИ?

1. За разлику од других китова, сиви се хране с морског дна. Сисар се извије на десну страну и устима подухвати песак у коме се налазе ситни љускари и други становници океана. Пошто има и „леворуких“ китова, ти примерци тело извију улево ■

2. Кад су му уста пуна, кит затвара чељусти и кроз зубе, који су налик густом чешљу, језиком гура муљ и воду напоље. Плен који се задржао на језику кит потом прогута ■

одбацује од својих скута, али не растаје се од њега док не напуни седам месеци. Тек је тада сигурна да њено „злато“ може да почне са самосталним животом.

У сигурности залива Сан Игнасио уточиште не налазе само женке и младунци, у те воде залазе и мужјаци и то углавном с једном намером – да се паре. Чин парења сивих китова један је од најнеобичнијих догађаја у природ-

ном свету од кога дословно застаје дах. Око женке која је спремна за пројужетак врсте, створи се дугачак ред удварача. Вода просто кључа док ове циновске јуноше настоје да допру до женке која дневно може да се пари и с више од пет мужјака.

Ако не стигну до женке, није неуобичајено да распомамљени мужјаци нервозно пливају око сисарке са суканом органом ружичасте боје, који је дугачак два метра. Неки од тих сивоња још нису спремни за оплодњу,

али као да учествују у мушкој игри „чији је већи“.

Треба упознати сиве китове да би се према њима опходило с већим разумевањем и поштовањем. Ипак они, готово непромењени, на овој планети обитавају око тридесет милиона година. Можда би од њих требало учити. Човек их већ вековима немилице тамани, а они ипак и даље људима прилазе без зазора, спремни да пруже руку – односно пераје – помирења ■

В. Софреновић

четрдесет пет

РАТНА ЛУКАВСТВА

Немачки аутомобили камуфлирани
у тенкове у Првом светском рату.

Аеродроми и утврђења од картона, војске које то заправо нису, протурање лажних вести и бројева... Кад треба преварити или надмудрити непријатеља, све је дозвољено

Енглески војници
с једним гуменим
тенком. Лажни
циљеви попут
ових често
су коришћени
у Другом
светском
рату.

Гусенице од уплетених грана: био је то један од начина спасавања у првом великом светском сукобу.

Макета јапанског тенка на острву Окинава у Другом светском рату.

НА МАШТИ СЕ ПОЗНАЈУ ЈУНАЦИ

Сукобљавање с непријатељем тренутак је кад не само да се пуца из свих оружја и примењује војна тактика већ, кад нешто крене наопако, могу да помогну и разни други трикови. Још су војсковође античких времена показивале велику лукавост. По грчком историчару Полибију, 217. године пре наше ере картагињански генерал Ханибал изненадио је код језера Тразимено римску војску, натеравши на њу усред ноћи две хиљаде грла стоке са запаљеном сламом и крпама на роговима.

Године 324. цар Константин навео је свог непријатеља Лицинија да помисли како ће саградити мост преко реке Ебро да би на ту страну развио напад. Но, убрзан рад војника на изградњи моста послужио је само да би се прикрио план изненадног напада на крилну одбрану Лицинијеве војске.

Од средњег века ратна лукавства користе се не само као тренутно надахнуће појединих генерала, већ као права стратегија. На пример, да би се непријатељ навео да одустане од напада, прављене су тврђаве које су изгледале неосвојиве, као што су учинили Венецијанци у Рагузи (Дубровник), где су направљене зидине од картона које су изгледале прилично уверљиво. Енглеске трупе које су 1513. године нападале Турне (у Белгији), угледале су високе зидине ко-

је су чувале град а за које нису знале да постоје: било је то заправо дугачко платно осликано као камено утврђење које је требало да сакрије прави распоред фламанских снага одбране.

Уосталом, понекад је и давање часне речи био начин да се непријатељ сурово изигра. У једном војном приручнику из 19. века пише да је око 1344. године у Ангулему (Француска) почео да се захуктава Стогодишњи рат. Град су браниле енглеске снаге под лордом Норвиком који је, пошто је видео да је француска војска која се спрема за опсаду надмоћнија, предложио њиховом команданту, војводи од Нормандије, предах за наредни дан будући да је реч о важном верском празнику. Војвода је прихватио примирје и дао реч да неће напасти Енглеze. Наредног дана Норвик је изашао кроз капију са својим трупама, али чим су Французи појурили да се лате оружја и зауставе га, енглески командант је подсетио француског на дату реч. Тако се извукао из опсаде и мирно одјахао кроз непријатељски логор.

Неколико векова касније, Енглеzi су опет показали свој смисао за блефираније. Године 1916, за време битке код Соме, да би натерао Немце да помере своје трупе ка Белгији, адмирал енглеске војске сер Реџиналд Хал наредио је да се у „Дејли мејлу“ објави вест о премештању британских трупа

Индијанци маскирани у жбунове 1800. године: на тај начин покушали су да побегну пред енглеским колонијалним трупима.

Индук дуж источне енглеске обале. Вест која је одмах достављена немачким шпијунима била је, наравно, лажна. Но, да би је учинио веродостојном, маштовити адмирал објавио је и друго издање листа у коме је није било, као да је неко намерно избацио, цензурисао.

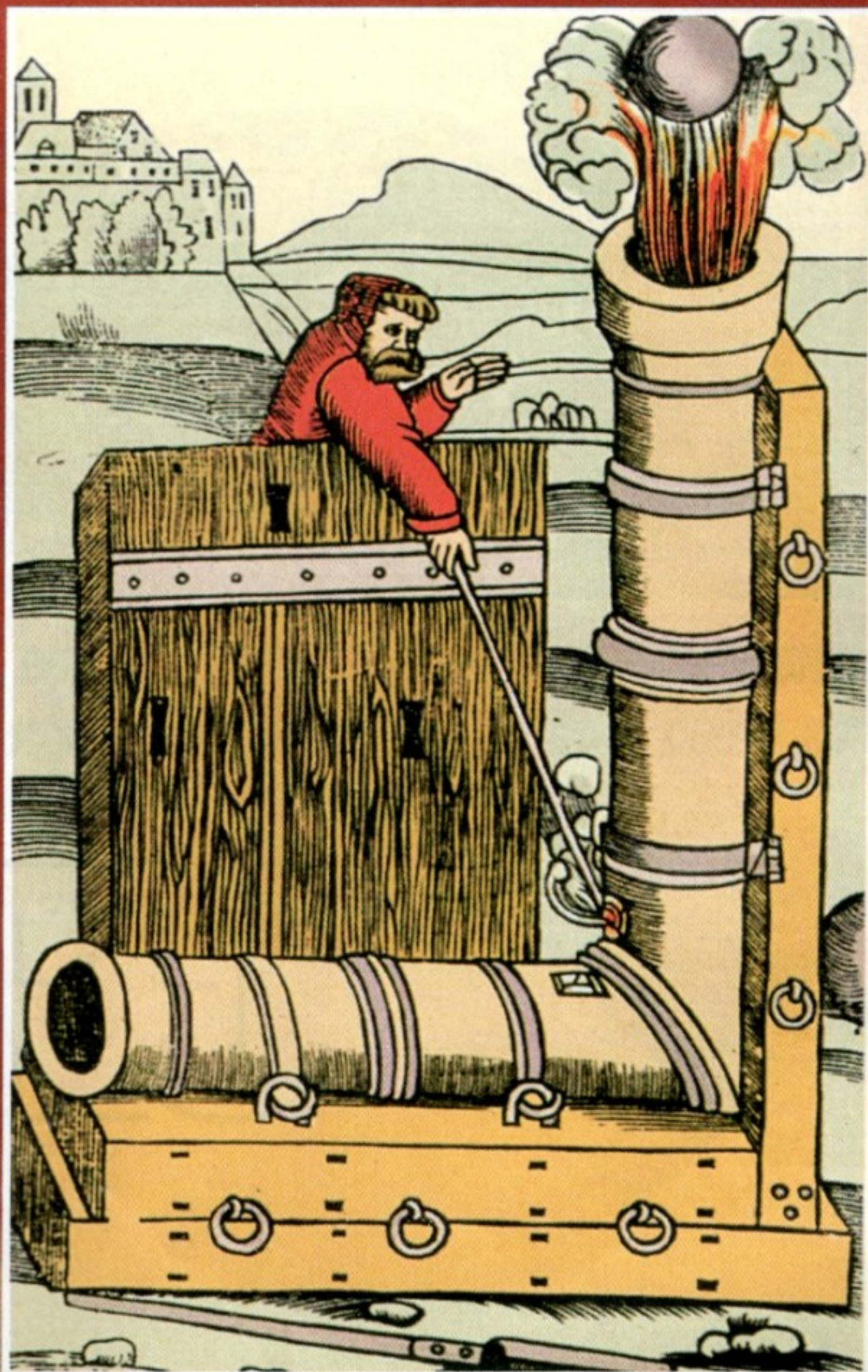
Исти трик искористили су Американци у Другом светском рату. Године 1944. намерно су пронели вест да је Прва армијска група Сједињених Држава, FUSAG (First United States army group), спреман за искрцавање код Калеа. Али, FUSAG је била лажна армија чији су тенкови, као доказ спремности за искрцавање, стварно били постројени, али су били направљени од гуме.

Енглези су приредили и најупечатљивије лукавство у Другом светском рату. Заузети борбама у северној Африци 1941. године, учинили су да нестане читава александријска лука у Египту. План је предложио професионални мађионичар Џаспер Маскелајн, који је замрачио праву луку, а у међувремену је саградио лажну, од дрвета, али са сличним осветљењем, и то усред пустиње. Кад су се непријатељски авиони приближили, светла лажног града погашена су па су немачки пилоти помислили (мада су им инструменти говорили супротно) да се налазе изнад циља. Права лука тако је спасена.

Сличан трик који су Немци покушали да изведу отприлике у исто време у Холандији, није успео. Да би заварали бомбардере савезничких снага, фирерови људи саградили су лажни аеродром са све хангарима, резервоарима за гориво, камионима и авионима. Но, педантни Немци толико су претерали у детаљима, толико су времена уложили у ову изградњу да су их шпијуни разоткрили а савезници на време сазнали за превару. Чим је лажни аеродром био завршен, један авион РАФ-а изручио је велику дрвену бомбу, ставивши им тако до знања да су им намере „прочитане” ■

З. М.

Справа за бомбардовање из 15. века премак је кратког топа из 16. века: испаливала је пројектиле каменице, али је била опаснија за тобцију него за непријатеља.

Четвороцикл митраљез модел је борног возила с којим се експериментисало почетком 20. века.

10 НЕУПОТРЕБЉИВИХ

1 ЕКРАНОПЛАН

Познатији под надимком „Чудовиште из Каспијског мора“, совјетски екраноплан био је чуван као најстрожа тајна. Јездио је по ваздушном џепу тик изнад површине воде и испод нивоа радара, тако да је могао да остане непримећен. Направљено их је свега неколико. Необичне грдосије нису одмакле даље од проба ■

2 СВЕМИРСКИ АВИОН ЗА МАРИНЦЕ

Пре неколико година, команда америчких морнарица предложила је пројекат „Сустаин“ (скраћеница енглеског назива за „Свемирски превоз и убацивање јединица“) који би, наводно, омогућио моринцима да стигну до било које тачке на планети за најдаље два сата. Од свега је остала само лепа презентација у програму „Power Point“ ■

3 АТОМСКИ АВИОН

Педесетих година прошлог века пронеле су се гласине да Совјети раде на авиону на нуклеарни погон. Успаничени Американци пожурили су с производњом сопствене летелице. Зачкољница је била у томе што би посада авиона била изложена смртоносним дозама радијације. Један од озбиљних предлога био је да их возе само старији пилоти ■

4 ПСИХОДЕЛИЈА

Годинама је америчка војска на сопственим војницима вршила огледе са ЛСД и другим опасним дрогама надајући се да ће тако наћи начин на који би се непријатељској војсци наудило без убијања људи ■

5 СУНЧАНИ ТОП

Нацистички научници смишљали су како да пошаљу у свемир одбијајућу површину која би Сунчеву светлост усмерила у смртоносни топлотни сноп. Савезнички инжењери сумњали су да Хитлерови научници то могу да изведу, и били су у праву ■

6 НУКЛЕАРНА БАЗУКА „ДЕЈВИ КРОКЕТ“

Током хладног рата у Европи је развијано необично оружје. Изгледа да нико није видео ништа лоше у нуклеарној бестрајној пушци чија је тачност била под великим знаком питања ■

7 ЕКСКАЛИБУР

Име легендарног мача краља Артура дато је свемирском оружју које би се покретало термонуклеарним путем, а слало би рендгенске зраке. Срећом, неко је на време увидео да слање хидрогенске бомбе у орбиту није баш најмудрија замисао ■

8 ШИШМИШ-БОМБЕ

У жељи да се Други светски рат што пре заврши, Пентагон је издвојио новац за развој бомби привезаних за слепе мишеве (у „Забавнику“ смо већ писали опширније о овој необичној замисли). Животиње би се сместили у таваницама јапанских кућа, а темпиране бомбе прикачене за њих експлодирале би у одређено време и изазвале масовне пожаре ■

9 КРСТАШ

Крсташ је могао да испали десет артиљеријских граната у минути, а дomet му је премашивао 30 километара. Било би то одлично америчко оружје за борбу против Совјетског Савеза који се распао читаву деценију пре него што је суперхаубица била завршена ■

10 ПАКЛОВ ПИШТОЉ

У 18. веку Енглеz Џејмс Пакл измислио је претечу митраљеза. Међутим, најнеобичнији детаљ везан за његов изум је муниција. Наиме, округле метке наменио је убијању хришћанских непријатеља, док је четвртасте предодредио за убијање Турака које је мрзео из дна душе и желео им је мучну смрт ■

ЗАШТО? КАКО!

КО ЈЕ ИЗМИСЛИО ХЕВИ-МЕТАЛ?

Овај музички род настао је у Енглеској крајем шездесетих година двадесетог века као следећи корак у развоју хард-рока. У почетку је то била мешавина блуза, психоделичног рока Џимија Хендрикса и битничког ритма група попут „Кинкс“ и „Ху“, која се потом претворила у жешћи и уврнутији стил. Израз „хеви-метал“, дакле „тежак метал“, вероватно потиче од нападних ритмова бубњара и соло егзибиција на електричним гитарама.

Прве групе које су се упустиле у овакав стил музицирања биле су „Лед Цепелин“, „Дип Парпл“ и „Блек Сабат“. Крајем седамдесетих година прошлог века хеви-метал почиње да прима утицаје панк-рока и постаје још сировији, што су најбоље показале групе „Саксон“ и „Ајрон Мејден“.

А ево и једне занимљивости: недавно истраживање на британском универзитету Варвик показало је да су млади који слушају хеви-метал у просеку паметнији. Изгледа да их већа интелигенција наводи на избор оваквог музичког рода који је одувек био синоним за протест против друштвених појава ■

Акробатски
скок певача
бенда „Ајрон
Мејден“ на
једном концерту
2005. године.

КАКО СЕ ПРАВИ И ЧЕМУ СЛУЖИ СОБА ИЗОЛОВАНОГ ЗВУКА?

Да би се спречило да звуци, па и они музички, пролазе кроз зидове просторија, соба се облаже посебним материјалима који је изолују и упијају буку. При изградњи кућа у неким земљама обавезно је прављење овакве изолације да комшије не би сметале једни другима.

При испробавању и вежбању инструмената или снимању плоча, посебно је важно да се звук не расипа и да у просторији нема еха: ово је једна таква соба у Лабораторији звука у Паризу.

Ово питање посебно је важно разрешити у случају да се неко бави музиком и да свакодневно вежба, што ће кад-тад изазвати нервозу околних станара. У том случају најбоље је позвати стручњака који ће одредити најбољи материјал за пригушивање буке. Сигурно сте већ видели да неки музичари који не зарађују довољно да би платили стручњака, зидове облажу картонима за јаја који прилично добро упијају звук ■

Виолончело и виолина од стакла, направљени у Јапану. Виолина кошта 115.000 евра.

ДА ЛИ ИНСТРУМЕНТ МЕЊА ЗВУК У ЗАВИСНОСТИ ОД МАТЕРИЈАЛА ОД КОГ ЈЕ НАЧИЊЕН?

Да, и те како! Наиме, сваки материјал има такве физичке и акустичке особине да утиче на ширење звучних вибрација. Такав је, на пример, случај с флаутом: постоје од дрвета, металне легуре (алпака, никл и сребро), сребра, злата, чак и платине. По грађи су потпуно исте, али производе веома различите звуке. И кад је реч о инструментима с резонаторском кутијом, дакле гудачким и неким жичаним, звук умногоме зависи од употребљеног материјала. Гитаре од палисандера производе топао, док оне од махагонија „сувљи“ звук. Виолине, виолончела, контрабаси и клавири направљени од различите врсте дрвета, па чак и истог дрвета различите старости, звуче другачије, а кад су од стакла звук је веома јасан и нежан ■

Музичар из „Бечког зелениш оркестра“ на концерту у Хамбургу 2004. године, који је имао назив „Поједи их“.

КАКВЕ ИНСТРУМЕНТЕ КОРИСТИ „БЕЧКИ ЗЕЛЕНИШ ОРКЕСТАР“?

Овај необични оркестар користи посебне инструменте направљене од свежег поврћа: флауте од шаргарепе, фруле од краставца, виолине од празилука, трубе од паприка, тамбуре од целера... Извођачи помоћу њих свирају класичну, џез, афричку или електронску музику. Пре сваког концерта чланови оркестра – осам музичара, један техничар звука и један кувар – иду на пијаци да би свако према својим потребама изабрао „инструменте“. Наиме,

они већ знају да је за постизање одређеног звучног распона потребна одређена величина, тврдоћа и свежина зелениша. Потом се повлаче у своје радне собе где сваки сецка, деље, буши, спаја своје инструменте. На пример, шаргарепа, тиквица и паприка праве једну врсту рога. После концерта готово ништа се не баца (сем дувачких инструмената): поврће се исецка и трпа у лонац, а кувар од њега прави укусну чорбу за исцрпљене музичаре ■

ЛАВА ИЗ КОЈЕ

ВИРЦИНИЈА ВУЛФ

ЖИВОТ ЈЕ БАЈКА

„СТРАХ ОД
СТВАРНОГ
ЖИВОТА
УВЕК МЕ
ЈЕ ДРЖАО
У МАНАСТИРУ.
И МНОГА ТА
ОГОВАРАЊА,
ТО ШТО САМ СЕДЕЛА
С МЛАДИЋИМА БЕЗ
ОБЗИРА НА ВРЕМЕ ДАНА
И НОЋИ, И ШТО СМО
ГОВОРИЛИ ШТА НАМ
ПАДНЕ НА ПАМЕТ,
ТО ЈЕ СВЕ БИЛО СИТНИЦА...”

ПИШЕМ...

РЕКЛА

ЈЕ

ВИРЦИНИЈА
ВУЛФ

ВЕЛИКЕ ГРУПЕ ЛЈУДИ
НИКАДА НИСУ ОДГОВОРНЕ
ЗА ОНО ШТО ЧИНЕ.

СМИСАО ЗА ХУМОР ПРВА ЈЕ СТВАР КОЈУ ЧОВЕК
ИЗГУБИ У СТРАНОМ ЈЕЗИКУ.

СВАКО ОД НАС ДРЖИ СОПСТВЕНУ ПРОШЛОСТ
ЗАТВОРЕНУ У СЕБЕ, КАО НАПАМЕТ НАУЧЕНУ
КЊИГУ, А ПРИЈАТЕЉИМА ЈЕ ДОЗВОЉЕНО ДА
ПРОЧИТАЈУ САМО ЊЕН НАСЛОВ.

ЖЕНА ТРЕБА ДА ИМА
НОВАЦ И СОПСТВЕНУ
СОБУ АКО ЖЕЛИ
ДА ПИШЕ РОМАНЕ.

НЕ МОЖЕ СЕ ДОБРО
МИСЛИТИ, НИ ДОБРО
ВОЛЕТИ, НИТИ ДОБРО
СПАВАТИ, АКО СЕ
ДОБРО РУЧАЛО.

ЖИВОТ ЈЕ САН
ИЗ КОГА СЕ БУДИМО
УМИРУЋИ.

Вирцинија Вулф била је врло висока и танка жена из дуженог лица. Године 1927. британски лист „Ивнинг стандард“ доделио је тада четрдесетпетогодишњој књижевници посебно признање – награду за највишег женског писца! Да ли јој је та необична награда годила или сметала? Са ове временске удаљености можемо само да нагађамо. Извесно је да је од најранијег детињства Вирцинија себи наметнула најузвишеније уметничке узорне које се трудила да досегне својим делом. У томе је без сумње успела. Ипак, без обзира на то, постојали су тешки тренуци кад би пожелела да све оконча пре него што крај природно дође. Али, кренимо редом.

Едлин Вирцинија Вулф рођена је као Вирцинија Стивен у Лондону, 25. јануара 1882. године, као друга кћерка сер Лезлија Стивена, критичара, уредника „Речника националне биографије“ и Џулије Принсеп Дакворт. Нажалост, Џулија је умрла кад је будућој књижевници било само тринаест година. Осим старије сестре Ванесе, Вирцинија је имала и млађу браћу Едријана и Тобија. С њима су живела и деца из очевог и мајчиног претходног брака.

Читање и писање

У окриљу имућне интелектуалне породице, девојчица готово да и није похађала школу.

Међутим, то не значи да није вођена најстрожа брига о њеном образовању. Напротив. Под сталним надзором оца и мајке, девојчица је читала и учила. Дакле, од самог почетка, Вирцинијино детињство било је необично. Осим браће и сестара, другу децу безмало није ни виђала. Била је окружена књигама и то је било све: пред њом се указивала судбина коју је било тешко прекренути – писање и стално понижање у себе. Да би употпунила образовање, Вирцинија је касније на Кингс колеџу похађала часове старогрчког и латинског. Одвојеност од стварног света, претерана осетљивост, вероватно и породично наслеђе, а свакако и смрт мајке, учинили су своје – почела је да се жали да у глави чује гласове. Први нервни

слом доживела је у тринаестој години. Већ тада упутила је себи питање које неће престати да је прогања до краја живота: да ли уопште можемо да не повређујемо друге људе?

Вирцинија Стивен почела је да ради као новинар, спољни сарадник, тачније књижевни критичар „Гардијана“ и других дневних листова, а у вечерњим часовима запосленима је предавала историју и енглески језик на Морли колеџу. Касније, од 1917. године, са својим супругом Леонардом Вулфом, основала је издавачку кућу „Хогарт прес“ (која је, између осталог, штампала и дела Сигмунда Фројда), али се 1938. године одрекла учешћа у том издавачком подухвату у корист Џона Лемана.

Леонард Вулф и Вирцинија Стивен на дан веридбе, 1912. године.

Вероватно најистакнутија чланица уметничке Блумсбери групе (назване по лондонском насељу где је већина чланова живела), Вирцинија је написала дела која су ушла у историју књижевности: „Излет на пучину“ (1915), „Џејкобова соба“ (1922), „Госпођа Даловеј“ (1925), „Орландо“ (1928), „Сопствена соба“ (1929), „Таласи“ (1931), „Између чиновна“ (1941)... Ту је и пет томова дневника, шест томова писама, бројне критике и прикази...

Групу Блумсбери чинили су млади мислиоци који су се дружили најпре током студија у Кембриџу, а од 1906. године у срцу Лондона, у елегантним уметнички опремљеним становама отмене четврти Блумсбери. Уз Вирцинију, Ванесу и

Вирцинија Вулф:
„Поледајте живоћ
изнујра...“

Едријана, ту су били и естетичар и сликар Роџер Фрај, филозоф Берtrand Расел, књижевници Е. М. Форстер, Литон Стрејчи, Клајв Бел, Леонард Вулф и Саксон Сидни-Тарнер. Грађански Лондон згражавао се због слободоумних идеја чланова овог покрета које су одударале од строгих викторијанских начела. Вера у појединачно искуство и разум била је основа њиховог става. Истицали су и своју приврженост медитеранској Европи, култури Грчке и Италије. Жестоко су критиковали викторијанско и едвардовско доба са свим верским ограничењима, уметничком, друштвеном, па и сексуалном уштогљеношћу. Блумсберијевци су били противници рата и борци за једнакост међу половима. До Другог светског рата, до када је овај покрет и постојао, остали су ипак један прилично затворен свет одабраних који је са извесне аристократске удаљености посматрао шта се дешава у таквом стварном свету.

„Поледајте изнујра у живоћ и он ни издалека није такав. Истицајте за тренућак једну обичну свест, једној обичној дана. Свести прима неизмерно мноштво утисака, безначајних, фантастичних, неухватљивих, или урезаних оштрицом челика. Са свих страна долази непрекидан пљусак безбројних атома; и док падају, док се уобличују у живоћ понедељком и уторком, најлакше није на оном месту на коме је био некада; важан часак није овде, негде тамо; тако да, кад би писац био слободан човек, а не роб, кад би могао да пише оно што жели, а не оно што мора, кад би могао да заснује своје дело на властитим осећајима, а не на конвенцијама, не би било ни зајетља, ни комедије, ни трагедије, ни љубавној мотиви, ни катастрофе збој усвојеној стили, и можда ни једно једино дуње не би било пришивено онако како би то желели кројачи из Бонд стрита“, написала је Вирцинија Вулф образлажући књижевни поступак касније назван романом тока свести.

Удаја и пријатељства

Одбивши 1909. године понуду да се уда за новинара и књижевника Литона Стрејчија (који је иначе био хомосексуалац), а затим и Хилтона Јанга, као и диплома-

РЕКЛА

JE

ВИРЦИНИЈА ВУЛФ

СУШТА ЈЕ ИСТИНА ДА ЈЕ
ПОЕЗИЈА ТОЛИКО ЉУПКА
ДА ЈЕ НАЈБОЉА ПРОЗА
УВЕК ПРЕПУНА ПОЕЗИЈЕ.

ДОСАДА ЈЕ ЦАРСТВО
ЧОВЕКОЉУБАЦА.

ШТО ЧОВЕК ВИШЕ СТАРИ,
СВЕ ВИШЕ ВОЛИ
НЕПРИСТОЈНОСТ.

ЛЕПОТА СВЕТА СКРОЈЕНА ЈЕ
НА ДВА НАЧИНА: НА РАДОСТ
И НА ТЕСКОБУ, ТАКО ДА НА
ДВА ДЕЛА РАЗДИРЕ НАШЕ СРЦЕ.

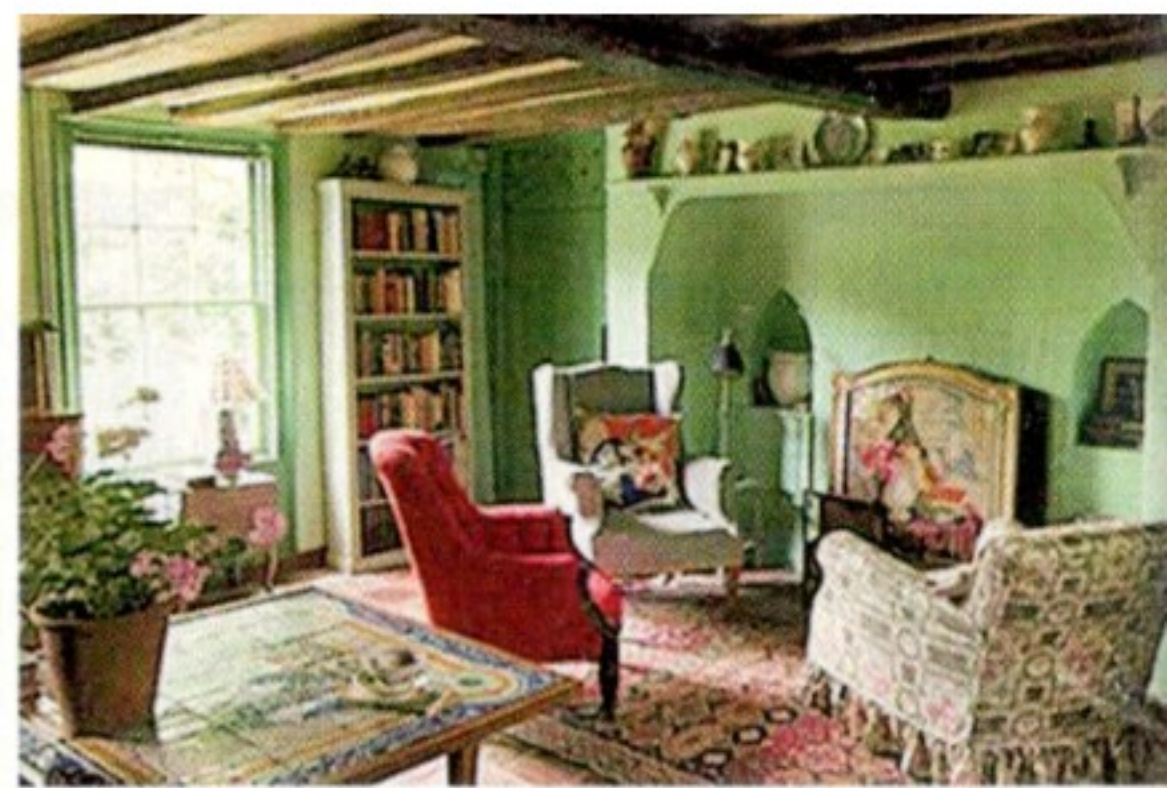
ПРИЈАТЕЉСТВО ЈЕ КАО
УМЕТНИЧКО ДЕЛО: БОЛАН
ПРОЦЕС КОЈИ ОЗНАЧАВА
МЕШАЊЕ СОПСТВЕНИХ
ЗАМИСЛИ СА ЗАМИСЛИМА
ДРУГИХ.

ЖИВОТ НИЈЕ НИЗ
СИМЕТРИЧНО ПОРЕЂАНИХ
СВЕТИЉКИ НА КОЛИЦИМА,
НЕГО ПРОЗРАЧНИ ОРЕОЛ,
ПОЛУПРОВИДНИ ВЕО КОЈИ НАС
ОКРУЖУЈЕ ОД ПОЧЕТКА ДО
КРАЈА НАШЕ СВЕСТИ.

„Калуђерска
кућа” у Сасексу,
данас музеј
посвећен
књижевници.

Портрет
Вирциније
Вулф (рад
Роџера
Фраја)

Дневна соба у кући
Вирциније Вулф

власница била књижевница
Елизабета Барет Браунинг.

Почетак Другог светског рата узнемирио је списатељицу коју су прихватили и читаоци и публика. Била је убеђени пацифиста. Почетком пролећа 1941. године, тачније 28. марта, истрчала је из куће у Сасексу где је повучено живела са супругом Леонардом Вулфом и послугом. Упутила се према реци Уз. Тамо је по свој прилици напунила џепове камењем и, у наступу још једног таласа душевног растројства, препустила се правим, воденим таласима. Њено тело нашли су тек три недеље касније. Имала је педесет девет година. Кад је кремирана, посмртни остаци Вирциније Вулф закопани су испод једног бреста поред породичне куће симболичног назива „Калуђерска кућа” (Monks House), крај града Родмела у Сасексу. Леонард Вулф поживео је до 1969. године, а онда је и његов пепео расут на истом месту.

Леонарду Вулфу Вирцинија је упутила последње, грозничаво и нервозно исписане редове у којима се можда не може препознати стил велике списатељице, али свакако особа која тешко опстаје и издржава у стварном свету:

„Најдражи,
ситурна сам да поново лудим. Ситурна сам да не можемо поново да се суочавамо с још једним од оних језивих тренутака. Почињем да чујем гласове и не успевам да се усредсредим. Дакле, чиним оно што ми изгледа да је најбоље да се учини. Ти си ми подарио највећу моћну срећу. У сваком смислу, био си оно што један човек може да буде. Знам да ти упробашћујем животи. Знам да би без мене могао да радиш и радио би, знам... Видиш, не успевам ни да напишем како ваља ни ове реченице... Желим да ти кажем да теби дуђујем сву животну срећу. Био си бескрајно стирљив са мном. И невероватно добар. Све ме је напустило осим извесности твоје добротје. Не могу да наставим да уништавам твоју животи. Не верујем да две особе могу бити срећније више него што смо нас двоје били” ■

Мирјана Ођановић

ПОДНИКНИ
ЗАБАВНИК

11. 7. 2008.

ту Сиднија Ватрелоа, 1912. године Вирцинија се удала за школског друга свог брата Тобија. Био је то политиколог Леонард Сидни Вулф, две године старији Јеврејин и интелектуални аристократа баш као и она, али, за разлику од ње, без пребијене паре. Леонард и Вирцинија од почетка су се добро разумели. Ипак, ни то јој није помогло да стекне душевни мир. У писму композиторки Етел Смит, готово двадесет година касније (1930. године), написала је:

„А онда сам се удала и штад ми је мозак прснуо као киша вајромета. Лудило је стварно као искуство, уверавам те. А не би требало с презиром да се односимо према њему. У тој лави још увек налазим највише ствари о којима пишем. Оно из човека испљачује све уобличено, коначно, а не цеди само, као што то чини здрав разум.”

Будући болесна, ни Вирцинија ни Леонард нису желели да имају децу. Њихов брак лично је на одано пријатељство. Вирцинија је годинама одржавала пријатељску и љубавну везу са списатељицом и песникињом Витом Саквил Вест, необичном дамом племенитог порекла и крајње неуобичајеног понашања. Управо овој песникињи и

преданој вртларки, Вирцинија Вулф је посветила роман „Орландо”. И савременици и историчари књижевности често су говорили о хомосексуалној природи овог пријатељства, као и других „женских” пријатељстава списатељице. Неку врсту одговора и објашњења дала је сама Вирцинија, описујући своје бојажљиво али одлучно скидање окова викторијанских предрасуда кад је реч о међуљудским односима:

„С братиом Едријеном основала сам посебно домаћинство, а Ванеса се удала и ја сам била прилична пустиоловка за то доба. Односно, сексуално смо били врло слободни. Међутим, ја сам сексуално увек била кукавица, никада нисам прелазила планине са трофовима, ништа сам почувљала све живојно цвеће на једну томицу. Страх од стварној животи увек ме је држао у манастиру. И многа шта оговарања, што што сам седела с младићима без обзира на време дана и ноћи, и што смо говорили шта нам падне на памет, што је све било ситница...”

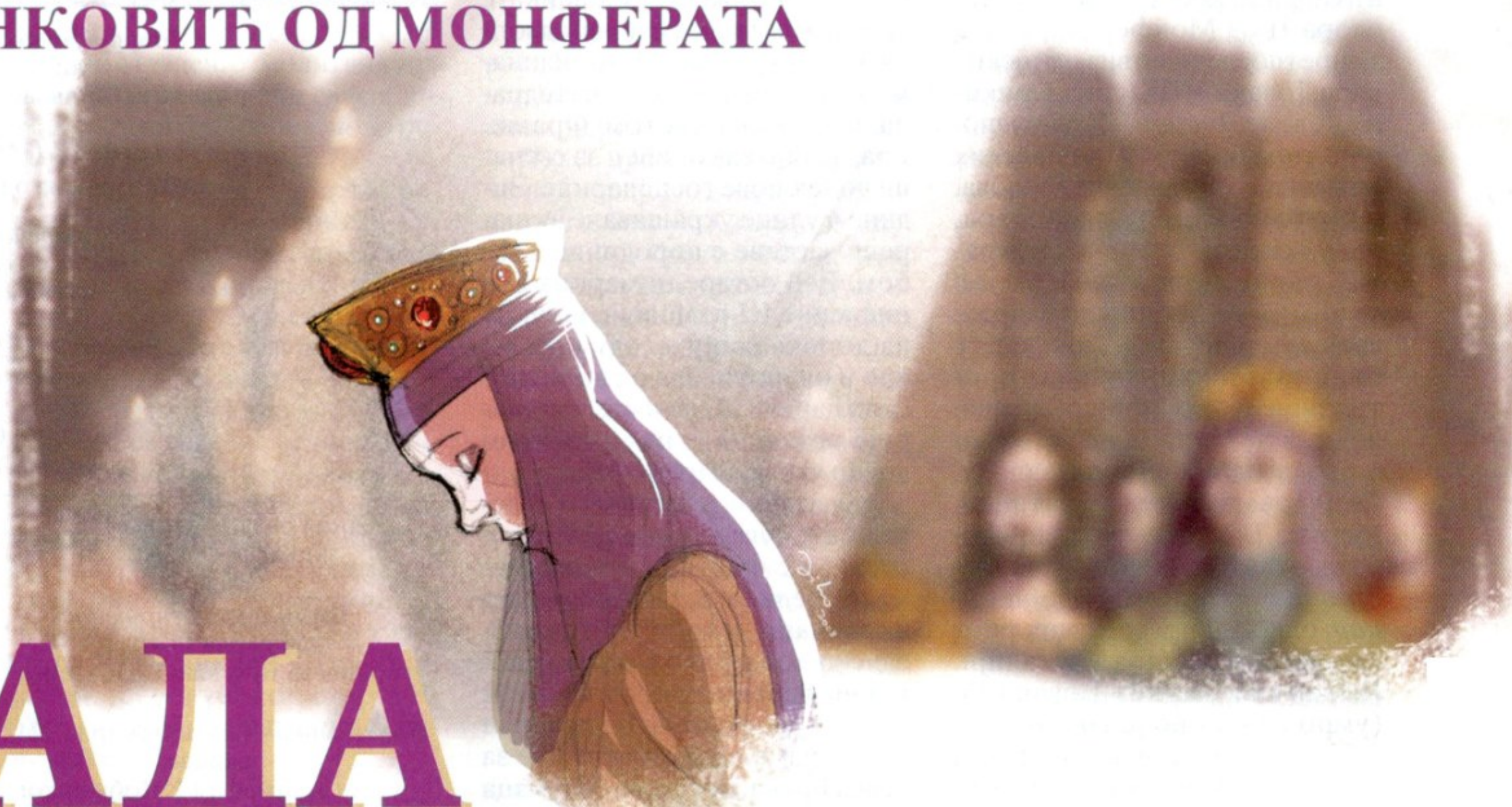
И заиста, после смрти оца (1904) Вирцинија је живела с браћом и сестром Ванесом на Гордон скверу, у лондонској четврти Блумсбери. Иначе, борац за права жена, Вирцинија се ужасавала одлазака у куповину и презирала све женске послове. Зато је увек имала кувару и служавке како кућне послове не би морала сама да обавља.

педесет четири

КАКО СУ НАШИ ВЛАДАЛИ СВЕТОМ

МАРИЈА БРАНКОВИЋ ОД МОНФЕРАТА

Јутро је било магловито тог 8. јула 1485. године, али се већ након првих сунчевих зрака магла подигла и град заблеснуо у свом летњем сјају. Од изласка сунца, Инсбрук је врвео. Свечаност венчања српске принцезе, као и присуство самог цара привукли су многе витезове и господу. Маса народа, увек жељног значајних збивања и лепих догађаја, гурала се око катедрале. Кад зазвонише моћна звона, облак голубова подиже се ка небу поздрављајући брачну поворку. И као што то

МЛАДА ЗА МАРКИЗА

увек бива, све очи бежу упрте у витку прилику младе, сву у свили и брокату. Била је то врло лепа девојка, отмених покрета, светле пути, сјајних црних очију, смеђе косе која је по моди тога доба била умотана око главе и прекривена дугим велом. Преко нежних, дугих руку носила је богато извезену тунику, опшивену златним концем.

Док се бескрајно понављао „Те Деум” и молитве Богородице, Марија се присеђала живота на имању своје тетке, цељске грофице Катарине – у замку Белградо (тј. Београд), у Фурланији. Тешко је у то доба живела породица бившег деспота Стефана, сина великог Ђурђа Бранковића. Пред смрт, у једном писму Дубровчанима Стефан *Слепи* записао је како „ни на чем нисам имал у мом убојом дому учинити тиештамент, ни злата ни сребра, ни покуђа, што бих оставио Анђелини з гечицом...” Након година потуцања, од арбанаских планина до Венеције, од Беча до Фурланије, оставио је породици само уздање у Бога и углед породичног имена. Ипак, памтила је са сетом Марија своје детињство, безбрижне игре с браћом, пажњу и нежност родитеља. Након деспотове смрти (9. октобра 1476), Ангелина с децом преселила се у замак Вајстерфал у Корушкој, где је уживала гостопримство цара Фридриха III од Хабзбурга.

Те, 1485. године кад се Марија удала, окренула се набоље судбина целе породице. Из Угарске је стигла вест да је пре-

У њудима младе кнеиње Марије Бранковић комешала су се различита осећања.

Пријатно узбуђење збој новој живој која је чека било је помешано са сејом збој скорој одласка од њородице

минуо њихов рођак, српски титуларни деспот *Змај Ођени* Вук и да краљ Матијаш Корвин позива последње Бранковиће – Ђорђа и Јована – да дођу у Срем да преузму породичне титуле и оно што је преостало од наслеђа. И док је, праћена мајком, старијим братом и малом свитом коју је опремио цар, Марија јездила ка својој новој домовини у Италији, нико у породици није сумњао да је за промену њихове судбине најзаслужнији био покојни деспот који је и даље бдио над њима. У то време Стефан *Слепи* већ је био проглашен за светог. Његове мошти, које су свуда носили са собом, чиниле су највреднији део породичне оставштине.

Византинци у Италији

Област Монферато налази се на северозападу Италије, северно од Ђенове, укљештена између Савоје и подручја Миланског војводства. За време пута кроз Ломбардију, Марија је била у прилици да види сјај и лепоту ренесансних градова Венеције, Вероне, Падове, Милана и других. Зауставивши се код војводе од Милана, моћног суседа Монферата, мала српска поворка могла је да сретне и једног необичног војводиног саветника по

имену Леонардо да Винчи. Током пута, италијански пратиоци приповедали су славу историју маркиза од Монферата. Породица је припадала највишем племству Апенинског полуострва и Римско-немачког царства. Маркизи су посебно постали чувени у току крсташких ратова у 12. веку. Четири брата – синови маркиза Вилима VI (Гуљелма, Гијома) – запамћена су од Цариграда до Јерусалима. Двојица су женидбом постали краљеви Јерусалима (Вилим VII *Дуги мач* и Конрад), а њихова деца такође су владала том крсташком краљевином. Јерусалимски краљ Конрад од Монферата настрадао је (1192. године) као жртва по злу чувених *асасина* – исламске секте. Друга два брата од Монферата направила су каријеру на византијском двору, ородила се с царем и добила титуле ћесара. Марију је највише занимала повест о грофу Бонифацију од Монферата, вођи Четвртог крсташког рата. Гроф је предводио крсташку војску која је успела 1204. године да освоји Цариград и створи краткотрајно *Латинско царство*. Након тога, Бонифације од Монферата постао је краљ Солунског краљевства, али је у борбама с

Бугарима 1207. године настрадао. Међутим, титула краљева Солуна преношена је и даље из генерације у генерацију грофова од Монферата, све док се њихов последњи потомак – Јоланда (у православљу Ирина) није удала за цара Андроника II Палеолога. Тиме се ова титула „вратила” тамо где је и припадала – у Византију. Амбициозна царица Ирина од Монферата настојала је да својој деци обезбеди владарске круне. Кћерку Симониду удала је за српског краља Милутина. Покушала је, без успеха, да убеди српског зета да круну остави Симонидином брату. Најмлађем сину Теодору наменила је наслеђе својих предака – маркизат Монферато. Тако је необичном игром историје један византијски принц – Палеолог – постао наследник и настављач породице која је у претходним вековима играла видну улогу у рушењу Византије.

Теодор Комнен Дука Анђел Палеолог, син византијског цара Андроника II и царице Ирине, отишао је 1306. године на Апенинско полуострво, прихватио врховну власт римско-немачког цара, прешао у католичанство и, уз нешто борбе с конкурентима, постао маркиз од Монферата. Тиме је засновао италијанску грану царске породице Палеолог. Женидбеним везама породица се брзо италијанизовала. Потомци византијских царева носили су имена Ђовани, Ото, Ђанђакомо, Бонифације. Ипак, никада нису заборавили своје високо порекло и везе у

Константинопољу. Тако се 1421. године Софија, кћерка маркиза Теодора II од Монферата, удала за претпоследњег византијског цара Јована VIII (сина Српкиње Јелене Драгаши). У сложеној политици бројних италијанских државица и независних градова, у борбама између папе, цара, напуљског и француског краља, маркизи од Монферата с муком су се борили да задрже своје место и углед. Понекад су били савезници, понекад противници својих моћних суседа, војвода од Милана, на истоку, и војвода од Савоје, на западу. Одликовали су се као ратници. Маркиз Ђанђакомо од Монферата, отац Маријиног мужа, постао је и царски *генерални викар*, односно представник римско-немачког цара у Италији. Његов син, маркиз Ђовани IV (умро 1464) био је *condottiero* (војсковођа) у венецијанској војсци. Други син, Гуљелмо (Вилим) VIII заповедао је војском миланских војвода.

Последњих година пред Маријину свадбу, основно питање везано за Монферато тичало се наслеђа маркиза Бонифација III (или IV) који се већ два пута женио, али није имао законите деце. Сципиона, јединог, ванбрачног, сина његовог брата Ђованија IV, мучки је убио један рођак, гроф од Салуца, који се надао да ће тако да наследи маркизат. Лози италијанских Палеолога претило је нестајање. Наслеђе су вребале и моћне војводе од Савоје. Женидбом младом Маријом Бранковић, шездесетогодишњи маркиз Бонифације III надао се да ће обезбедити наследнике и тако спречити даље борбе око Монферата.

Маркиза од Монферата

Октобра 1485. године, након дугог путовања, Марија Бранковић и њена пратња стигли су

у престоницу Монферата, град Казале. Био је то леп градић од неколико хиљада становника, с уредним улицама и новим дворцима, окружен високим зидинама које је надвисивала катедрала посвећена светом Фрањи. Град је био сав окићен за свечани дочек нове господарице. Зидине и улице украшавале су шарене заставе с породичним грбом. Већ остарели маркиз Бонифације III изашао је пешице да дочека своју младу која је, као и он, потицала од византијских царева. Лепа и отмена Марија оставила је на мужа врло добар утисак. Пред младину поворку изашла је и свечана делегација најугледнијих грађана и госпођа с пригодним поклонима. Уследила је, затим, прослава венчања, у којој је у то ренесансно доба учествовало целокупно грађанство, уз песме и игре на двору, свечане поворке по улицама, црквене службе за успех брака, представе глумаца пред катедралом, свирке, богато јело и пиће, чашћавање и дељење поклона. Бранковићи су донели и Маријин мираз од 10.000 дуката. Само су млада мајка и брат знали с каквом је муком осиромашена породица успела да сакупи колико-толико пристојан мираз, чему су вероватно помогли и цар Фридрих, Дубровчани, као и тетка, бивша султанија, по којој је Марија и добила име.

Дође најзад и тренутак растанка са српским пратиоцима. Стегнутог срца, очију пуних суза, Марија се загрлила с мајком и братом последњи пут, молећи их да јој често пишу. Гледала је затим дуго са зидина Казалеа у правцу где су нестале њихове силуете. Слутила је да их више никада неће видети.

Стари маркиз и млада принцеза Бранковић имали су складан брак. Већ годину након венчања, 10. августа 1486. родио се

Марија Бранковић – предак Луја XVI и Марије Антоанете

наследник. Крштен је као *Гуљелмо Ђовани Лазар* (будући Гуљелмо/Вилим IX или XI), добивши тако, уз друга имена, и име чувеног мајчиног претка, мученика с Косова. У јануару (20) 1488. године Марија је родила још једног сина по имену Ђанђорђо Себастијано. Маркиз Бонифације могао је да одахне. Наслеђе куће Монферато било је обезбеђено. Шта је могла да осећа млада маркиза? Вероват-

но је била поносна што је испунила дужност супруге и обезбедила продужење старе, царске лозе. Њена осећања према мужу, који је био у годинама које би имао њен покојни отац, сигурно су била помешана. Поштовала га је и ценила као неког ко јој је омогућио углед и положај и био отац њене деце. Али, младост за љубав тражи младост. У том галантном ренесансном друштву, млада мар-

киза била је стално окружена лепим, углађеним, страсним племићима и дворанима. Искушење је вребало на сваком кораку. Ипак, како би могла кћерка једног свеца и строге, побожне Ангелине, прекршити брачни завет? Марија се посветила деци, политици и вођењу земље. Понекад би се присетила дијка Младена. Своја осећања чувала је дубоко у себи.

С годинама, Бонифације је све више поболевао, посвећивао се вери и задужбинама, а свакодневне владарске послове остављао је младој супрузи. Последње године живота уопште није владао. Бавио се писањем породичне хронике и филозофско-верских текстова. У то доба Марија је морала да се супротстави покушајима моћног миланског војводе Лодовика Мора да Монферату одузме неке поседе, попут значајног утврђења Монкалво (1491). Маркиз је умро у марту 1494. године, одредивши у тестаменту да његова супруга буде једини регент с пуним овлашћењима до пунолетства његових синова. Изнак даровите породице и способних владара, Марија се показала као снажна, окретна и племенита господарица Монферата. Нажалост, није много надживела мужа. Умрла је млада, 27. августа 1495. године, не напунивши тридесет година. Сахрањена је поред супруга у катедрали Светог Фрање у Казалеу.

Тужна вест стигла је с великим закашњењем Бранковићима у далеком Срему, вероватно преко неког венецијанског или дубровачког трговца. Мајка Ангелина и браћа окупили су се у манастиру Светог Георгија у Купинову да уз молитве запале свеће за покој Маријине душе. Присећали су се, прошло је више од

десет година од њене свадбе и последњег виђења. Сада је била на небу, поново у очевом наручју. Негде у мраку цркве туговао је дијак Младен. У молитви у цркви чули су се и дечји гласићи – кћерке деспота Јована, ново поколење Бранковића.

Након Маријине смрти, регент малолетном маркизу Гуљелму IX (до 1499) постао је Маријин ујак Константин Комнин Аријанит (Ангелинин рођени брат), који је и до тада, уз нећаку, имао важну улогу у Монферату. Године 1495. Константин се оженио једном ванбрачном кћерком маркиза Бонифација III. Као потомак арбанаских, српских и епирских господара Балкана, носио је титуле *принц од Македоније* и *војвода Ахаје*. Добио је и титулу царског викара у Италији. Умро је у дубокој старости (1530. године) оставивши бројно потомство.

Последњи од Палеолога

Као да су били означени прстом судбине, мушки потомци маркиза Бонифација III и Марије Бранковић умрли су млади. Маријин син Гуљелмо (Вилим) IX (или XI по другим „рачуницама“) владао је до 1518. године. У његово доба вођени су велики ратови око војводства Милана и превласти у Италији између царева Хабзбурга и француских краљева. Оженивши се 1508. године Аном од Алансона, из француске владарске династије Валоа, Гуљелмо IX изабрао је француску страну. Учествовао је и у чувеној бици код Марињана 1515. године, у којој је француска војска победила швајцарско-миланске снаге. Наследио га је четворогодишњи син Бонифације IV, у чије је име као регент владала његова мајка. Бонифације

је погинуо несрећним случајем, павши с коња, кад је имао само 18 година (1530). Наследио га је стриц Ђанђорђо, други син Марије Бранковић. Пошто је био млађи син, по обичају великашких породица тога доба, Ђанђорђо се прво посветио свештеничкој каријери. Године 1517. постао је и бискуп Казалеа. Међутим, након братовљеве смрти, Ђанђорђо се одрекао свештеничке одежде. Поставши маркиз Монферата, решио је да се ожени, како би, слично свом оцу, бар у зрелим годинама обезбедио законитог наследника. Међутим, било је касно. Умро је 30. априла 1533. године, у 45. години, само дан након што је његова званична супруга, кћи напуљског краља, стигла у Монферато. За њим је остао један ванбрачни син (по имену Фламинио Палеолог) који, међутим, није могао да наследи титулу маркиза.

Након нестанка последњег законитог мушког изданка династије Палеолог-Монферато, дошло је до уобичајене борбе за наслеђе између многобројних претендената. Најспретнији и најјачи показао се Федерико II Гонзага, војвода од Мантове, који је био ожењен нећаком последњег маркиза Маргаретом од Монферата (кћерком Гуљелма IX и унуком Марије Бранковић). Федерико II Гонзага био је права ренесансна личност, достојна свог кума, знаменитог ратника, убице и тровача Цезара Борџије (брата још познатије Лукреције Борџије). Федерико Гонзага прво се оженио старијом кћерком маркиза од Монферата која се звала Марија, још кад је она имала само осам година. Међутим, неколико година касније, кад је помислио да више неће моћи да наследи Монферато, раскинуо је брак под из-

говором да је његова супруга покушала да отрује његову љубавницу. Кад је, међутим, 1530. године настрадао млади маркиз Бонифације IV од Монферата, Федерико Гонзага затражио је брже-боље да његов брак с Маријом од Монферата буде обновљен. Али, Марија је ускоро умрла. Тада се војвода Федерико оженио њеном млађом сестром Маргаретом и после дуге борбе постао маркиз од Монферата. Највећа предност Федерика II Гонзаге пред конкурентима за наслеђе састојала се у чињеници да је био војсковођа моћног цара Карла V од Хабзбурга. Породица Гонзага – војвода од Мантове владала је Монфератом све до 1708. године. Након тога ова област је подељена између Аустрије и Савоје ■

Душко Попандић

Илустровао Тихомир Челановић

За оне који
желе да сазнају
нешто
више

душко попандић

ДИНАСТИЈЕ
КОЈЕ СУ ВЛАДАЛЕ ЕВРОПОМ

Милан

МОЋ И НЕМОЋ

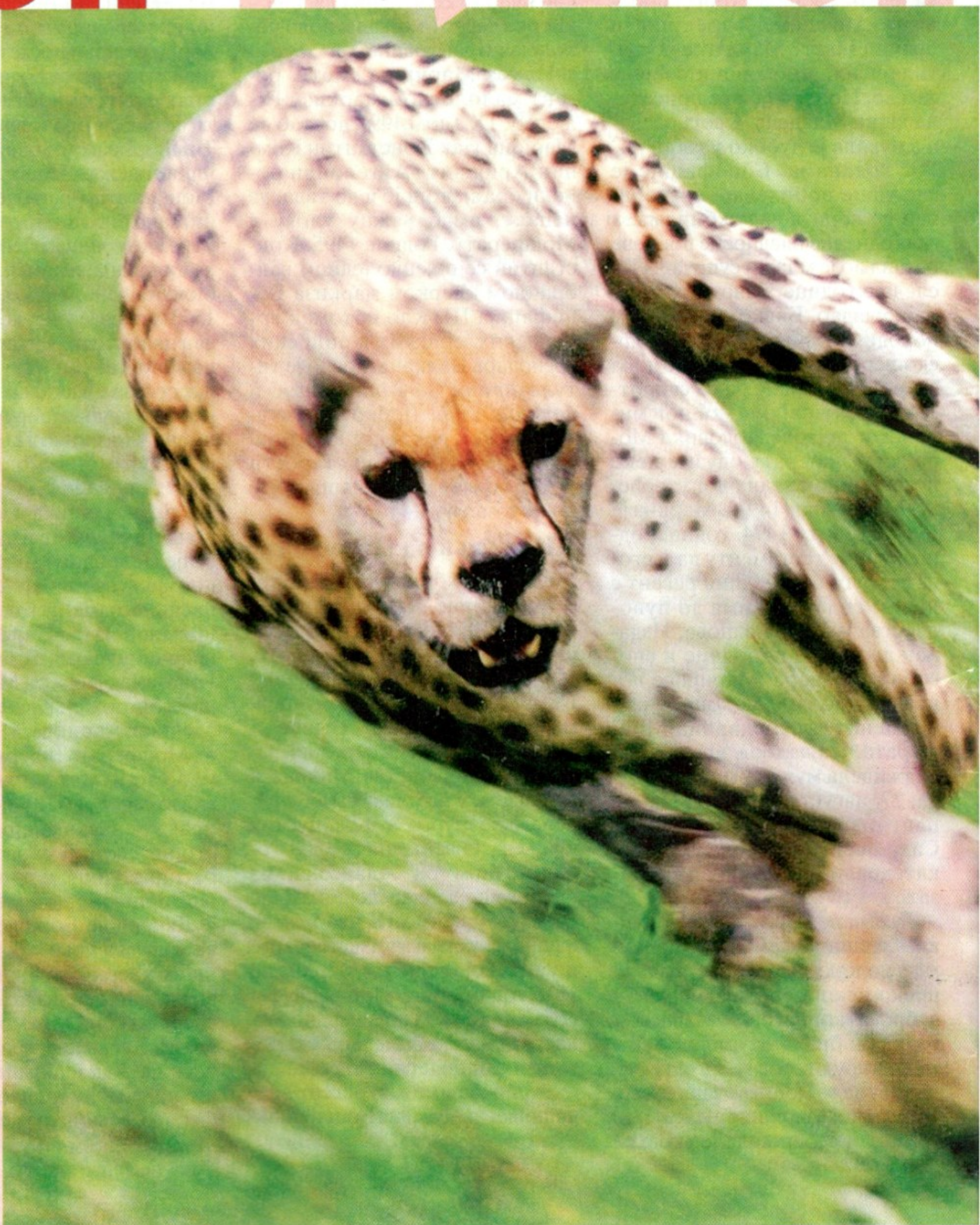
Кад је природа у питању, сумње не би требало да буде. Ипак, неке одлике које су додељене појединим животињским врстама научници су довели у питање

НАЈБРЖИ, А БЕЗ СНАГЕ

Најбржа копнена животиња је гепард, латински *Acinonyx jubatus*, становник афричког континента. Ова дугонога грабљива мачка, тешка око шездесет килограма, висока око 70 и дугачка до 140 центиметара, може да трчи брзином од око 105 километара на час. Научници су израчунали да за три секунде развија брзину до 110 километара на час, брже од било ког тркачког аутомобила. Задивљујуће, али...

Гепард том брзином може да трчи само на кратке стазе, најдуже 460 метара, највише 20 секунди. За дуже и више нема снаге. Срце животиње достигне 160 откуцаја у минути и она одустаје од трке чак и за пленом. Великој мачки потребна је тежина већа од 60 килограма да би издржала, односно више материја у телу које би јој биле покретачка снага. Зато гепард у лов иде ноћу или пред зору, прикрада се плену и покушава да га стигне на краткој стази. Дневно поједе око 2,5 килограма меса, воду често и данима не пије.

У природи је преостало још око 3000 примерака гепарда. У програму су заштите ■

ПЛАВО, ВОЛИМ ТЕ ЗЕЛЕНО

Перајари, Pinnipedia, морски месоједи вретенастог тела, мале главе и удова претворених у пераја за пливање, који живе у свим океанима као и затвореним морима, научницима су одавно знани. Ипак, иако су безброј пута испитивани, једна необичност о њима тек недавно је откривена.

Истраживањима је подвргнуто чуло вида ових морских сисара. Запањујуће је сазнање до кога су научници дошли. Наиме, утврђено је да су морски лавови, туљани, китови и морски слоновии слепи за боје. Тачније, разазнају само једну. У мрежњачи ока ових животиња налази се знатан број штапића, чулних ћелија за светлост и таму, али мали број чепаћа, фоторецептора одговорних за боје и детаље, и то само оних за зелену боју. Чепаће за плаву боју, боју свог природног окружења, ови морски сисари немају.

Дакле, преламање светлости кроз воду које се рефлектује плаветнилом, становници мора не виде тако. За њих је водено пространство које их окружује зелено ■

ОДАБРАНИХ

ТО ЈЕ ОТРОВ?

Змије, латинског имена Ophidiae или Serpentes, распрострањене су по свим меридијанима. Верује се да их има око 2900 врста. Гмизавци су издуженог ваљкастог тела и коже прекривене крљуштима, живе на земљи или испод ње, у води, на дрвећу.

Разне су дужине, дебљине и брзине, а међу њима има и опасних отровница. Ипак, само једна од њих храни се отровом. То је змија подвезица. Њен ујед је безопасан. Иако једе све – од риба, пужева, голаћа, глиста, до мишева, пацова и птица – права јој је посланица мрмољак врсте Taricha. За ову животињицу се зна да је права смртоносна бомба висококонтрованог нервног отрова тетродотоксина.

Само један мрмољак довољан је да усмрти било коју животињу, али не и змију подвезицу. Она може да се слади њима без икаквих последица. Разлог је необјашњив, али уочљив. Иако саме нису отровнице, Thamnophis, како је латинско име змије подвезице, које у Северној Америци деле станиште с овим мрмољцима, имуне су на отров својих сустанара ■

КО САМ ЈА?

Кад су у јужној и југоисточној Азији научници открили животињицу не дужу од двадесетак центиметара, издужене њушке и великих, избуљених очију, коју су урођеници из Малезије називали „тупаи“, били су збуњени. Нису знали којој врсти припада. Тела прекривеног густим крзном, китњастог репа, издужених прстију с канцама које јој омогућавају да већи део живота проведе пентрајући се по дрвећу и зуба налик на оне код бубоједа, животиња је могла да буде или бубојед или полумајмун.

Име су јој тек мало изменили на латинском у Tupaiidae и подвели је под обе врсте. Данас тупају издвајају у посебан ред – Scandentia. Јер, животиња за разлику од свих полумајмуна запажа боје, а у исхрани има и инсекте и ситније сисаре и биљке. Ипак, још је неиспитана а нестаје из природе ■

С. Делибашић

СЕДЕЛА САМ ЗА РАЧУНАРОМ...

ШИЛА САМ

Савремене машине за шивење увелико премашују оно гломазно чудовиште на коме вам је мајка некада прекрајала панталоне. Имају уграђене екране осетљиве на додир, мустре и шавове који могу да се програмирају, USB портове и везу с кућним рачунаром. Без обзира на то да ли сте искусни кројач или почетник, помоћу ових уређаја „ушићете“ свакога

Bernina Artista 730E

Предности: Уграђени подешаваач шавова управља брзином игле и даје кориснику утисак да слика нитима. Метални калемови за конач издржљиви су и омогућавају добру затегнутост конач. Програм који долази уз уређај лак је за употребу. Мустре се једноставно мењају.

Недостаци: Основне функције шивења нису компјутеризоване. Програм за прављење сопствених везова и шара безобразно је скуп – 2000 долара!

Цена: 8200 долара.
Корисна адреса:
www.bernina.com

Janome Memory Craft 11000

Предности: Добра машина с великим избором фабрички уграђених везова. Уграђени рачунарски систем састоји се од „менија“ кроз које се лако креће, а графика налик на стрипску занимљива је и освежавајућа. Приложени DVD са упутствима пун је корисних података и од велике помоћи. Мотор тихо преде. Удевач конач никад се не заглављује. Машина може да прошије дебелу тканину.

Недостаци: Функције за измену мустри толико су примитивне да то помало вређа интелигенцију власника. „Електронски мозак“ толико је спор да искушава стрпљење. Могућности за измену мустри су ограничене. Цена: 7500 долара. Корисна адреса: www.janome.com

Husqvarna Viking Designer SE

Предности: Има 12 тастера унапред програмираних за најчешће радње. Додаци се лако и брзо мењају у раду. Једноставан рад с калемима конач и рупицама за дугмад. Предложене мустре су прелепе. Упутство за употребу је детаљно, а уграђени дигитални саветник упозорава власника да води рачуна о тежини тканине, затегнутости конач и иглама.

Недостаци: Повећана вибрација мотора омета шивење при великим брзинама. Лоше направљени удевач конач незгодан је за коришћење. Игла се често заглављује. Цена: 7500 долара. Корисна адреса: www.husqvarnaviking.com

Baby Lock Ellegante

Предности: Увлачење конач постиже се једним притиском дугмета, а намотавање на калем је брзо. Руковање приликом израде мустри је једноставно. Покрети игле су глатки и стабилни. Екран осетљив на додир има могућност закључавања како га неко не би случајно дотакао и променио нешто у раду.

Недостаци: Изразито стрма крива учења, непогодна за почетнике. Упутство за употребу је збуњујуће и превише сложено. Кориснички интерфејс је крут и застарео. Нове мустре тешко се пребацују преко USB „драјва“ и тешко их је преуредити. Цена: 8000 долара. Корисна адреса: www.babylock.com

Патике „Масаи“

ОБУЋОМ ПРОТИВ ТЕЛА

Пре десет година швајцарски инжењер Карл Милер патио је од болова у леђима, колену и Ахиловој тетиви. Тражећи начин да помогне себи, установио је да му ходање по равним и тврдим површинама само повећава болове. Помагао му је ход по песку, нестабилној и меканој површини која је приморавала његове мишиће да непрестано раде. Како није могао да хода по песку целог живота, покушао је да опонаша такву врсту хода новом и другачијом обућом. Угледао се на црнце из афричког племена **Масаи**. Припадници овог племена највиши су у Африци, а познати су по усправном, мужевном држању и атлетској грађи тела. За то могу једним делом да захвале чињеници да целог живота ходају боси. Милер је закључио да му треба обућа у којој му стопала неће бити ушушкана и заштићена, већ напротив – обућа која ће сваки корак чинити благо нестабилним

приморавајући тело и мишиће да непрестано одржавају равнотежу. Тако су настале патике MBT (Masai Barefoot Technology) које данас многи зову и „антиобућом“. Заобљеност њона најупадљивија је разлика MBT патике у поређењу са уобичајеном. Због тога се стопало при сваком кораку незнатно љуља напред-назад, али и лево-десно. Последица је покретљивост мишића стопала, листова, бутина, стомака и леђа на природан начин, као у давна времена кад су наши преци ходали без обуће по неравном земљишту. Човеково тело еволуцијом се развило тако да буде прилагођено ходу босих ногу по савани, а не у обући с потпетицама по равном бетону. MBT патике смањују оптерећење зглобова и повећавају еластичност целог тела. Ход у њима сагорева више калорија, а усправно држање тела ојачава леђа, помаже кичми, повећава циркулацију и олакшава дисање.

Корисна адреса:
<http://theantishoe.com>

драти заборавили
 ти си најбољи!!!
 Урош Михаиловић
 Крушевац

А ШТА
 МЕНИ ФАЛИ?

„Beosupport” и „Save the Children Norway”

ЗАШТИТА ДЕЦЕ

То што нас дуго није било у вашем и нашем „Забавнику”, не значи да ништа нисмо радили. Напротив, били смо баш заузети и желимо да вас обавестимо о нашим новим активностима.

Али, прво, за оне који су нас можда мало заборавили, да вас подсетимо ко смо и шта радимо.

Ми смо невладина организација „Beosupport”, и пре много година, тачније седам, урадили смо пројекат који је укључио младе у рад на заштити њихових права кроз обуку вршњака, а назван је „Млади против сексуалне експлоатације деце” и почео је с радом уз подршку организације „Save the Children Norway”. У раздобљу од 2002. до 2007. године „Beosupport” је створио тим од 100 младих људи у Београду и 30 у Крушевцу, узраста од 15 до 25 година. Прва група деце окупила се 2002. године у сарадњи с психологом Пете београдске гимназије, који нам је препоручио групу деце заинтересоване за учешће у друштвеним променама. Пошто су код нас прошли обуку, отворили смо прву канцеларију за младе коју смо назвали „Центар младих”, а тепамо му „Пунктић”, и почели да радимо с њиховим вршњацима и обучавамо их за медијску кампању са учешћем деце. Све ове године, осим што имамо радионице, семинаре и разговоре у којима учимо своје вршњаке како да препознају насиље и како да се од њега заштите, водимо и кампање кроз које покушавамо да утичемо на промену закона о граници сексуалних слобода у нашој земљи и да се та граница повећа са 14 на 16 година. Чак смо скупили и 30.000 потписа грађана који су подржали наше напоре, тако да

се надамо да ће се закон ускоро променити, а ми у међувремену настављамо да тражимо промену закона и значај повећања границе сексуалних слобода јер мислимо да је то важно да би се деца заштитила од сексуалног злостављања.

А сад, новости! Уз помоћ организације „Save the Children Norway”, створили смо два нова пројекта и тако укључили још више деце и младих у наш рад. Један пројекат радимо с нашим пријатељима из домова за децу без родитељског старања у Панчеву, Крушевцу, Белој Цркви и Неготину. Заједно с децом из домова радимо на оснивању нових канцеларија младих, где ће они, у својим школама и домовима у градовима у којима живе, радити на заштити права и деце од свих видова насиља. Други пројекат смо замислили као дружење с нашим вршњацима из специјалне школе „Бошко Буха” у Београду, где ћемо сви заједно учити да правимо грнчарију. Наравно, нећемо се само играти с глином, већ ћемо, кроз учење ове племените вештине, разговарати и о насиљу над децом, о дечјим правима, и о томе како да знамо да препознамо насиље и да се од њега одбранимо. Овај пројекат веома нам је важан јер сматрамо да деца с посебним потребама имају права као и сва друга деца. И не само да ће они од нас научити о дечјим правима и о насиљу над децом, него ћемо ми од њих научити како да поштујемо разлике међу људима.

Откад смо се последњи пут видели у „Забавнику”, ми смо се и преселили и добили нов велики простор где радимо. За оне који желе да сазнају више о нама, наши телефони су 3343 560 и 3225 585 ■

Поздрав, врла
редакцијо!
У мом окружењу има
гаталинки и често их
фотографишем јер су
ми симпатичне!
Допао ми се ваш
текст у претходном
броју, те вам шаљем
фотку направљену на
Ади Бојани.
Поздрав,
Боја

ЗАПИШТИ КАД ТЕ ТИШТИ

Памтим да су код нас у не тако далекој прошлости у готово свакој породици људи имали пиштаљке, без обзира на то што се нису бавили спортским суђењем. Сада кад су пиштаљке готово заборављене, мене ипак занима у коју су сврху некад коришћене.

САВА
Београд

Прве савремене пиштаљке појавиле су се 1878. године као средство којим су се служиле британске фудбалске судије да би лакше објавиле своје одлуке. Јер, стари начин, махање марамицом, није био видљив гледаоцима. Кад су на фудбалским игралиштима видели како судије лако заводе ред дувајући у пиштаљку, полицијци су се досетили да би и они могли да употребе овај музички инструмент продорног звука. Да би опоменули преступнике, до тада су користили ручне звечке. Данас пиштаљке користе многи, и спортске судије, и чамције, и спасиоци и неко ко жели да привуче пажњу или протестује због нечега.

Пиштаљке могу бити израђене од различитих материјала. Ако је реч о музичком инструменту, тачније, лименом дувачком инструменту, пиштаљка се прави од метала.

Кад човек дуне у пиштаљку, ваздух пролази преко прореза раздвајајући се у две или више струја. Тај усталасани ваздух производи јаке звучне таласе. За добро познати треперави звук пиштаљке одговоран је „грашак“ који у њој ле-

прша, затварајући и отварајући прорез за ваздух. Занимљиво је да се ваљано направљена пиштаљка може чути на раздаљини од два километра! Због тога је моћно средство да се неко позове, да се стави до знања да је неко незадовољан, да се неко пробуди, узбуди и тако даље... ■

ВИРШЛЕ, РИБА И ЈЕЗГРАСТО ВОЋЕ

Занима ме каква
јела разни народи
једу уз пиво.

РАСТКО
Инђија

Уз пиво разни народи једу разна јела. У Немачкој се уз пиво служе виршле и чипс, у Русији се једе вобла – врста каспијске рибе, у Чешкој једу маринирану рибу и заљућени сир, у САД се служе перце и слани пржени кикирики, а у Јапану морски рачићи и производи од рачића. Међутим, у Енглеској и скандинавским земљама сматра се да је пиво само по себи довољно. Ипак и тамо су често, поред тог пића, на столу присутне грицкалице од прженог кикирикија или мешавине индијског ораха, бразилског ораха и кикирикија. Пиво се, уопште узевши, најчешће сервира с прженим језграстим воћем ■

Najstariji i najtiražniji kompjuterski mesečnik u Srbiji

www.sk.rs/forum

[illegible]

Priključite se društvu na forumu "Sveta kompjutera" i razmenjujte iskustva, mišljenja i savete.

ОД ВЕЛИКЕ ТАЈНЕ ДО ПАДОБРАНА

Желела бих
да сазнам
нешто више
о историји
производње
свиле и
зашто су
свилени
производи
толико
цењени.

ЛИБАНА
Гуча

Кина је више од 3000 година чувала тајну израде свиле. У њој је свила била толико цењена да је замењивала и новац, а издавање тајне гајења свилене бубе кажњавало се смрћу. Слабљење царевине довело је до ширења круга оних који знају ову тајну. Око 300. године свилена буба најпре је доспела у Кореју, а одатле у Јапан.

Око 100. године прве свилене тканине дошле су, преко Индије, у Европу. Године 520. неки монаси успели су да пренесу јајашца свилене бубе у Византију. Одатле је

гајење свилене бубе прене-
то у Грчку, а затим у Италију
и Француску. Посебно зани-
мљива европска епизода сви-
ле била је она коју је у 13. ве-
ку „исписао“ Марко Поло.
Он је тада, 6000 километара
дугим „путем свиле“, ову це-
њену тканину доносио у Ве-
нецију.

Тек 1522. године свилена буба доспела је у Америку. Тада је Кортес донео у Мексико саднице белог дуда и јајашца свилене бубе. У 16. веку Лион достиже процват као средиште производње свиле у Француској. Хугеноти, избегли из Француске у 17. веку и настањени у лондонском предграђу Спилалфелд, пренели су у Енглеску вештину прављења свиле.

Свила је, поред тога што је мека и лагана, лош проводник топлоте па је пријатна за ношење у време летњих врућина. Осим тога веома је хигроскопна – упија влагу. Киселине не делују на свилу, а базе је оштећују. Зато је треба прати у хладној води.

Дебљина нити свиле је између осам и петнаест хиљадитих делова милиметра. Од свиленог конца израђују се украсне тканине. Оне имају доста високу цену, али данас их све више потискују јевтиније синтетичке тканине и памук који се годишње производи у милионама тона. Осим тканина за одевање, од свиле се израђују падобрани, хируршки конац и неки други предмети ■

ЗАБАВНИКОВЕ ЛОГИЧКЕ ЗАГОНЕТКЕ

РЕШЕЊА

1. ОДРЕДИТЕ!

Одмах видимо да је $a \neq 0$ и $b \neq 0$, то јест $c = 0$. Даље је јасно да a мора бити позитиван, а b негативан број ■

2. ЗАМЕНИТЕ!

Половина збира из прва два реда је редом 6, 11 и 5, те је $? = (8 + 8) : 2 = 8$ ■

3. 20 ОРАХА

Како је збир два природна непарна броја увек паран број, а збир парног и непарног непаран број, то није могуће сваком дечаку дати непаран број ораха ■

4. ИСТИ КОЛИЧНИК, ПРОИЗВОД И РАЗЛИКА

Из $ab = a/b$, односно $b^2 = 1$. Дакле, $b = 1$ или $b = -1$. За $b = -1$, имамо да је: $-1 - a = a$, то јест $a = -1/2$. За $b = 1$, не може бити $a - 1 = a$, јер следи да је $-1 = 0$, што је немогуће. За $b = 1$ имамо $1 - a = a$, односно $a = 1/2$. Према томе, имамо два пара решења: $(1/2, 1)$ и $(-1/2, -1)$ ■

5. ПОНОСНИ ОТАЦ

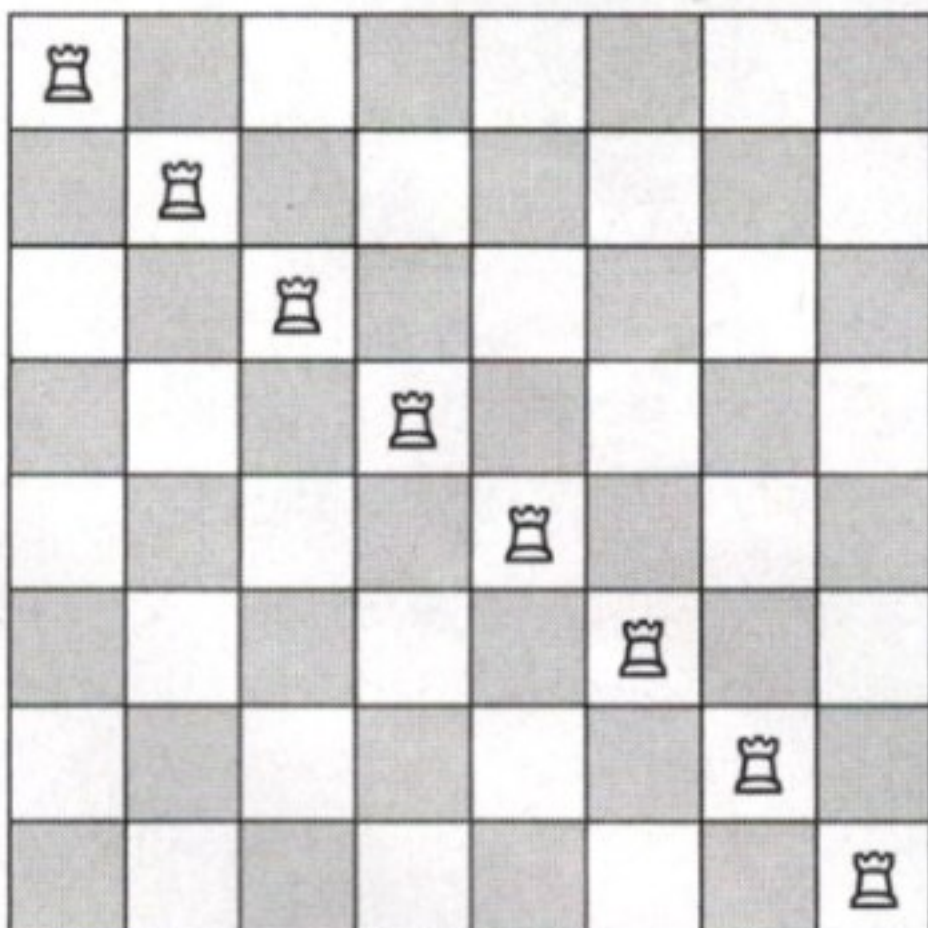
Нека је a – број Иванових година, b – Влатина оцена из математике, c – старост једног детета. Тада имамо: $11a = bc$, одакле закључујемо да је $c = 11$, $a = b$, односно, једно дете има 11 година, а Иван има онолико година колика је Влатина оцена из математике. Како је $440 = 4 \times 10 \times 11$; $440 = 5 \times 8 \times 11$, можемо закључити да Иван има 4 године (Влада има оцену 4 из математике, јер је његова оцена мања од Петрове) ■

6. ПРАЗНИ КВАДРАТИЋИ

$$\begin{aligned} 4 + 6 &= 10 \\ 2 + 7 &= 9 \\ 3 + 5 &= 8 \end{aligned}$$

7. ТОП

Лако се закључује да највише 8 топова можемо поставити на шаховску таблу а да се међусобно не нападају. Укупно их можемо поставити на $8 \times 7 \times 6 \times 5 \times 4 \times 3 \times 2 \times 1 = 40320$ различитих начина. На слици је дат један од могућих начина ■

8. ЂАК ПРВАК

Миша је још мали растом, па не може да дохвати дугме за XII спрат ■

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

79

ПОЛИТИКИН забавник / главни и одговорни уредник Зефирино Граси. - Њир. изд. - Год. 1, бр. 1 (28. фебруар 1939)-год. 3, бр. 220 (4. април 1941); год. 14, бр. 1 (5. јануар 1952)- . - Београд : Политика Магазинов, 1939-1941; 1952- (Београд : Политика АД). - 30 см

Недељно
ISSN 0032-339X = Политикин забавник
(Њирично изд.)
COBISS.SR-ID 16193794

РЕШЕЊА

ВОДЕНИ АНАГРАМ

Минерална вода ■

ИСПУЊАЉКА

Паскал (пироман, анаграм, сватови, кампери, Аралица, локатив) ■

БРОЈЧАНА УКРШТЕНИЦА

Ридли Скот, маз, успоставити, а, сп, стони тенис, кис, Ола, алеје, истоке, анорак, јард, пуп, ет, обојак, зил, опера, И, Ебро, ап, камповати ■

БЕЛА УКРШТЕНИЦА

Лаванда, аперкат, лоза, ди, ас, неон, такт, а, Борани, Ола, АМС, жара, ат, утакање, Ритопек ■

УКРШТЕНИЦА

Акорд, описивач, бл, „Ана Карењина”, Лав Толстој, кич, Асли, као, ада, а, т, Амра, Латеран, Индик, полип, Ли, Влора, Иго, Оран ■

МАГИЧНИ ЛИК

Рукометаш, упозорење, козорожац, озонатори, морализам, еротичари ■

С. Б.

9. КАВЕЗ И КАНАРИНАЦ

Незнатно је тежи кавез с канаринцем у лету, јер ће канаринац махањем крилима стварати мале ударе на дно кавеза и сила тих удара ће на ваги показивати ту малу разлику у тежини ■

шездесет пет

ствар по закону обавезно означавање имена

ПОЛИТИКИН

ЗАБАВНИК

БРОЈ 2944

YU ISSN 0032-339X

Први број „Политикиног Забавника”
изашао је 28. фебруара 1939. године

Издаје и штампа ПОЛИТИКА АД
Цетињска 1, 11001 Београд

Генерални директор
др Зоран Ваџић

В. г. директора Сектора
издавачке делатности
Зоран Мошорински

Главни уредник
ревијалних издања и в. г. главног
и одговорног уредника
Зефирино Граси

Графички уредник Горан Војиновић

Редакција Слободанка Делибашић
Јасна Лукић
Мирјана Огњановић
Јова Радовановић
Весна Ракић
Весна Софреновић

Техничка редакција Бранислав Вукомановић
Зорица Милошевић
Јелена Поподић
Митра Тилић

Редакција ПОЛИТИКИН
ЗАБАВНИК
Булевар
деспота Стефана 24
11001 Београд

Секретаријат 330-1452; 330-1456
Техничка редакција 330-1454
Претплата 330-1638; 330-1640; 330-1633
Огласни сектор 330-1186; 330-1426
Телефакс 011/337-3319

Рукописи, фотографије и цртежи се не враћају.

ПРЕТПЛАТА ЗА НАШУ ЗЕМЉУ:

1 месец 387,00 дин. 3 месеца 1.160,00 дин.
6 месеци 2.317,00 дин.

Текући рачун код Комерцијалне банке
АД Београд: 205-16454-02

Претплату слати уз обавезну назнаку:
ПРЕТПЛАТА НА ЛИСТ
„ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК”.

ПРЕТПЛАТА ЗА ИНОСТРАНСТВО:

Полугодишња/возом: 109 EUR или противвредност
осталих валута. Полугодишња/авионом: I група –
Европа: 120 EUR. II група – Азија – Африка:
126 EUR. III група – Америка – Аустралија:
132 EUR или противвредност осталих валута.

ДЕВИЗНЕ УПЛАТЕ У EUR

(или противвредност осталих валута)
за иностранство вршити преко:

I CORRESPONDENT BANK

SWIFT- BIC: DRESDEFF
Name: DRESDNER BANK AG
City, Country: FRANKFURT AM MAIN
GERMANY

II BENEFICIARY'S BANK

SWIFT- BIC: KOBBSRBGXXX
Name: KOMERCIJALNA BANKA AD
BEOGRAD
Street: SVETOG SAVE 14
City, Country: BEOGRAD
REPUBLIC OF SERBIA

III BENEFICIARY

IBAN/ Account Number:
RS35205000702174700089
Name: POLITIKA AD - ZA NOVINSKO-
IZDAVACKU I GRAFICKU DELATNOST
Street: CETINJSKA 1
City, Country: 11000 BEOGRAD
REPUBLIC OF SERBIA

Код уплате обавезно навести:

Претплата на лист Забавник

Копију уплате и адресу послати на:

ПОЛИТИКА АД, Цетињска 1, Београд
Србија или на факс ++ 381 11 3373-160

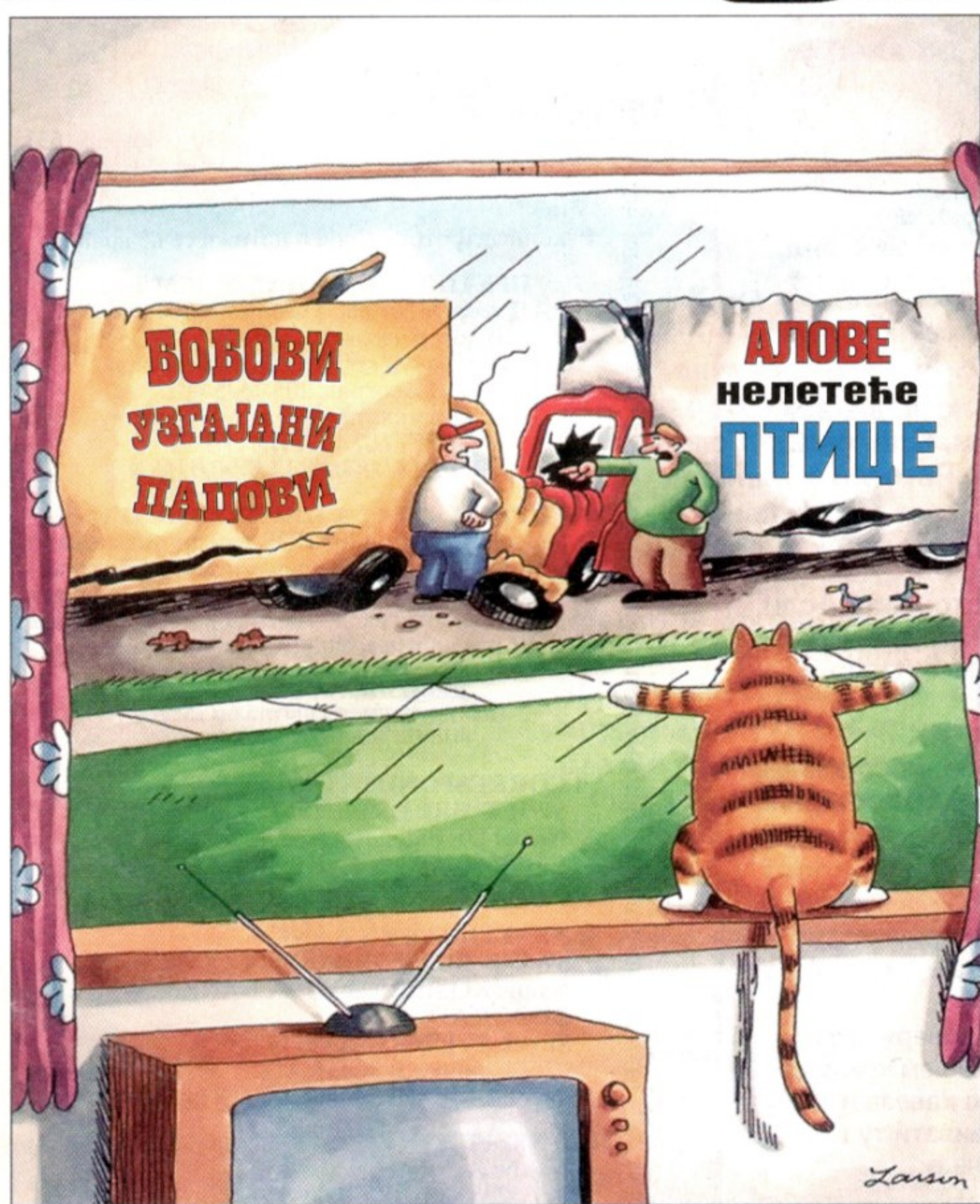
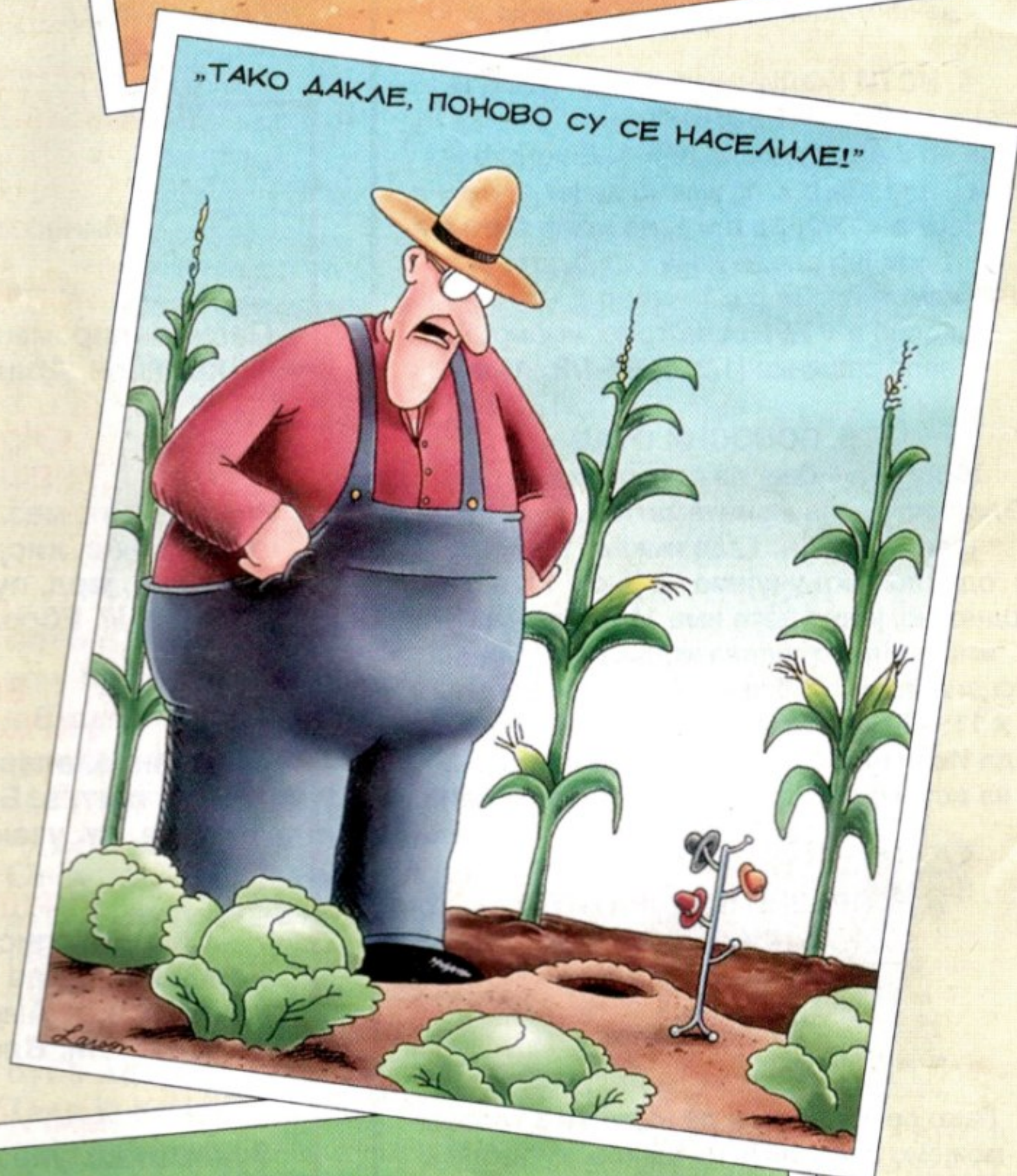
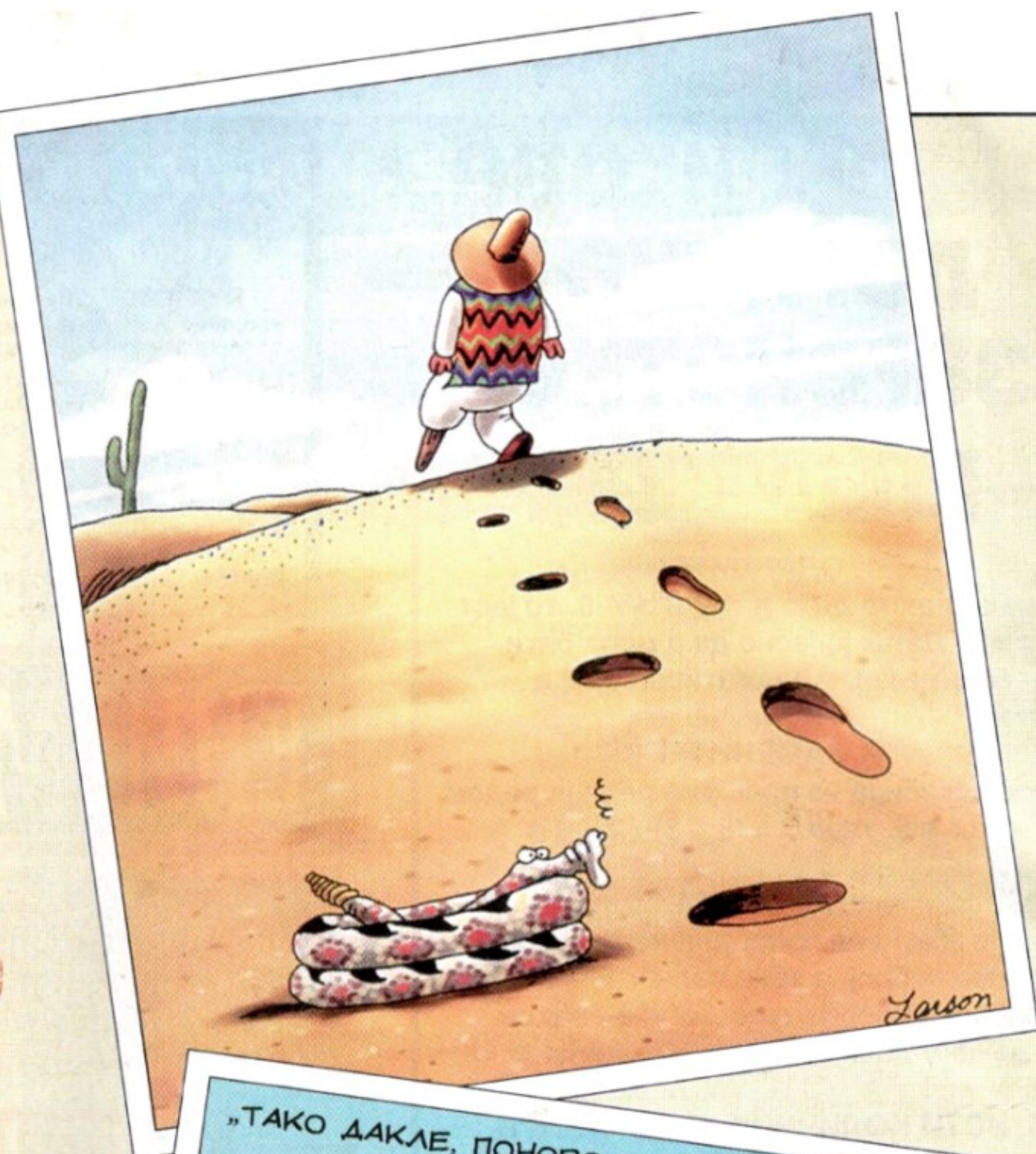
Интернет адреса: www.politikin-zabavnik.co.yu
Е. пошта: politikin.zabavnik@politika.co.yu

ПОЛИТИКИН
ЗАБАВНИК

11. 7. 2008.

ЧУДЕСНИ СВЕТ

ГЕРИЈА ЛАРСОНА

ФИЛМ БИ ТРЕБАЛО
ДА БУДЕ ВИШЕ МУЗИКА
НЕГО КЊИЖЕВНОСТ.
ТРЕБАЛО БИ ДА БУДЕ
СЛЕД РАСПОЛОЖЕЊА
И ОСЕЋАЊА. А ТЕМА
КОЈА СЕ КРИЈЕ ИЗ
ОСЕЋАЊА, КАО
И ЗНАЧЕЊЕ, СВЕ ТО
ДОЛАЗИ ТЕК КАСНИЈЕ.

Стенли Кјубрик
(1928–1999)

амерички филмски редитељ

ФИЛМОВЕ НЕ СХВАТАМ
ОЗБИЉНО, А СВАКО
КО ТО БУДЕ ЧИНИО,
БОЛЕЋЕ ГА ГЛАВА.

Бети Дејвис
(1908–1989)

америчка филмска глумица

ФИЛМ ЈЕ ОКАМЕЊЕНИ
ИЗВОР МИСЛИ.

Жан Кокто
(1889–1969)

француски књижевник
и редитељ

НИКАДА НИСАМ
УЖИВАЛА СНИМАЈУЋИ
ФИЛМОВЕ.

Марлен Дитрих
(1901–1992)

америчка глумица немачког
порекла

ОВАЈ ФИЛМ КОШТАО ЈЕ
ТРИДЕСЕТ ЈЕДАН
МИЛИОН ДОЛАРА.
ЗА ТОЛИКЕ ПАРЕ МОГАО
САМ ДА ОСВОЈИМ
НЕКУ ЗЕМЉУ.

Клинт Иствуд
(рођен 1930)

амерички филмски
редитељ и глумац

И КАД БИХ СНИМИО
ФИЛМ О ПАРЧЕТУ
ОСЛИЋА, ТО БИ БИО
ФИЛМ О МЕНИ.

Федерико Фелини
(1920–1993)

италијански филмски редитељ

О ФИЛМУ

РЕКЛИ
СУ

ДОБАР ФИЛМ ЈЕ ОНАЈ
КОЈИ ВРЕДИ ТРОШКА
ВЕЧЕРЕ У РЕСТОРАНУ,
БИОСКОПСКЕ УЛАЗНИЦЕ
И БЕБИСИТЕРКЕ.

Алфред Хичкок
(1899–1980)

британски филмски редитељ

ЗНАТЕ ЛИ У ЧЕМУ ЈЕ
ВАШ ПРОБЛЕМ? НИСТЕ
ГЛЕДАЛИ ДОВОЉАН
БРОЈ ФИЛМОВА ЈЕР СУ
ОДГОВОРИ НА СВЕ
ЖИВОТНЕ ЗАГОНЕТКЕ
САДРЖАНИ У ЊИМА.

Стив Мартин

(рођен 1945)

амерички филмски редитељ
и глумац

ШТА ЈЕ У РАМУ,
А ШТА ВАН ЊЕГА – ТО
ЈЕ ПИТАЊЕ ФИЛМА.

Мартин Скорсезе

(рођен 1942)

амерички филмски редитељ

СВЕ МЕ ЧИНИ
НЕРВОЗНОМ, СВЕ
ОСИМ СНИМАЊА
ФИЛМОВА.

Елизабета Тејлор

(рођена 1932)

енглеска филмска глумица

ПОКЛОНИЦИ ФИЛМА
СУ БОЛЕСНИЦИ.

Франсоа Трифо

(1932–1984)

француски редитељ
и филмски критичар

ФИЛМ НИКАДА НЕЋЕ
БИТИ САСВИМ ДОБАР
АКО КАМЕРА НИЈЕ
ОКО НА ГЛАВИ
ПЕСНИКА.

Орсон Велс

(1915–1985)

амерички глумац и редитељ

ФИЛМСКИ ГЛЕДАОЦИ
СУ ТИХИ ВАМПИРИ.

Џим Морисон

(1943–1971)

амерички рок музичар

Илустровао Растко Ђирић

BY JIM DAVIS

ГАРФИЛД GARFIELD

